

tv-15 naš TOVARIS

Št. 44

6. novembra 1986

Leto XXIV

glasilo zveze združenj borcev nov in zveze rezervnih vojaških starešin slovenije

Dragotine ne umirajo

Minil je dan mrtvih; izzvenel je med šumom listja in slapovi krizantem; zbudil nam je spomine, zganil čustva. Prej kot so dogorele sveče, se nam je v misli prikradel tudi ta in oni trenutek zavedanja, da bo korak pogrebcev morda prav kmalu zadržal tudi po pesku ob našem grobu. Toda sleherni tak zdrznjeni hip se je raztopil kakor snežinka na peči: utrl se je v vroči, četudi varljivi vsemoči našega živega bivanja.

Tej neizrekljivi moči smo se dolžni zahvaliti, da nas bridka uganka življenja in smrti niti ob dnevu mrtvih ni zaposlila čez mero. Ob srečanjih z znanci smo bežno pomodrovali, spregovorili o ničevostih sveta in o svoji mirni spravi z naključji zdanjih dni, počebijali morda o veselju in niču, o teh dveh tečajih iste energije, snovi in duhovnosti... A v isti sapi nas je že zanašalo k vsakdanjim načrtom ali skrbem. Dejstvo, samodejno vsajeno v našo zavest in podzavest, da dihamo in da smo, to neovrgljivo dejstvo, ki mu je smrt kvečjemu spoznavni, nikoli pa izkustveni antipod, je polnilo mlajše obiskovalce pokopališč z veselo, skoraj bolečo ravnodušnostjo, starejšim pa odganjalo bivanjski strah in nosilo pogled še kam dlje od sebe samih.

Priznajmo, da so predvsem ti dušeslovni mehanizmi poganjali naše spokojne sprehode po grobiščih, otirali solze nostalgije, razgibavali drže, ki jih je kamenela sila spomina.

Vendar bi bilo celo zdaj, pod zenitom atomskega veka, krivično do nas samih, če bi pripisovali vsa pokopališka videnja in doživetja zgolj takšnim naravnim danostim. Dan mrtvih je izpod skorje sebičnosti, površnosti in rutinske navade vsipal tudi pristne humanistične vrednosti: hvalečnost za žrtev, sočutje, ljubezen, neumrljivo prijateljstvo in tovarišstvo, občutje izgube, ki ga noben časovni sklad ne more udušiti pod seboj, zamaknjenost in vero v odtis, ki ga je premnog dragocen umrlj človek pustil v človeški snovi in duši...

Če le ob katerem grobu, so se iskriale te dragotine ob grobovih borcev naše osvobodilne vojne; povsod tja, kjer počivajo talci, zvesti kurirji, bombaši in mitraljezci, neustrašni jurišniki, v mukah ugasli ranjenci, slavni heroji in brezimni partizani, do smrti izmučeni jetniki in taboriščniki – povsod tja so se povijali žalni sprevodi. V trumah so prihajali otročki iz vrtcev, šolarji – pionirji, dekleta in fantje, že odrasli moške in ženske... Ljudi vseh starosti in stanov je vodilo na te kraje še kaj drugega, nista jih gnala zgolj samogiben tok množic in navada. Niso vse številne gručaste zastajale pred spomeniki žrtev NOB zategadelj, ker jih je zgrinjal tjakaj kakšen organiziran domenek; premnoge skupine in posamezniki so se znašli tam nezavedno, spontano. Prižigali so sveče, trosili rože, molče sledili komemoracijam. Vsi presunjeni so zrli v staro, pokrito s črno ruto. Po licih so ji drle solze. Več kot 40 let je tega, kar so ji, takratni mladi ženi, fašisti ubili moža... Nič narejenega, nič polepšanega ni bilo v čustvu teh množic na borčevskih grobovih. Vsaka osebnost v množici je čutila iskreno, sleherniku se je v grlu nabirala neka ganjenost, takšna ali drugačna sožalna vsebina, čeprav jo je morda človek prekrival z navidezno brezbrzižnostjo. Elementarno se je tu izpričevalo, da pojmi, ki jih moderna naveličanost in dvom tako rada skušata izničevati, še zdaleč niso izvotljeni; nikoli proslulo prevrednotenje vrednot ne bo seglo tako daleč, da bi izgubile težo in zven magistrale človečnosti: svoboda, pravica, boj za enakost pod soncem, bratstvo, domovina...

Dan mrtvih je bil tedaj – še vedno! – tudi dan živih. Bil je praznik upanja, da se bodo rodovi nadaljevali, ne da bi zamrla v njih sporočila, ki edina upravičujejo ime razumne in čuteče vrste.

Zvone Kržišnik

Urh pri Ljubljani

Ura spomina na grobiščih

V spomin padlim borcem narodnoosvobodilne vojne in preminulim v tovarnah smrti so se minuli teden po vsej ožji in širši domovini zvrstile številne žalne slovesnosti in komemoracije. V Ljubljani sta bili osrednji komemoraciji na Urhu in spominskem parku na Žalah. Svečanosti na Urhu so se udeležili številni ljubljanci, predvsem sorodniki, prijatelji in znanci žrtev, ki so jih med vojno mučili v belogardističnih zaporih.

Istega dne so tudi na ljubljanskih Žalah znanci, prijatelji in sorodniki počastili spomin na umrle partizane. Ob tej priložnosti so

recitatorji in pevci pripravili pri srčen kulturni program, žalne koračnice pa je odigrala pihalna godba JLA. Žalna slovesnost je bila tudi v Mariboru pri partizanskih grobovih, delegacija mariborskih občin pa se je udeležila slovesnosti pri spomeniku žrtev na osrednjem pokopališču v Gradcu v sosednji Avstriji. Na kraju, kjer je pokopanih več tisoč talcev in borcev, med njimi so tudi talci, ustreljeni v mariborskih in celjskih zaporih, je naša država postavila veličasten spomenik.

Predstavniki jugoslovanskega konzulata v Trstu pa so na dan mrtvih obiskali pomnike v tržaški

pokrajini. Po Sloveniji pa je bilo še več drugih komemoracij: v Črnomlju, kjer stoji spomenik 1250 padlim Belokranjcem, v Begunjah na Gorenjskem, na novomeškem pokopališču, v Zasavju in drugih krajih. Žalnih slovesnosti so se udeležili tudi pionirji in mladinci, ki so ob spomenikih položili cvetje in z minuto molka počastili spomin na preminule.

Naši posnetki so iz žalnih slovesnosti na Urhu, v Gramozni jami, v tržaški Rižarni in na pokopališču v Dravljah. Podobnih ur spomina je bilo po vsej deželi in njenih grobiščih še na tisoče.

Jože Čurin

Gramozna jama

Dravlje

Rižana pri Trstu

Umrli je partizan Matjaž

Vsem, ki smo partizani na Koroškem, pa tudi tamkajšnjim ljudem se zdi, da smo poznali Matjaža od začetkov partizanstva. Toda le malokdaj smo se vprašali, kdo pravzaprav je in kaj je bilo z njim tistih osemindvajset let, preden je postal »koroški Matjaž«?

Pavle Žaucer s partizanskim imenom Matjaž, v Srbiji imenovan Kranjec, na Štajerskem pa Kobanc, se je rodil 18. decembra 1914 na Janževi gori pri Selnici ob Dravi. Oče mu je umrl v rani mladosti v italijanskem ujetništvu. Pavletu je bilo komaj leto. Mati je težko delala tudi pri tujih ljudeh, da je sebe in sina za silo preživljala. Nato je obiskoval mariborsko gimnazijo, preživljal pa se je z instrukcijami. Že zgodaj se je uvrstil med tiste, ki so hoteli ustvariti boljši svet. Leta 1932 je postal skojec, med študijem na agronomski fakulteti v Zagrebu (leta 1936) pa član

partije. Zaradi naprednega delovanja je bil tudi sodno preganjan. Leta 1937 se je prvič srečal s Titom v Parizu, ko je španskim borcem posredoval prehode čez mejo.

Mladega inženirja je doletela vojna v tovarni dušika v Rušah, kjer je delal v laboratoriju. Nemci so ga že takoj aprila aretirali in zaprli v Meljsko kasarno v Mariboru, nato pa skupaj z materjo izselili v Vračevšnico pri Gornjem Milanovcu v Srbiji. Tam se je že avgusta 1941. vključil v NOB (v Belem polju), najprej kot obveščevalec. Oktobra istega leta ga je najdemo z imenom Kranjec v četi Čačanskega odreda kot pomočnika komisarja, kmalu na to v Užicah kot političnega komisarja slovenske čete Ivan Cankar.

Bil je borec I. proletarske brigade in se je udeležil slovitiga Igmanskega marša.

Od februarja do aprila 1942. je bil v zaščiti Vrhovnega štaba NOV in POJ v Foči, nato pa je bil kot kurir poslan v Glavni štab NOV in PO Slovenije ter potem kot član PK KPS na Štajersko. Četniki so mu julija 1944. v Ručicah pri Gornjem Milanovcu ubili mater.

Oktobra 1942. je prišel po nalogu CK KPS na Koroško. Ker je prihajal s Pece in govoril o svobodi ter o lepšem življenju, so mu tod kmalu nadelo legendarno ime Mat-

jaž, (sicer pa so mu na Štajerskem pravili Kobanc).

Od jeseni 1942 je bil sekretar koroškega okrožja, nato pa od jeseni 1943. sekretar pokrajinskega odbora in od pomladi 1944. oblastnega komiteja za Koroško. Od oktobra 1943. je bil član SNOO na kočevskem zboru izvoljen za člana SNOS.

Po osvoboditvi je opravljal številne funkcije v Sloveniji, v Beogradu in v tujini: med drugim je bil delegat ministrstva za zunanje zadeve v Ljubljani, pomočnik zveznega ministrstva za kmetijstvo, svetnik našega poslaništva na Dunaju, poslanik FLJ v Haagu, generalni direktor kemične industrije LRS, sekretar OK ZKS Slovenj Gradec, direktor Inštituta za kmetijstvo LRS, predsednik republiškega zbora LS LRS in član ustavnega sodišča LRS. Od leta 1948 je bil dolga leta član CK PKS. Bil je tudi predsednik Osrednjega odbora skupnosti koroških partizanov, do leta 1977, član RO ZZB NOV, vse do

svoje smrti pa tudi častni predsednik Osrednjega odbora zveze koroških partizanov in Zveze koroških partizanov v Celovcu. Od leta 1967, to je od začetka izhajanja Vestnika koroških partizanov pa do leta 1982 je bil tudi predsednik njegovega uredniškega odbora. Kjerkoli je bil, s Koroško je ostal povezan vse do smrti.

Za svoje delo je prejel številna odlikovanja, z najvišjim pa so ga odlikovali spomladi leta 1983 – z redom jugoslovanske zastave za leno. Tukaj lahko dodamo tudi, da je bil od leta 1974 tudi član sveta federacije.

Mnogo lepih in bridkih dni sva preživela skupaj, zlasti pa polnih, delovnih dni. Pogosto sva odkrito razpravljala, tudi ostro, brez dlake na jeziku. Imel je navado reči: »Zato pa pridem k tebi, ker mi vse pošteno poveš«. Z vedno novimi pobudami je prihajal. Številne od teh smo tudi uresničili, za nekatere se bomo trudili še naprej – v našem enotnem slovenskem

kulturnem prostoru – kakor so to nakazale temeljne točke OF.

Ob njegovih jubilejih – 60-letnici in 70-letnici je bilo o njem po pravici veliko lepega povedanega. Nekaj pa je treba vsakič znova poudariti: malo je ljudi, ki bi bili v tolikšni meri obdarjeni z lastnostmi, kakršne je imel Matjaž: skromnost, poštenje, predanost in zvestoba. In malo je takih, ki bi bili tako zahtevni do sebe in tudi, razumljivo, do sodelavcev. In prav je bilo tako. Kako bi sicer koroški partizani še danes, po več kot 40-ih letih nastopali tako enotni in toliko ustvarili!

Nihče med nami nikoli ni pomislil ni, da bo Matjaž kdaj umrl. Kar verjeti ne moremo, da se je to zgodilo. Za koroške partizane in številne prijatelje po vsej Koroški in drugih krajih, za vse, ki smo imeli radi Matjaža, v resnici ni umrl, saj ostaja v nas živa in neomajna njegova vera v Koroško in v boljši svet, za katerega smo se skupaj borili.

Olga Kastelic-Marjetka

109 udeleženk srečanja Sanitetne oficirske šole na Bledu Štiridesetletna prijateljska vez

Marija Vujčić, rojena v vasi Kljenak pri Makarski, živi že od 1948. leta v Ljubljani, kamor je prišla po končani drugi svetovni vojni kot oficirka Jugoslovanske ljudske armade s činom podporočnice, sicer pa kot glavna medicinska sestra v ljubljanski vojaški bolnišnici. Marija Vujčićeva je danes že kar naturalizirana Slovenka, podpolkovnica JLA v pokoju, predstavila pa smo jo v uvodu zato, ker je bila pravzaprav duša organizacije srečanja nekdanjih udeleženk oficirske sanitetne šole v Beogradu, kjer so bile vse udeleženke šole nekdanje partizanske bolničarke.

Tovarišica Vujčićeva, koliko let se že srečujejo nekdanje partizanske bolničarke, udeleženke beogradske sanitetne šole?

Septembra 1945. se je v Beogradu začela sanitetna šola, ki smo jo učenke končale v dveh letih. Petindvajset let po končani šoli smo se spet srečali v Beogradu in se takrat dogovorili, da bodo ta naša srečanja vsako leto v drugem kraju Jugoslavije. Doslej še nismo bili v Sloveniji, obiskali pa smo Zagreb, Split, Banjaluko, Novi Sad. Večkrat smo se sestali kar v Beogradu.

Skoraj vsi, ki ste opravili omenjeno šolo, ste bili poslani takorekoč naravnost iz partizanskih enot. Od kod vse ste prišli?

Največ jih je prišlo iz Srbije, veliko pa tudi iz Hrvaške, Makedonije ter iz vseh drugih krajev Jugoslavije; saj nas je bilo vseh skupaj v šoli prek 340. Mnoge od teh tovarišic so prepešale s partizansko vojsko vso našo domovino, vse do Trsta in Koroške, kjer se je končala druga svetovna vojna; mnoge so dale skozi Sutjeska in Neretvo, Sremsko fronto... Mnoge so bile v partizanskih enotah tudi na vodilnih mestih v saniteti – bodisi brigadne referentke za saniteto, bataljonske referentke... Le malo jih je imelo že iz predvojnega časa kakšno sanitetno izobrazbo. Večina se je sredi bojev šolala v krajših sanitetnih tečajih, za sprotno vojne potrebe. Znano je, da v večini krajev Jugoslavije (razen v Sloveniji), ni bilo organiziranega zbiranja sanitet-

tudi iz tistega, kar se je nudilo po revnih vaseh – od platna do oblačil in drugega, kar je bilo možno uporabiti za improvizacijo. Tako je bilo vse do leta 1944, ko smo že začeli uporabljati več pravega sanitetnega materiala, ki je prihajal z zavezniško pomočjo.

Ste vse tovarišice, ki ste bile skupaj v sanitetni šoli, ostale v zdravstvu?

Da, vse smo ostale v zdravstvu, mnoge med nami so končale še študij medicine ali farmacije. Vse po vrsti imamo tudi vojaške čine in smo oficirke Jugoslovanske ljudske armade.

Letos ste se sestale na Bledu. Kako to?

Vse tovarišice so želele, da bi se enkrat srečali v Sloveniji. V beogradske šole sta bili navsezadnje tudi dve Slovenki iz Maribora. Bled pa smo si izbrale zato, ker je od tam mogoče v kratkem času obiskati številne partizanske kraje, pa tudi Ljubljano.

Koliko dni je trajalo srečanje in kaj vse ste videle?

Prvi dan smo imeli svojo redno letno skupščino s poročilom o delu, zvečer pa je bilo v hotelu Svoboda na Bledu tovariško srečanje. Drugi dan smo obiskali bolnišnico Franjo in ljubljanski Univerzitetni klinični center. Vse razen mene in nekatere tovarišice, ki živijo v Ljubljani, so bile v Franji prvič in so bile nepopisno navdušene. Skoraj verjeti niso mogle, kako je bila možna takšna konspiracija in takšna organizacija v tako težko dostopnem kraju. Dogovorile so se celo, da bodo o tem svojem obisku napisale članek v enega od beogradskega dnevnika.

V Kliničnem centru nas je sprejela pomočnica glavne medicinske sestre tovarišica Zlata Rajter, ki nam je pokazala celo bolnišnico in njene posamezne enote. Tam smo imeli v predavalnici tudi pogovor o organizaciji dela v Kliničnem centru in tovarišice so postavljale vrsto vprašanj.

V ponedeljek smo se odpeljale na avstrijsko Koroško,

skozi prelepe slovenske vasi in doline, ter se proti večeru vrnile na Bled prek Rateč in Kranjske gore. Zdi se, da so bile udeleženke izletov in celotnega srečanja nadvse za-

dovoljne, še posebno pa prevzete nad vsem tistim, kar so videle ohranjenega iz časa partizanske sanitete.

B. Ž. J.

Dalmatinska bolničarka na Sutjeski

... Izmučeni, neprespani, smo se komaj dobro spuстили doli do Jablanice, ko je prišla komanda – »Pokret!« Skoraj nismo mogli verjeti svojim ušesom, toda ukaz je ukaz in že smo lezli naprej. Bilo je ob svitu. Vse naokrog se je še kadilo od zadnje bitke, vse je smrdele po zažganem. Ranjenci so ležali tam doli ob Neretvi...

Kakor smo vedeli in znali smo lezli v hrib, na planino Čvrnico, nasproti, ker je bilo treba z ognjem kriti premik in prehod ranjencev čez reko. Bili so boji na nož, od drevesa do drevesa...

... Končno sem tudi sama prišla prek mostu. Na nosilih ob poti sem prepoznala domač obraz. Bilo je dekle iz bližine moje rojstne vasi. Stopila sem k njej in jo pobožala po obrazu. Ni hotela, da ji pomagam. Dobila je strel v trebuh in vedela je, da ne bo več dolgo živele. Naganjala me je naprej, naj pomagam drugim, ki jim lahko pomoč še koristi. Njenega pogleda ne bom nikoli pozabila...

Potem, po končani četrti ofenzivi, se je naša kolona ustavila pri nekem kraju Kula, na poti proti Nevesinju. Četrta dalmatinska se je postrojila v mesečni svečavi sredi nekega travnika. Pred očmi cele brigade sta bila na smrt obsojena in ustreljena borca, ki sta nekje ukradla malo krompirja. Še danes imam v ušesu spomin na tisti top padec mrtvih teles. Pogosto se spominam na tista naša tovariša in vedno v zvezi s tem, kar v današnjem življenju vidim, da se okrog mene godi. Takrat, sredi vojne smo bili prepričani, da smo ravnali prav, da moramo vsi spoštovati tisto, kar smo se dogovorili in tako smo tudi delali, sicer ne bi preživeli. Tam nekje pri Nevesinju, dobro se spominjam prizora, so borci pobirali svečeni vosek s cerkvenega oltarja in ga žvečili, ker je bila lakota neutolajljiva... Vseh teh slik in spominov bi lahko bilo za debel roman... Šla sem tudi skozi peto ofenzivo. Kakor danes v mimoidočega na cesti, sem zrla v obraze pilotov, ki so se spuščali s smrtonosnimi »štukami« nad nas in kosili vse, kar se je premikalo. Iz obroča v obroča smo hajkali. Tam nekje pri Čajnici sem bila ranjena v nogo. Zdravil seveda ni bilo. Čevlje pa sem posodila kurirju že tam nekje pri Imotskem in sem si noge ovila v curje.

Od utrujenosti sem se spotikala ob kamenje na poti in tako dobivala nove in nove udarce...

Vendar vam nisem nasula teh drobcev iz vojne zato, da bi povezovala svoje in naše takratno trpljenje. Le za povezavo z današnjim časom gre. Nenehno me stiska, ko vidim, kako se danes mnogi ljudje sramotno med seboj obnašajo, kako malomarno delajo z družbeno imovino... Vse to koplje v meni in se meša s podobami vojnih dni. Poglejte na primer današnje mlade strokovnjake. Največ časa govorijo o denarju in o tem, kako so slabo plačani. Saj razmerja res niso povsod pravična, toda, zakaj vsi ti mladi govorijo najprej o plačilu, namesto da bi najprej pokazali z dejanskim delom, koliko so vredni in kaj dejansko znajo. Kdo pa je nas spraševal, koliko še zmoremo, kako smo utrjeni in kje bomo vzeli potrebni material, je bilo treba reševati ranjence v vojni in tudi kasneje, ko je bilo treba organizirati bolnišnice in zdravstvene službe?...

Marija Vujčić – partizanka...

...in udeleženka jubilejnega srečanja

nega materiala in potrebščin na terenu, zato so premnoge od teh tovarišic same organizirale in pripravljale sanitetni material iz vsega uporabnega, kar jim je prišlo pod roke – med marši in premiki iz kraja v kraj. Največ vsega smo lahko priredile in pripravile iz zajetega sovražnikovega materiala, nekaj pa

Ali se teh srečanj udeležuje kdo od vaših nekdanjih učiteljev v sanitetni šoli?

Da, pred leti so nas spremljali skoraj vsi, ker pa so zvečine že starejši, se zadnja leta na odzivajo več polnoštevilno, čeprav jih še vedno redno obveščamo in se jih na vsakem srečanju tudi spominimo.

Josip Ribičič

Ob 100-letnici rojstva

Na letošnjem kulturnem koledarju je opazna pomembna obletnica: pred sto leti se je 3. novembra 1886 na otoku Krku rodil znameniti slovenski mladinski pisatelj Josip Ribičič. Po končani nižji gimnaziji v Gorici in po maturi na učiteljski šoli v Kopru, je učiteljeval v Trstu, Rakeku in Ljubljani. Od življenja se je poslovil 7. junija 1969 v Ljubljani, v trinosemdesetem letu.

Bil je izrazito napreden dijak, na koprskem učiteljskem se je pridružil stavkajočim dijakom, ki so zahtevali pravice za svoj jezik. Predvojni fašizem tudi njemu ni prizanesel: iz Trsta, kjer je bil ustanovitelj Novega roda, je moral zbežati v Jugoslavijo. V Ljubljani je urejal mladinsko revijo Naš rod, nedvomno takrat najboljši slovenski mladinski list, ki mu tudi na tujem zlepa ni bilo para. (B. Golob). V Ljubljani je ustanovil Mladinsko Matico.

Medtem ko nam je docela znana njegova literarna podoba, pa precej manj vemo o njegovem delu za Osvobodilno fronto med drugo svetovno vojno. Bil je njen aktivist od ustanovitve dalje. Kot vsak zavzet frontovec je tudi on poskušal iz obkoljenega mesta priti v partizane, vendar so aretacije, zapori, internacije, bolezni in pretrgane zveze vedno znova to preprečevale. Zato pa njegov prispevek svobodi in revoluciji ni prav nič manjši od prispevkov njegovih soborcev, povečini kulturnih ustvarjalcev iz tako imenovane četrte skupine Osvobodilne fronte. Pri poskusu njegove biografije bi morali upoštevati mnoge sestavine njegovega življenja, dela in boja. Upoštevati bi morali najprej tisto kulturno izročilo, iz katerega je OF črpala svojo moč v

spoznanju, da uresničuje poslanstvo in geslo Ivana Cankarja o NOB kot kulturnem boju, geslo, da je boj za narodovo svobodo obenem najvišje narodovo kulturno dejanje. To in izredno jasna protifašistična usmeritev (spoznanje, da je fašizem največji sovražnik malih narodov) je po pričevanju sina Mitje bilo zapisano v dušo in srce Josipa Ribičiča, od prvih njegovih napisanih pravljic in črtic do zrelih let, ko ga je sredi petdesetih let zajel vihar druge svetovne vojne s smrtno obsodbo slovenskega naroda, njegove knjige in besede. Za napredno izročilo, ki je gnalo Ribičiča in njegovo družino na barikaade revolucije, je treba šteti vse njegovo učiteljsko in pisateljsko delovanje v Trstu in na Primorskem, v obmejnem Rakeku in nato v Ljubljani, kjer je v tridesetih letih nastajala nova diferenciacija v slovenski kulturi z nastopom KPS, s Kidričem, Kardeljem, Zihnerlom s Književnostjo in Sodobnostjo, z Društvom prijateljev Sovjetske zveze. V tistem času je imel Ribičič zveze z Edvardom Kardeljem, v njegovi Mladinski Matici so tiskali Kardeljevo »Popotovanje skozi čas«, tesno je prijateljeval s Cirilom Vidmarjem, ki je takrat tiskal znamenito študijo Speransa o slovenskem nacionalnem vprašanju. Ribičičevi otroci so se pod njegovim idejnim vplivom usmerili odločno v levo. Na Ribičičev pisalni stroj, na katerem so bile napisane mnoge pravljice in pripovedke za otroke, je bilo že v letih pred vojno natipkanih mnogo matric komunistične propagandne literature in tudi celotna Zgodovina VKP/b.

Aprilski dogodki leta 1941 so odločilno vplivali na Ribičičevo odločitev, da prekine s svojo »nestransko« pozicijo in se priključi Osvobodilni fronti in vodilni programski vlogi KPS v njej. Ta prehod je bil povsem naraven, nekakšna povezanost dotedanje idejne usmeritve. Pisatelj ni mogel ravnati drugače: z vsemi svojimi močmi se je angažiral v OF. Prišel je delovati v učiteljskem matičnem odboru OF in se povezal v vodilnimi organizatorji OF v Ljubljani.

Ribičičevo stanovanje v Ljubljani je postalo že v prvih dneh okupacije shajališče privržencev OF: semkaj se je zatekal Boris Kidrič, v njem je zasedal tretji plenarni Osvobodilne fronte. Ribičičeva iznajdljivost je nekoč rešila skupino vodilnih frontovcev pred patruljo italijanskih vojakov, ki so pozvonili na vratih Dobrilove 22. Josip Ribičič jih je odvedel v prvo nadstropje k lastnici hiše, vdovi Prepeluha-Abditusa. Tu jih je zadržal toliko časa, da so se ilegalci razbežali skozi vrtna vrata. Na Prepeluhovi hiši v Dobrilovi 22 je danes vzdana plošča, ki mimoidoče opozarja na plenarni sestanek OF v stanovanju Ribičiča. V tej hiši so se med drugo vojno dogajali dramatični dogodki. Vsi člani Ribičičeve družine so bili frontovci: žena Rozi (letos avgusta je bila stoletnica njenega rojstva) je bila organizatorica AFŽ, hčerka Marinka, ki je kot učiteljica pribežala iz Prekmurja in se je vključila v terensko organizacijo OF Trnovo, sin Mitja z ilegalnim imenom Ščuka je bil organizator in tehnik ciklostilne partijske tehnike, sin Jure se je udeleževal kot skojevac mladinskih napisnih akcij in razoroževanja italijanske soldateske, nato pa je postal stavec v ilegalni tiskarski »Tunel«. Sam je stavil in tiskal znani letak, naslovljen italijanskim vojakom. Ilegalno so delali vsi, vendar vsak na svojem področju, ne da bi vedeli drug za drugega. V

stanovanju je bilo veliko skrivnih mest, celo v kipu Josipa Ribičiča, ki ga je pred vojno ustvaril kipar Loboda. V glavo kipa je sin Mitja Ščuka skril osnovno matrico z naslovom Poročevalca, ki so jo italijanski fašisti pri preiskavi stanovanja odkrili. Josipa Ribičiča so topli, ker je trdil, da so mu jo italijanski vojaki podtaknili. V stanovanju so se jeseni leta 1941 zadrževali tudi ranjeni parti-

zani. Sredi leta 1942 so aretirali vso družino razen stare mame in Mitje, ki je takrat že bil v partizanih. Na procesu v Ljubljani so jih obsodili na skupno 28 let ječe in so jih nato do kapitulacije Italije premeščali po mnogih italijanskih zaporih. Po vrnitvi iz zaporov sta se Josip in Rozi vrnila v Ljubljano in se znova povežala z Osvobodilno fronto, sin Jure in hčerka Marinka pa sta odšla v partizane.

V času najhujšega nasilja okupatorja, bele garde in črne roke si je Josip Ribičič prizadeval, da bi trpeče mesto, organizirano v štiriletnem odporu, pozdravilo partizansko vojsko. Hitel je od enega do drugega kulturnega delavca in zbiral besedila za izredno številko Slovenskega poročevalca, ki so jo natisnili v poslednjih nočeh pred prihodom partizanske

vojske. Številka, ki je izšla na dan osvoboditve, je prinesla prispevke Otona Župančiča (Osvoboditeljem v pozdrav!), Finžgarja, Koblarja Sovreta, Marje Borštnikove, Kristine Šulerjeve, kiparjev Saše Šantla in Borisa Kalina. V svojem prispevku je Josip Ribičič napisal: »Čimbolj je nasilje belilo Ljubljano, tembolj je rdeča. Dolge mesece smo po kleteh, taboriščih in zaporih stiskali pesti v onemoglem srdu, danes bratje v trpljenju jih dvigamo vam v pozdrav!«

V današnji spominski in zgodovinski literaturi, pa tudi pri družbenih priznanjih aktivnosti »terencev« podcenjujemo, ali pa jo obravnavamo v senci partizanskih akcij. O aktivističnem »zaledju« naše vojaške in politične fronte vsekakor premalo pišemo. To je vendar bila popolnoma enakopravna dejavnost, mnogokrat težja od bitk in hajk naše partizansčine. Zato je treba dragoceno delo Josipa Ribičiča na tem področju spoštovati in mu zanj izreči veliko priznanje.

Seveda pa ne moremo mimogrede njegovega pisateljskega opusa, ki ga je podaril pred in po vojni našim mladim bralcem. Literarna zgodovina ga prišteva med prve mladinske pisatelje med obema vojnama, znanega po legendarni plodovitosti in priljubljenosti. Čeprav se je po vojni zaposlil na Ministrstvu za prosveto kot referent za mladinsko slovstvo, je našel še vedno dovolj časa za svoje najljubše delo: za pisanje črtic, pravljic, iger in šolskih knjig ter za urejevanje mladinskih listov in zbornikov. Čeprav je pisal tudi prozo za odrasle, je bil v prvi vrsti mladinski pripovednik in dramatik. Poleg tega je pisal še članke in razprave o problematiki mladinske književnosti in o njenem pomenu.

Kljub nasprotovanju oblasti v stari Jugoslaviji, je med

naše ljudstvo mogočno razširil mladinsko knjigo in dal najboljšim slovenskim pisateljem pobudo za sodelovanje pri mladinskih listih in knjigah. Za to je pridobil Župančiča, V. Levstika, Gradnika, Bevka, Seliškarja, Klopčiča in Ingoliča. V slovenski mladinski književnosti je začel novo realistično smer, saj se z mladinsko književnostjo, kakršna je bila do takrat, ni strinjal. Zavzemal se je za umetniško vrednost mladinskega slovstva in za njegovo enakopravnost s književnostjo za odrasle. (S. Janež).

Po vojni je bil urednik Obzornika, Cicibana in soustanovitelj Mladinske knjige. Znan je njegov zbornik otroških pričevanj iz obdobja narodnoosvobodilne vojne. Še pomnite tovariši!, njegova antologija Partizanskih pesmi ter antologija otroških skečev v NOB iz velikih dni.

Zapustil je prek štirideset literarnih del.

Njegovo izbrano delo z bibliografijo v sedmih knjigah je izšlo leta 1976, sedem let po njegovi smrti. O njem so pisali Jože Štfrer, Albert Širok, Ivan Potrč in Zlata Pirnat v knjigi Pregled mladinske književnosti jugoslovanskih narodov.

V slovenski mladinski literaturi so dela Josipa Ribičiča, ki ga uvrščajo med najbolj priljubljene in najbolj brane slovenske mladinske pisatelje in dramatik, na častnem in zavidiem mestu.

Ves njegov lik, človeški in pisateljski, ki ga je klesalo življenje, je čist in jaseen. Posebne poteze zrelosti so mu dodala leta narodnoosvobodilnega boja, v katerem je sodeloval kljub svojim tedaj že zrelem letom, pokončen in močan. Kot pisatelj pa so mu dala novih pobud in novih snovi, s katerimi je zaključil svojo plodno literarno pot.

Dušan Mevlja

Rudi Rapl-Savo sedemdesetletnik

Oktober je slavil sedemdesetletnico življenja Rudi Rapl-Savo, nosilec partizanske spomenice 1941, vojaški vojni invalid, dolgoletni član Republiškega odbora Zveze združenj borcev in Zveze vojaških invalidov. Rojen je bil 28. oktobra 1916 v Gabrovki, leta 1946 pa je za stalno našel dom v Murski Soboti. Leta 1941 je bil med organizatorji ljudske vstaje v njegovi rojstni občini Sv. Križ pri Litiji. Petindvajsetega aprila 1942 je postal pripadnik Dolženskega partizanskega oddelka, v katerem je bil mitraljezec in politdelegat vse do usodnega 2. junija 1942, ko je bil blizu vasi Kopolje hudo ranjen. Vaškripala so nosila, ranjenec pa je odtekala kri iz številnih ran. Toda daleč je bila še hrib v Kočevskem Rogu, kjer je bila v gozdarski hiši partizanska bolnica, ki jo je vodil dr. Pavel Lunaček-Igor, v pomoč pa sta mu bila dr. Andrej Župančič-Mike (sin pesnika Otona), in dr. Božena Ravničar-Nataša, pa še dve bolničarki. Toda sredi avgusta 1942 so tisoči in tisoči italijanskih vojakov preiskovali kočevsko lesosjve.

V malo utico, ki so jo zgradili v naglici, so na hitro znosili najtežje ranjence, zdravila, instrumente in hrano. V dolino so hodili po smrekovih hlohlih, da bi prikrili sledove. Bolničarka Jožefa Henigman je kmalu po vojni zapisala: »Prevzela nas je groza. Vse je bežalo iz kože, tudi ranjenci.

Bolniki so vpili in se vlačili po tleh. Težko ranjeni partizan si je v živčnem zlomu trgal obveze z ran in se plazil proč od kože po kosteh, ki so mu molele iz udov. Bil je to mesar Savo (Rudi Rapl), velik in težak človek. Plazil se je tako po tleh in me presunljivo prosil, naj mu pomagam. Trudila sem se, da bi si ga zadela na rame. Poklekem ter napnem vse sile, da bi ga dvignila na hrbet. Tudi sam si je pomagal kolikor je le mogel. Bil je ves krvav. Ko sem si ga s težkim trudom oprala na ledja, nisem mogla vstati, da bi ga vlekla v hrib. Blizu pa sem že slišala streljanje, vpitje in preklinjanje po italijansko. Nikamor več nisem mogla, ranjenca Sava sem morala pustiti, kjer je bil... Nedaleč proč se je oglašil tudi Janko iz Bele krajine, oče osmih otrok. Tudi on me je mlo prisol, naj ga rešim. Prevzelo ga je strašno hrepenenje, da bi vsaj še enkrat videl svoje otroke. Ranjen je bil v sečevod, ki mu ga je prestrelila krogla; strašno je trpel. Rada bi mu pomagala, a tudi njemu nisem mogla. Od nekdaj se je prikazal dr. Mike in ni vedel, kaj naj stori. Tih mi je rekel: »Dve krogli imam še. Ena bo zame druga za Janka, siromak bo itak umrl.« Že mu je nastavil pištolo na sence, ubogi Janko pa ga je pretresljivo pogledal. Na glas sem zaprosila: »Ne streljaj!« In ni streljal.

Zbežala sva, ranjenci pa so se splazili v steljo. Skoraj pol-

drugo leto je Savo kot nepokreten ranjenec, rekonvalescent in član bolnišnice osebja preživel v bolniški postojanki Jelenbreg, katere upravnica je bila od avgusta 1943 dalje prekmurska rojakinja dr. Emilija Kraigher-Mariča (umrla 1981 kot sanitetni polkovnik JLA). Hudo, prehujo je bilo med nemško ofenzivo jeseni 43. Pacientka Mimi Škofljanec je po vojni izjavila: »Premestili so me v bolnišnico Jelenbreg, ki jo je vodila vedno dobro razpoložena zdravnica dr. Mariča. V tej bolnici sem ležala med nepremičnimi ranjenci. Tistega dne, ko se nam je bližal sovražnik, ni bilo toplega zajtrka. Med nami je vladala smrtina tišina. Naenkrat zaslišimo v bližini tri strele. Kdor je mogel, je zbežal. Ranjenci nismo imeli orožja, zato tudi niso mogli sprejeti boja. Naša dobra in zmeraj vedra zdravnica dr. Mariča, kapetan NOV je imela smrtno bled obraz. Njene oči so govorile, kako težko nas zapuščala. Odšla je s solznimi očmi in nas še enkrat ljubeče pogledala. Mislili smo, da smo čisto sami, toda pred barakami je stal partizan, ki je v rokah držal broztreklo, pripravljen, da nas brani. Ta partizan je bil dr. Vito Kraigher, mož zdravnice Mariče, ki so ga tik pred osvoboditvijo ubili na Turjaku...»

Rudi Rapl-Savo je bil l. 1942 sprejet v Skoj, septembra 43 pa v KPS. Oktobra istega leta so ga kot invalida in prvoborca imenovali za sekretarja

Okrajnega komiteja KPS Sv. Križ pri Litiji. Seveda je zelo rad šel na politično delo v domačo občino, kjer je bil že pred vstopom v partizane eden izmed organizatorjev Osvobodilne fronte.

Trdinova ledenica v njegovi rojstni vasi je bila na njegov rojstni dan 28. oktobra 1943 polna krikov. Nemci so v to ledenico zaprli 15 oseb, nato pa vanjo vrgli bombe... Razdejanje je bilo grozno. Nekaj ljudi je umrlo zaradi eksplozij. Med ranjenci je bil tudi učitelj Veno Taufer, ki so mu v požaru zgorle noge do kosti, in to pri zavesti. Hudo je trpel in zanj ni bilo več rešitve. Kmalu nato je umrl. Njegov sin Veno Taufer, ki je zdaj slovenski pesnik, je napisal očetu v spomin pesem o tem strašnem dogodku. Matere in žene so vpile in silile proti goreči stavbi. Straže jih niso mogle zadržati. S silo so odprle vrata goreče stavbe in uzrle strahoten prizor...

Dne 16. in 17. oktobra 1943 je bila mati našega sedemdesetletnika Jožefa Rapl, rojena Gerden, udeleženka prvega

kongresa SPŽZ v Dobrniču.

Po vojni so odkrili spominsko ploščo tele vsebine: V tem domu je bil 16. in 17. oktobra 1943, leta prvi kongres Slovenske protifašistične ženske zveze. V mogočnem razmahu osvobodilnega boja so slovenske žene sklenile trdno zavezo, da se bodo borile za osvoboditev naroda in srečo bodočih rodov.

V rojstni hiši okrajnega sekretarja Rudija Rapla, je bila v letu 1944 Premična bolnišnica 15. divizije. In Rudijev oče Anton Rapl je nudil vso pomoč ranjenim partizanskim borcem, Nemci pa so hišo zažgali...

Rudijev mlajši brat Vilibald Rapl, je bil leta 1945 kot aktivni partizan na Primorskem hudo ranjen. Prenesli so ga v znano bolnišnico Franjo, kjer je izkrevavel, in so mu tudi v tej bolnišnici izkopal grob. Malo pred koncem vojne je bil Svo evakuiran v Zadar, v bolnico Glavne štaba, kjer so ga operirali v grlu, od tod ga vodi pot v Split, kjer so ga imenovali za komandanta bataljona pri delegaciji SNOS.

Prvoborec Savo je že 40 let v Murski Soboti. Do upokojitve je bil uslužbenec pri soboški Mesarski industriji, Invalidskem podjetju, Okrajnem sindikalnem svetu, nazadnje pa je bil zaposlen kot predsednik občinskega odbora SZDL v Murski Soboti.

Bil je in je še vsestransko aktiven družbeni delavec. Zavzemal je vodilne funkcije v okrajni in občinski in republiški organizaciji Zveze združenj bor-

cev, takisto v Zvezi vojaških vojni invalidov in drugih organizacijah in društvi. Poleg Spomenice 1941 je bil dvakrat odlikovan z redom hrabrosti prejel je red zasluge za narod, red bratstva in enotnosti s srebrnim vencem, red dela z zlaticim vencem, red dela z Rdečo zvezdo, Red republike s srebrnim vencem. Prisodili so mu srebrni in zlati znak sindikata in SZDL, plaketo Zveznega odbora ZZB NOV, priznanje Prekmurske čete in brigade; je častni član soboške invalidske organizacije in strelske organizacije. In ker je že desetletja agilni član soboškega pevskega zbora, je prejel zlato Gallusovo značko in listino z napisom: Zveza kulturnih organizacij Slovenije – Strokovni odbor za glasbeno dejavnost – podeljuje Rudiju Raplu zlato Gallusovo značko za uspešno in dolgoletno delo na področju glasbene dejavnosti. Poleg tega ni za prezreti še številna pismena priznanja raznih organizacij.

Uvodoma smo že zapisali, da je Savo 90% vojaški vojni invalid. In morda je »največji« in »najtežji« invalid na Slovenskem, saj meri v višino 192 cm, težak pa je skoraj 140 kilogramov...

Savo je med vojno uspešno končal visoko šolo trpljenja, po vojni pa v M. Soboti nižjo gimnazijo. V soboškem mestu si je ustvaril tudi družino, saj mu je prekmurska rojakinja Gelika Kerčmarjeva povila tri otroke. In ti »otroci« so ju doslej razveselili s šestimi vnuki.

Jože Janež

Od tedna do tedna ■ Od tedna do tedna ■ Od tedna do tedna ■ Od tedna do

Washington: Predstavnik ameriške vlade Donald Regan je dejal, da se utegnejo ZDA odločiti za vojaško akcijo proti Siriji, če bo vlada v Damasku še nadalje podpirala terorizem. Američan ni hotel direktno potrditi, da je vojaška akcija neizogibna, vendar pa takšne možnosti tudi ni izključil. »Moremo in tudi bomo storili druge kora-ke, če bo Sirija še obdržala sedanje stališče do terorizma,« je dejal Regan.

Managva: Tuje agencije so na začetku tedna poročale o hudih bojih vzdolž nikaragovsko-honduraške meje, kjer je že padlo več kakor sto vojakov redne vojske in »kontrašev«, nasprotnikov sandinističnega režima. Kakor je izjavil nikaragovski predsednik Danijel Ortega so se hudi boji začeli že 24. oktobra tudi 200 km severno od glavnega mesta Managve.

San Jose (Kostarika): V glavnem mestu Kostarike se je začel 2. svetovni mladinski kongres za mir na svetu. Zborovanje mladih iz Srednje Amerike, Evrope in Azije bo trajalo ves teden, nakar bodo objavili resolucijo proti oboroževalni tekmi, o silnem bremenu inozemskih dolgov in o poglobljanju krize v Srednji Ameriki. Pokrovitelj tega kongresa so Univerza ZN za mir, konfederacija srednjeameriških univerz in Organizacija ameriških držav.

Od tedna do tedna ■ Od tedna do tedna ■ Od tedna do tedna ■ Od tedna do

Grška obletnica

Česa ne smemo pozabiti

V Grčiji slavijo vsako leto 28. oktober kot dan splošnega odpora grškega ljudstva tuji agresiji. Leta 1940 je na ta, zdaj spominski dan, grška vlada zavrnila ultimati fašistične Italije, da ji mora odstopiti oporišča na svojem ozemlju, s čimer bi Italija še razširila svoj vpliv na tem delu Balkanskega polotoka. Ker je vlada generala Metaxasa ultimati zavrnila, je osem italijanskih divizij začelo iz že zasedene Albanije invazijo na Grčijo.

Italijani so bili prepričani, da bo Grčija pod njihovim pritiskom razpadla in da se bo začela tudi vstaja albanske manjšine v Grčiji. Toda, po enem tednu ofenzivnih akcij so Grki ustavili italijansko napredovanje, albanske enote, ki so bile mobilizirane v italijansko vojsko so bežale na grško stran, albanska manjšina pa je branila Grčijo.

Že tretjega novembra so Grki začeli protinapad, pridrli na albansko ozemlje in napredovali do črte Ohridsko jezero-Himara. Šele marca 1941. leta je Italijanom uspelo zbrati v Albaniji 28 divizij, s katerimi so napadli grško vojsko oziroma njenih 16 divizij. Tedaj so prihajale Grčiji na pomoč

britanske enote, vendar pa je bil to obenem čas, ko so Nemci vkorakali v Bolgarijo, da bi med drugim intervenirali tudi v Grčiji. Vedeli so, da je zaradi bojev Grkov z Italijani Metaxasova linija na meji z Bolgarijo slabo branjena. Nemci so aprila napadli Grčijo in Jugoslavijo. Z enim delom sil so obšli Metaxasovo linijo, z drugim delom pa so po dolini Vardarja vdrli v severno Grčijo. Potem ko je padel Solun, je aprila kapitulirala grška vojska v vzhodni Makedoniji in Trakiji, v severni Grčiji pa so Nemci udarili v hrbet grškim četam v Albaniji. Te so kapitulirale 24. aprila, britanski ekspedicijski korpus pa se je začel umikati iz Grčije.

Pod italijansko-nemško okupacijo Grčije se je začelo v državi veliko odporiško gibanje. Izredno močno je bilo gibanje EAM z oboroženo formacijo ELAS ter gibanji EDES in EKA. Te sile, od katerih so bile nekatere odločno proti begunski vladi v Londonu, druge so jo podpirale (gibanje EDES je včasih celo sodelovalo z okupatorjem), so do leta 1944. osvobodile precejšen del države, pa čeprav ves čas niso prestopile praga gverilskega

vojskovanja.

To dejstvo je znala dobro izkoristiti grška desnica. V Bejrutu so 20. maja 1944. ustanovili predstavniki begunske vlade, odporiškega gibanja in političnih strank koalicijsko vlado narodne enotnosti pod vodstvom izkušnega politika Papandreua. Ta vlada se je septembra 1944. obenem z britanskimi četami, izkrcala v Grčiji. Na konferenci v Varkizi 12. februarja 1945. se je vlada sporazumela s predstavniki odporiškega gibanja EAM, da bo razorožilo svojo oboroženo formacijo ELAS, nakar so razpisali plebiscit in v Grčiji obnovili monarhijo.

Osvobodilno gibanje ELAS ni pristalo na razorožitve, tako kot nekatere druge odporiške formacije, temveč se je umaknilo v notranjost države. Do konca leta 1946. je ELAS pod vodstvom generala Markosa ustanovila 32 partizanskih odredov z 12.000 pripadniki. Bojevali so se do leta 1949., ko so klonili pod pritiskom domače vojske, Britancev in tudi Američanov. Zadnja koncentracijska taborišča, v katerih so trpeli nekdanji partizani, so v Grčiji odpravili še le pred nedavnim.

fl-

Albanska kongresna pričakovanja

Do konca tedna bo v Tirani zasedal 9. kongres albanske partije dela, na katerem so delegati poslušali referat prvega sekretarja partije Ramiza Alije o dejavnosti CK med dvema kongresoma ter referat Adila Čarčanija o ciljih novega petletnega načrta za gospodarski razvoj Albanije do leta 1990. To je prvi kongres, na katerem ni več Enverja Hodže.

Ceprav ni bilo veliko namigov o tem, ali se bo z devetim kongresom albanske partije začelo nekaj spreminjati tudi na ideološkem polju, oziroma ali se bo Albanija tudi v tej zvezi bolj odprla svetu, je bilo zanimanje za kongres izredno veliko. To je prvi kongres po smrti Enverja Hodže in tudi po nasilni smrti dolgoletnega partijskega ter državnega delavca in aktivista Medmeda Šehuja.

Kakor je bilo mogoče ugotoviti na podlagi obvestil, ki so v predkongresni dejavnosti prodrli v svet, bo kongres predvsem zahteval od Albancev spoštovanje partijske politike ter pošteno delo za izpolnitev gospodarskih nalog. V Albaniji še vedno velja geslo, da se bo država razvijala z lastnimi sredstvi, ne najemajo posojil, nočejo,

tujih kreditov, zelo pa si želijo, da bi se tudi albansko gospodarstvo posodobilo in seznanilo s sodobno tehnologijo.

Če bo kongres kakorkoli odgovoril na to vprašanje, potem bo potreben še korak naprej, kajti brez poglobljenih, pogostejših stikov Albancev z državami, ki ji morejo kaj ponuditi, napredka ne bo mogoče zagotoviti. Do sedaj so veljali stiki s tujci, pa čeprav samo s turisti, za nevarno širjenje tujega vpliva, za stvarstvo, ki kvari albansko mladino in jo odvaja od razvojnih ciljev. Prav ta mladina pa je tisti novi element v Albaniji, ki terja ne le spremembe, temveč predvsem drugačno zasnovano razvoja države ter sodobnejšo vlogo v svetu. Kot ena redkih držav se Albanija ponaša s svojim ateizmom, značilna zanjo pa je tudi njena usmerjenost v odnosih z Jugoslavijo. Medtem ko gospodarsko v določenih okvirih sodelujemo, pa se politični odnosi s sosedi le počasi izboljšujejo. Že kmalu bo videti, ali je kongres tudi glede tega pripravil kaj novega, nekaj, kar bo v korist predvsem albanskemu ljudstvu in njegovemu sožitju z vsemi sosedi.

fl-

Komentar k tednu, ki je za nami

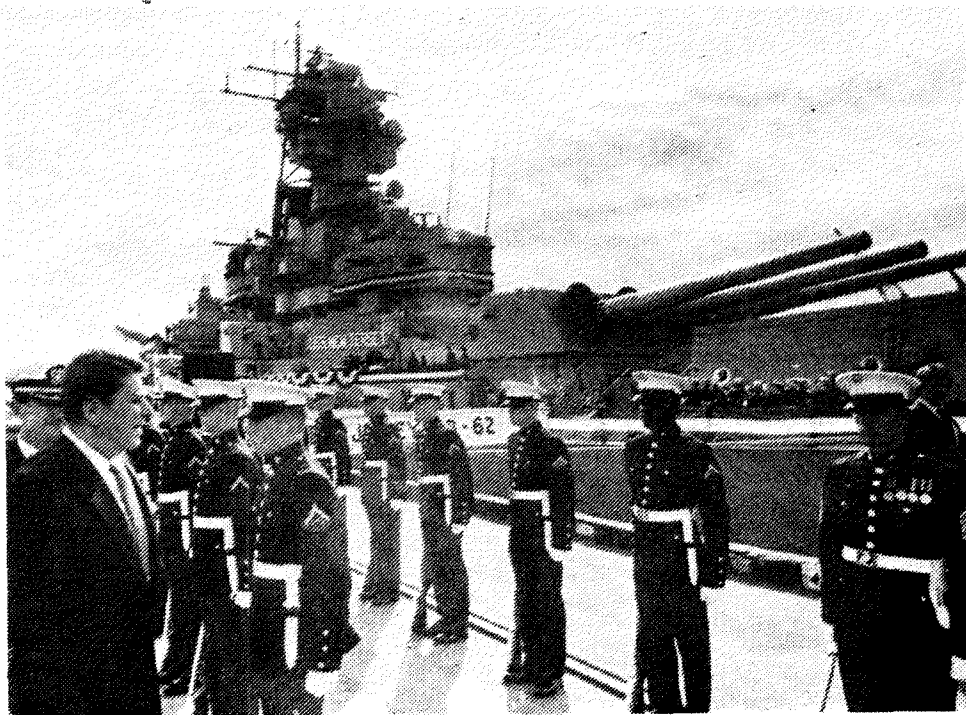
V vrtincu napetosti

Delovni jugoslovansko-indijski pogovor na najvišji ravni ob obisku predsednika prijateljske Indije Zaila Singha te dni v Beogradu je bil res dober okvir kar za nekaj značilnosti iz gibanja neuvršenih. Najprej, nadaljevala se je izmenjava mnenj med državami – ustanoviteljicami gibanja o neposredni strategiji gibanja, priče pa smo bili tudi sila stvarni akciji skupine neuvršenih pri izvajanju sklepov osmega vrha v Harareju. Na bojne naloge gibanja in na odgovorno delo njegovih voditeljev pa te dni spominja tudi obletnice smrti Indire Ghandi pred dvema letoma. Ta političarka je zapustila globoko sled ne le v indijskem, temveč tudi v mednarodnem življenju. Prizadevala si je, da bi duh tvornega sodelovanja premagal ovire na mednarodnem področju, v prid tem ci-

razglašati za borca za človekove pravice, če ne obsoja tistega, kar se dogaja z večinskim narodom v Južni Afriki.

Južna Afrika je že zdaj nevarno krizno žarišče, predstavniki iz sosednjih držav pa ji napovedujejo usodo afriškega Libanona, če politika apartheida ne bo čimprej odšla s prizorišča. Usoda sveta je, da se krizna žarišča pojavljajo kot členi v nevarni verigi nasilja in omalovaževanja pravic posameznih narodov. Nova napetost v zvezi z Malvinskim otočjem je skoraj zasenčila bolj spodbudno novico in sicer, da se je precejšen del sovjetske vojske umaknil iz Afganistana. Kot da je nekdo zaslutil majavnost svetovnega ravnotežja, če bi v Afganistanu res zavladal mir! Takoj je završalo v Južni Ameriki.

li demokrati še nadalje večino, glede izida volitev za senat pa je bilo razpoloženje sila borbeno. Republikanci so zastavili za zmago in za ohranitev večine ves ugled predsednika Ronald Reagana in vso njegovo priljubljenost, kakor tudi velika finančna sredstva. Predsednik Reagan je sebe samega podprl še s dejstvom, da mu je po treh letih le uspelo dobiti 100 milijonov dolarjev pomoči za nasprotnike zakonito izvoljene vlade v Managvi. Kako prijetno zveni za ušesa ameriških konzervativcev obrazložitev te pomoči! Porabljena bo namreč za zgraditev – tako je rečeno – obrambnega nasipa pred komunistično nevarnostjo, ki poskuša prek SZ in Kube prodrati z juga in ogroziti varnost ne le Latinske Amerike, temveč tudi ZDA. Ob vseh teh dogodkih pa

Pod do razorožitvenega sporazuma je težka. Ni še dolgo tega, ko je ameriški predsednik Ronald Reagan zagotavljal, da so rakete – križarke tista oborožitev, ki je Američanom zagotovila prednost v tekmovalstvu s SZ. Zdaj z cruise-missiles, ki jih serijsko izdelujejo, ni več zadovoljen. Veleštil stopata z jedrskim orožjem v vesolje. Na sliki je ameriški predsednik med obiskom na ladji »New Jersey«, prirejeni za izstreljevanje manevrskih raket.

ljem je investirala svojo silno energijo, ki pa se je žal iztekla pod krogliami atentatorja.

Kot oddolžitev spomenu Indire Ghandi je nekako izvenela tudi misija zunanjih ministrov osmih neuvršenih držav v ZR Nemčiji, Italiji, Franciji, Londonu in na sedežu EGS v Bruslju. Ministri, med njimi je bil tudi Raif Dizdarevič, so zahtevali od teh zahodnih držav stroge sankcije zoper južnoafriški rasistični režim. Po mnenju gibanja neuvršenih so takšne sankcije, izpeljane pod okriljem ZN, edino sredstvo, ki je v tem boju mednarodni skupnosti še na voljo. »Tisti, ki gostijo južnoafriške državnike ali celo njihovega človeka v Angoli Sawimbija«, je poudarila delegacija, »postajajo sokrivci politike apartheida«. Tudi naš zvezni sekretar za zunanje zadeve Dizdarevič je nedvoumno opozoril, da je bistvo južnoafriškega vprašanja boj za človekove pravice. »Ne moremo pristati na dva kriterija – enega za belce in drugega za črno polto večino v Južni Afriki«. Stališče neuvršenih je, da se ne sme nihče

ZDA so takoj obtožile SZ; da gre za zlagan umik in se s tem zavarovale pred morebitnim sovjetskim ukrepom, ki bi bil po mnenju Moskve morda potreben v Afganistanu. Že pred časom je predstavnik sovjetske vlade dejal, da bi SZ umaknila iz Afganistana še druge enote, če bi se ZDA in drugi prenehali vmešavati v afganistanske notranje zadeve. Tako pa bodo sovjetske enote še naprej ostale v tej državi, dokler bo grozila nevarnost, da bi z intervencijo, to je nudenjem pomoči upornikom, ogrozili sedanjo družbeno ureditev in tamkajšnje vodstvo.

Pomoč nasprotnikom neke vlade je močan adut v sedanjih ameriških volilnih kampanji. V torek so bile volitve v ameriški kongres. V predstavnikiškem domu bodo ime-

je svet ostrmel tudi ob neki senzaciji. Odstavili so namreč stratega naftne politike v združenju OPEC, šejka Jamanija, saudskega ministra za nafto, zanimivo in dinamično osebnost, ki je dve desetletji usmerjala prenekatero industrijsko dejavnost na vsem svetu. Značilno je, da je Jamani padel v času, ko je na svetovnem tržišču prišlo namesto do pomanjkanja do pravcate povodnjive nafte in s tem do naglega padanja cen. V vojni cen Jamanija poleg Kuveita in Združenih arabskih emiratov niso mogli spremljati še ostali proizvajalci iz naftnega kartela. Moral je popuščati, če ni hotel od znotraj razdehati OPEC; izkazalo pa se je, da to ni bila več vloga, v kateri bi se lahko uspešno deloval, zato se je moral posloviti.

Florijan Laimiš

JAVOR

V predsedstvu republiške konference socialistične zveze so te dni obravnavali informacijo o aktivnostih na Slovenskem v letošnjem mednarodnem letu miru.

Kako poteka leto miru

Generalna skupščina Združenih narodov je 24. oktobra 1985 razglasila, da bo leto 1986 Mednarodno leto miru. To odločitev je sprejela z namenom, da bi vzpodbudila dodatna prizadevanja za mir v vseh državah članicah. V Jugoslaviji je bil ustanovljen vsejugoslovanski odbor za obeležitev Mednarodnega leta miru in ta je med drugim predlagal, da se podobni odbori ustanovijo tudi v socialističnih republikah in avtonomnih pokrajinah.

Dejavnost našega iniciativnega odbora

Predsedstvo Republiške konference SZDL Slovenije je na seji 28. marca 1986 ustanovilo 15-članski Inicijativni odbor za obeležitev Mednarodnega leta miru. Istočasno je bil objavljen poziv Sveta za mednarodne odnose pri P RK SZDL Slovenije ob Mednarodnem letu miru, ki naj bo leto naporov za varnost vseh narodov, za njihovo miroljubno sožitje in mednarodno sodelovanje, za prekinitev oboroževalne tekme in začetek razoroževanja, za spoštovanje človekovih pravic in za napredek zlasti dežel v razvoju.

Iniciativni odbor je že v začetku leta sprožil vrsto pobud za obeleževanje Mednarodnega leta miru. Med drugim je pozval vse družbene organizacije in društva, da v okviru svojih dejavnosti posvetijo še posebno pozornost vprašanjem za ohranitev miru, da bi sebe in prihodnje rodove obvarovali pred strahotami vojne. Inicijativni odbor je dalje predlagal, naj se aktivnosti v Mednarodnem letu miru osredotočijo predvsem v zahteve po ustavitvi jedrskih poskusov in nujnosti nadaljnjih pogajanj o tem, na vprašanja evropske varnosti in na odnose s sosednjimi državami. Pozivu so se že odzvali vrsta družbenih subjektov in sredstva javnega obveščanja, različne aktivnosti pa potekajo skozi vse leto. Že doslej so potekale številne aktivnosti v okviru društev, organizacij in skupnosti (Skupščina Rdečega križa Slovenije, Zveza društev glasbenih pedago-

gov Slovenije, Društvo za Združene narode za SR Slovenijo, Republiška konferenca ZSMS, Zavod SR Slovenije za šolstvo, Svet Zveze pionirjev Slovenije idr.). V tem času je prihajalo tudi do številnih samostojnih pobud za obeleževanje Mednarodnega leta miru (strokovna društva in Slovensko duhovniško društvo). Inicijativni in republiški odbor sta tudi seznanjena z nekaterimi pobudami, ki nastajajo v okviru delovne skupine za miroljubna gibanja pri RK ZSMS. Nekajere od teh (graditev kulture miru, prepoved izdelovanja vojnih igračk itd.) so že dobile podporo v razpravah odbora, druge (npr. v zvezi z nekaterimi vprašanji ugovora vesti) pa zahtevajo nadaljnje razprave v okviru ustreznih organov SZDL.

Naša premišljanja o miru

Pomembna je bila tudi pobuda odbora, da je potrebno aktivnosti v Mednarodnem letu miru usmerjati tako, da bi med delovnimi ljudmi in občani dejansko dosegli razmišljanje o mednarodnih vprašanjih in njihov odziv. Ker pa borbe za mir ni mogoče vezati le na letošnje Mednarodno leto miru, naj bi odbor oziroma organizacije SZDL izkušnje uporabile tudi za to, da bi spodbujale in krepile tista gibanja, zlasti pa aktivnost mladih, ki jih upravičeno skrbi usoda človeštva. Da bi aktivnosti v Mednarodnem letu miru prenesli v čim širši krog delovnih ljudi in občanov, je iniciativni odbor predlagal, da preraste v Republiški od-

bor za obeležitev Mednarodnega leta miru. To pobudo je predsedstvo RK SZDL sprejelo in imenovalo odbor.

17. septembra 1986 je bila prva seja Republiškega odbora za obeležitev Mednarodnega leta miru. V uvodnih besedah in razpravi je bilo poudarjeno, da je zlasti med vojaško in gospodarsko vplivnimi državami navzoče nezaupanje do Združenih narodov, izmikanje pogajanj in dogovorom o razorožitvi, naraščanje napetosti med velesilama, ki je posledica tehnološkega oboroževanja, zanašanje na vojaška sredstva pri organiziranju varnosti, zatekanje k absolutno pojmovani suverenosti, poudarjanje nacionalnih koristi pred skupnimi, kar ob dejstvu, da narašča prepad med razvitimi in nerazvitimi povzroča, da je mirovno sodelovanje v okviru Združenih narodov na dokaj nizki ravni. Opredeljevanje varnosti izključno z oborožitvijo je obsedenost vedno večjega števila držav, pri čemer je težko presoditi, kateri ukrepi sodijo v zakonito pravico do obrambe, kateri pa pomenijo oboroževanje čez vse mere. Vemo samo, da je orožja preveč, da požira prevelike dele nacionalnih proizvodov in da se zaradi stalnega oboroževanja nihče ne čuti varnejši.

Razmišljanje o vsebini miru je že pritegnilo večje število ljudi kot kdaj prej. Spremenil se je tudi način gledanja na načine mirovnega sodelovanja, ki zadeva vsa področja človekovega udejstvovanja, od pravic in svoboščin posameznika in nje-

gove pravice sodelovati pri odločanju o velikih vprašanjih prihodnosti, pa do enakopravnega sodelovanja med državami in progresivnega razvoja mednarodnega prava. Spontani mirovni procesi, ki smo jim priče, so posledica določenega razvoja v človeškem življenju, ki v zgodovini nima primerjave.

Pod pezo protislovij

Tudi v Mednarodnem letu miru nenehno živimo v protislovju. Po eni strani nas dosegajo resolucije, sporočila, peticija mednarodnih forumov, strokovnih organizacij, uglednih posameznikov, ki ustvarjajo vtis, da je zavest o miru univerzalna in želja po njem nedeljena. Istočasno pa se v javnih obtilih nizajo konkretne vesti o nasilju, krivicah in kršitvah mednarodnega prava. Prav zato pa mora človeštvo vztrajno iskati rešitve. V ljudeh je velik potencial delovanja za mir.

Vrednost takih spodbud, kot je Mednarodno leto miru, ki poziva države in vse druge (nevladne organizacije, akademske kroge, posameznike), je v soočenju svezkih zamisli in znanstvenih hipotez, za katere ni vedno vnaprej jasno, ali so tudi uresničljive. Pomembno je, da gre za neobremenjeno iskanje, ki odpira nove vidike in dovoljuje, da se vrne mo k njim pozneje, če v trenutku niso sprejemljivi.

Ko govorimo o spremembah v občutljivosti ljudi za velika civilizacijska vprašanja miru, ni dvoma, da se je močno spremenilo zlasti stališče o jedrskem orožju, kot sredstvu vzdrževanja miru. Opaziti je, da so vprašanja miru in razorožitve močnejše zastopana v programih vlad in strank, javnost pa se bolj zanima zanje tudi zato, ker je bolj obveščena. V preteklosti je bila večina pogajanj zapu, informacije pa selektivno in na voljo poznavale. Javnost želi sedaj v vedno večjem obsegu vedeti o stvareh, o katerih se odlo-

ča, da bi lahko sodelovala. To je pomembno s stališča procesa podružbljanja zunanje politike oziroma večjega vpliva občanov na konkretne odločitve, kar pa zahteva tudi strpnost, ko se pojavijo novi pogledi na določene probleme. V takih primerih je možno, da se množična in uradna stališča ne bodo vedno prekrivala.

Jugoslavija – pojem miroljubne države

Enotna jugoslovanska zunanja politika ne more odpraviti potrebe po množičnem gibanju za mir oziroma prevzeti njene vloge. Zanesljivo Jugoslavija po veljavnih merilih Združenih narodov ustreza pojmu miroljubne države (teritorialna obramba, defenzivna vojaška strategija, cilji zunanje politike z neuvrščeno, podpora ZN, zgodovina, zemljepisni položaj), toda v tem okviru je cela vrsta konkretnih vprašanj, na katere so se v angažirani mirovni javnosti izoblikovali tudi različni odgovori (položaj vojaške industrije, sodelovanje v mednarodni trgovini z orožjem, odnos med vojaškim in civilnim ekonomskim sektorjem, tajnosti, vojaška služba). Različnost je zato najti tudi v pogledih na našo zunanjo politiko, oziroma presojo, ali so dejanja v skladu z načeli. Državna politika ima svoja stališča in aktivnost za izvrševanje, nosilci odgovarjajo izvoljenim predstavniškim organom, pomembno pri tem pa je mnenje občanov kot barometer razpolženja do posameznih aktualnih vprašanj odnosov v svetu.

Prav iz omenjenih razlogov se organizacijam SZDL v nadaljnjem obeleževanju Mednarodnega leta miru odpirajo široke možnosti delovanja. S še večjo samostojnostjo, iniciativnostjo, ustvarjalnim povezovanjem drugih družbenih dejavnosti, predvsem pa s sproščenimi razpravami o različnih vidikih naše mednarodne dejavnosti, bi morali doseči

še večje premike v nadaljnjem podružbljanju naše zunanje politike in mednarodne problematike sploh. To pa pomeni tudi širjenje vpliva občanov na konkretne zunanje politične odločitve.

Za ohranitev miru se je treba bojevati

Enotna zunanje politična strategija in uresničevanje dosledne politike neuvrščeno nam omogoča tudi vsestranski razvoj avtentičnega mirovnega gibanja. SZDL je dolžna v prihodnje bolj spodbujati vse oblike množičnega gibanja proti oboroževalni tekmi, proti uporabi sile v mednarodnih odnosih, za mir, enakopravno mednarodno sodelovanje in za resnično demokratizacijo mednarodnih odnosov. Naše mirovno gibanje bi moralo postati sestavni del boja proti mednarodnemu ekonomskemu in finančnemu izkoriščanju, boja za uvajanje nove mednarodne ekonomske ureditve. Sklepi 8. konference neuvrščeni v Harareju naj bodo spodbuda za vsebinsko konkretnih razprav, pojasnjevanj, razčiščevanj in ozaveščanja o mednarodnih dogodkih. Uresničiti moramo priporočilo konference, da se posveti večja pozornost apartheidu, kar je nedvomno svetovni problem. V razpravah se moramo odločno zavzeti za krepitev organizacije Združenih narodov in njenih specializiranih agencij.

V tem okviru je potrebno razvijati metode dela organizacij SZDL, ki prispevajo k krepitevi gibanja za mir, dejavnosti Lige za mir in razmišljati o novih oblikah in vsebinah delovanja za mir. Bliznja skupščina Jugoslovanske lige za mir in enakopravnost in neodvisnost narodov je priložnost za izmenjavo ocen in izkušenj, ki so rezultat letošnjih dejavnosti in bi lahko služile kot izhodišča za razpravo o krepitevi družbene vloge Jugoslovanske lige za mir in novih oblikah in vsebinah njenega dela.

V oktobru 1962. leta: Kubanska kriza

Že polnih 24 let je minilo od sila nevarne kubanske krize, vendar je Kuba še vedno nevarno krizno žarišče. Tega se zavedajo tako na Kubi kot v Washingtonu in Moskvi. Zemljepisni, strateški in politični položaj Kube njenemu vodstvu in vsem Kubancem, narekuje, da niti za trenutek ne popustijo v budnosti, pa čeprav je sodobna oblika le-te povezana z mnogimi odrekami.

Kubanska kriza se je začela s tem, da je ameriški predsednik John Kennedy 22. oktobra 1962. ukazal ameriški mornarici in letalstvu, da blokirata Kubo. Bil je mnenja, da sovsjetska raketa izstrelišča, urejena na Kubi, ogrožajo varnost ZDA. Razvila se je zelo nevarna kriza, po splošnem mnenju se je tedaj ves svet znašel v najbolj dramatičnem obdobju po drugi svetovni vojni. Zaradi odločnega stališča ene in druge sile bi kaj lahko izbruhnil med njima jedrski spopad. Zmagala je zdrava pamet, voditelja velesil Nikita Hruščov in John Kennedy sta se sporazumela, da bo SZ umaknila s Kube sporne rakete, ZDA pa so obljubile, da

Kube, socialistične države v svoji neposredni sosesčini, ne bodo več nadlegovale.

Od tedaj je imela Kuba že veliko vojaških in civilnih alarmov, s katerimi so povečevali in vzdrževali budnost v državi. Najnovejša vojaška doktrina, izdelana na podlagi več kot grenkih področnih izkušenj, je terjala temeljite spremembe v kubanski obrambni strategiji. Pod geslom »La Guerra de todo el pueblo« so se za primer, če bi bila Kuba še kdaj ogrožena, odločili za gverilsko vojskovanje.

Korenine novega obrambnega procesa je treba iskati v dogodkih leta 1980., ko je ameriški predsednik Carter poskušal v zvezi s teheransko krizo dokazovati ameriško moč. Castrova vlada je takoj preverila obrambno sposobnost države in prišla do precej neprijetnih ugotovitev: obramba je temeljila na armadi, ki je štela 250.000 mož in na precej majavi kalkulaciji, da bo pogodba med Kennedyjem in Hruščovom iz leta 1962. vzdržala vse preizkušnje. V intervjuju za Washington Post je Fidel Castro zavrnil možnost, da bi

varnost njegove države temeljila na vojaških pogodbah s prijatelji in sosedji. »Obramba naše države je predvsem naloga Kubancev samih. Vsaka država je neodvisna samo tedaj, če se je sposobna sama braniti«, je dejal.

Fidel Castro je bil razočaran nad bojno pripravljenostjo svojih oboroženih sil. Boleča je bila izkušnja z Grenado leta 1983. Ko so se na tem dišavnem otoku izkrcali ameriški mornariški pešci, so se kubanski vojaki, res je, da jih je bilo samo peščica, vdali skoraj brez boja. Osramotili so jih kubanski delavci, ki so na Grenadi gradili letališče in pokazali figo ameriškim vojakom. Zdaj na Kubi po eni strani poteka reorganizacija vojske – dobila je med drugim celo sovjetskimi podobne uniforme – nov poudarek pa je predvsem na urjenju prebivalstva za gverilsko vojskovanje.

Odločilne so bile pri tem izkušnje iz vietnamske vojne. Kljub napalmu, lokalnim pomožnim četam in kljub neizčrpnemu zaledju, Američani niso mogli zmagati.

Havana se je odločila za kombinacijo obeh tehnik, ki sta prišli do izraza v severnem in južnem Vietnamu. Defenzivno taktiko severa so združili z geslom: »Vsak državljani mora imeti svoje oporišče« in jo dopolnili z ofenzivnim načelom: »Vsak državljani mora imeti svoje orožje«. To je bila strategija, ki so jo vietnamski borci izvajali v pragozdovih in na riževih poljih vietnamskega juga.

Jedro kubanske obrambe so področne vojaške milice, katerih pripadniki imajo sicer civilne poklice, vendar pa se urijo tudi v čisto določenih vojaških veščinah. V coni Matanzas, okoli 80 km vzhodno od Havane in v drugih conah, se aktivno pripravljajo na morebitni novi D-Day, novo izkrcanje sovražnika na kubanskih obalah. Pripadnikov vojaške milice je menda okoli milijon dvesto tisoč. Tako je dejal Fi-

del Castro, številka pa glede na 10 milijonov vseh Kubancev kaže močno polvojaško silo. Njim je zaupana obramba civilnega prebivalstva. Ti ljudje vsak prosti čas porabijo za gradnjo zaklonišč in drugih obrambnih naprav na svojem območju.

Avtomatsko orožje tipa Kalasnikov, s katerim so opremljene te enote, so Kubanci dobili iz Moskve zastonj.

L. F.

Reorganizirana kubanska armada se pripravlja na nove naloge, usklajene z novo obrambno doktrino. Vojaki so dobili sovjetskimi podobne uniforme, pa tudi sicer je potegnil v njihovih vrstah precej drugačen veter, kot so ga bili vajeni.

Za dobro sosedstvo in mir

Pred dnevi je bil v Vidmu 13. kongres vsedržavnega združenja partizanov Italije – ANPI iz Vidma. Poleg številnih gostov se je tega kongresa udeležil tudi predsednik predsedstva RO ZZB NOV Slovenije Božidar Gorjan. Predsednik videmskega združenja ANPI pa je v svojem uvodnem govoru med drugim spregovoril tudi o stvareh, ki neposredno zadevajo sodelovanje z ZZB NOV oziroma, ki so tudi najpogostejše teme pogovorov na srečanjih borčevskih in drugih demokratičnih organizacij na vsakoletnih srečanjih dežel Alp in Jadrana.

Federico Vicenti je dejal: »Bojevniki vsega sveta so se v teh letih že večkrat zbrali, da bi spregovorili o miru in popuščanju. Spomnimo se velikega zbora v Rimu leta 1979, ki je poslal v svet angažiran apel za razorožitev, klic, ki ga je podprla tudi videmska komunna. Ta srečanja so se vrstila v presledkih v različnih delih Evrope. Na njih so nekdanji borci večkrat izražali svoje nasprotovanje jedrskemu, biološkemu in kemičnemu oboroževanju in pošiljali vladam držav konkretne predloge za pogovore o razorožitvi in miru.

V tem duhu je naše združenje ob praznovanju in manifestacijah večkrat izražalo, da miru ni mogoče ohraniti z izbiro bloka, ampak z akcijo v obeh blokih, ki si stojita nasproti v merjenju vojaških moči. Naša misel popolnoma ustreza tistemu, kar je bilo zapisano v Helsinski listini. Eno takšnih pozitivnih prizadevanj, ki ga velja tukaj omeniti, prihaja tudi iz Italije z Osimskimi sporazumi, ki so zblizali dve državi z različnimi političnimi sistemoma.

V tem smislu nadaljuje videmska ANPI svoje konkretne naloge v sodelovanju z ANPI Furlanije in Julijske krajine...

Govornik je še posebej pozdravil predsednika omenjene organizacije, ki že enajst let uspešno deluje v povezovanju borčevskih organizacij Slovenije in Hrvaške, Koroške in Štajerske ter Furlanije in Julij-

ske krajine. Zbrane je spomnil, da so bila srečanja vseh teh organizacij doslej že v vseh glavnih mestih pokrajin oziroma republik obmejnih dežel, vsa z zanimivimi temami o dobrem sosedstvu, miru in prijateljstvu med ljudmi, o razorožitvi in nenazadnje o konkretnih predlogih, kot

državah z različnimi političnimi sistemi, od nevtralnih do neuvrčenih in tistih v atlantski zvezi, skupno zahtevajo jedrsko razorožitev tega dela Evrope in opominjajo na konkretne proteste politikov Rapackega Aikena, Undena, Kekkonena in Papandreua. Še posebej se je za to zavzemal Olof Palme, ki so ga ubili teroristi – sovražniki miru. Borci dežel Alp in Jadrana menijo, da je čas za razpravo o tem vprašanju dozorel. Torej ne moremo več puščati svoje usode v rokah velike moči: zdaj je bolj kot kdajkoli prej potrebno uresničiti listine miru, tudi med majh-

vplivajo na usodo človeštva.

Kaže se spomniti na politično resolucijo udeleženk dežel Alp in Jadrana o teh vprašanjih, ki je bila posredovana tudi generalnemu sekretarju Združenih narodov. Sprejel jo je in o njej izrazil svoje pozitivno mnenje v pismu, ki ga je poslal videmskemu združenju in organizaciji ANPI Furlanije – Julijske krajine...

Govornik je omenil več množičnih manifestacij za mir v najrazličnejših okoliščinah, spomnil tudi na veliki cerkveni zbor v Brezjah, kjer je bila osrednja tema mir brez meja. Dejal je, da vse te manifestacije kažejo, kako pomembno je pogovarjanje ljudi o tej temi. Kadar se o miru pogovarja jo posamezniki je to lahko

naše geografske umeščenosti, ampak tudi zaradi etničnih značilnosti prebivalstva Furlanije. Tudi zato čutimo potrebo o zmanjševanju vojaškega prostora v tem delu Italije, kar bi pomenilo uresničevanje Osimskih sporazumov na vseh področjih medsebojnega sodelovanja med ljudmi ob meji. Pravijo, da morajo manjšine znati pravilno spoštovati večinski narod in pravilno ocenjevati njihovo zgodovinsko kulturno in jezikovno identiteto. Naši furlanski ljudje živijo skupaj v miru s Slovenci in če hočejo, da bo tudi ostalo tako, morajo še naprej krepiti medčloveške odnose in emancipacijo.

Vedno smo izpostavljali misel, da morajo biti manj-

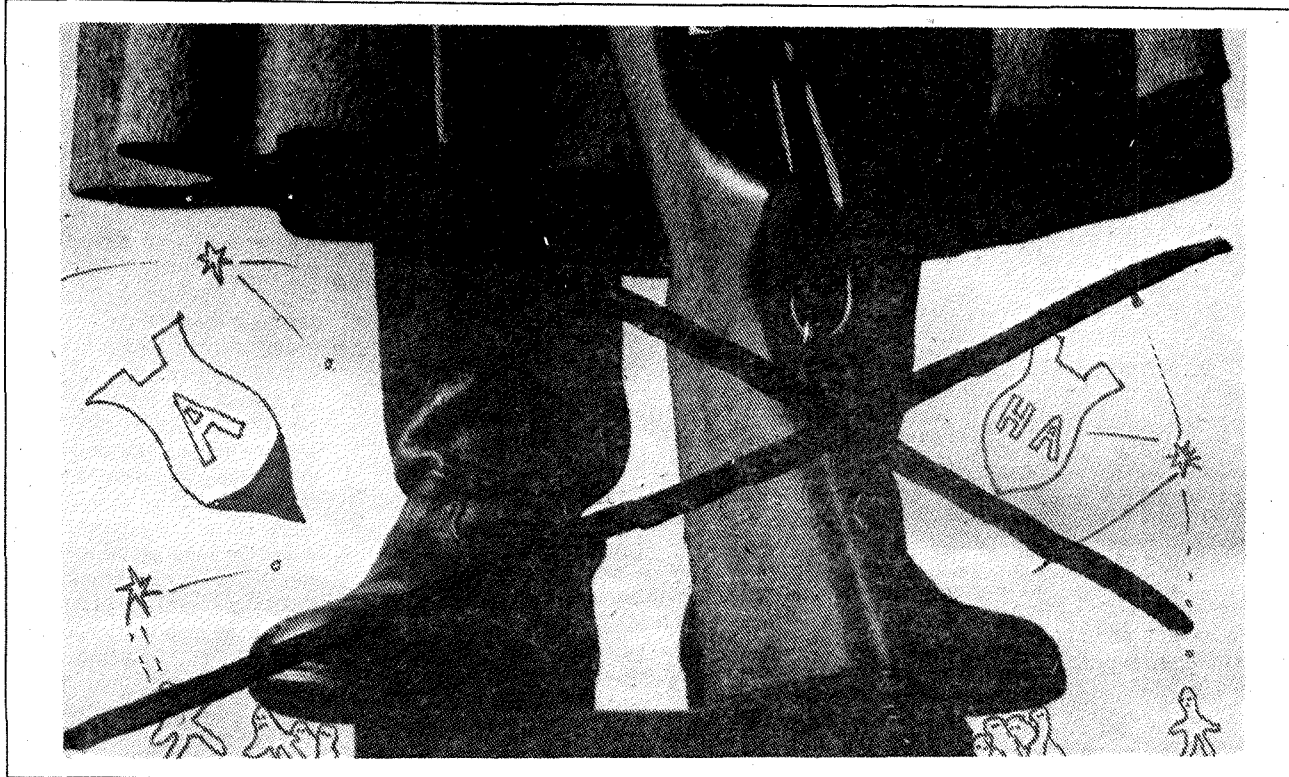
in 6. člen ustave, da bo končno priznan slovensko govorečim italijanskim državljanom, ki živijo na našem območju. Tudi že na prejšnjih kongresih ANPI smo razpravljali o tem, vendar kljub pozitivnim sklepom v vladi nismo nič dosegli. Ta negibnost, ki se kaže tu in tam na vseh področjih, kaže nevaren izsek in obstoj nekega novega odnosa institucij, ki jih bo treba opomniti na ustavo...

Ko je Vicenti govoril o vprašanju mednarodnega terorizma in boju proti njemu, je dejal, da miru v Sredozemlju ne bo prej, dokler ne bo tudi palestinskemu narodu priznana pravica do domovine.

V nadaljevanju se je govornik povrnil k vprašanju iz domače regije in opozoril, da ne kaže pozabljati, da živijo Videmci na avtonomnem območju, ki ga zaznamuje specifična prebivalstva in da je minilo že štirideset let od ustanovitve republike. Pri tem je za njimi izkušnja dvajsetletne diktature fašizma, vendar še do danes ni prišlo do ureditve temeljnih vprašanj, ki pogojujejo prijateljsko sožitje med skupaj živečimi Slovenci in Italijani. »Mi, partizani, smo tisti,« je dejal Vicenti, »ki smo se borili za neodvisnost in za to demokratično republiko. Smo med tistimi, ki se borijo za uresničevanje ustave in zato ne sprejemamo tistih oblik nestrpnosti in nacionalizma, ki so proti priznanju ustavnih pravic Slovincem...«

Veliko se govori o takoj imenovani srednjeevropski kulturi, je dejal Vicenti, toda, če jo želijo uresničiti tudi v Italiji, bo treba še marsikaj postoriti.

Tako smo vam posredovali le nekaj osnovnih misli, ki so na kongresu nekdanjih borcev v sosednji deželi merile na vprašanja skupnih prizadevanj in enakih stališč, tudi z ZZB NOV Slovenije.

je denuklearizacija območja Alp in Jadrana, o objektivnem proučevanju sodobne zgodovine ter o pravicah in drugih problemih manjšine in o trgovini ter turizmu v teh krajih.

Še posebej pa nekdanji borci teh dežel, ki živijo v

nimi državami, ne da bi čakali na zblizevanje velikih dveh.

Prav nikomur ne koristi lagodno obnašanje glede razorožitve, popuščanja in vseh tistih ekonomskih problemov, ki negativno

še plodnejše od dela diplomacij vlad.

»...ANPI Furlanije–Julijske krajine daje velik podarek razvoju politike miru in tudi že znanemu konceptu meje. Naša prva naloge je še vedno postati še bolj evropski – ne le zaradi

šine mostovi prijateljstva med državo, v kateri živijo in državo matičnega naroda ter da so ti mostovi pomembni v vlogi humanega duha in bogatstva kulture.

Dolga leta že čakamo zakon o globalni zaščiti Slovincem, o čemer govorita 3.

Iz pokrajinskega muzeja revolucije v Slovenj Gradcu

Za raziskovanje in ustvarjalno delo

Koroški pokrajinski muzej revolucije v Slovenj Gradcu je v letošnjih devetih mesecih dela uresničil celo vrsto nalog, ki so jih na začetku leta načrtovali, pa tudi med letom dopolnjevali. Slišati je staro muzejsko zgodbo: da so namreč delo opravili, vendar pa imajo ob tem tudi nemajhne finančne težave.

Od začetka letošnjega leta so v tem muzeju zbrali in uredili prek 150 novih fotodokumentarnih enot iz obdobja koroškega partizanstva, z novim in z že obstoječim gradivom pa so pripravili tudi vrsto razstav.

Tako so uredili razstavo o narodnoosvobodilnih taborih iz predvojnih let in v obdobju tik pred nemško okupacijo (s posebnim poudarkom na Leše pri Prevaljah), zasnovali so razstavo o prvi uporniški skupini na Koroškem, v Dravogradu pa je bila na ogled razstava o NOB na tem območju.

Poleg že omenjenega so v muzeju zbrali za posebno razstavo še 200 in več fotografij, ki so jih namenili za prikaz bratskih vezi med občinama Ravne in Varvasko iz Srbije. Med ljudmi obeh krajev so se namreč že v času druge svetovne vojne tkale prijateljske vezi, saj je bilo v Varvasko in okolico izseljenih precej Korošcev iz ravenške občine.

Muzejski delavci v Slovenj Gradcu pa se ne ukvarjajo le z ožje strokovnim muzejskim delom, ampak uspešno segajo na pedagoško področje. Pripravljajo tako imenovane šolske zgodovinske ure, ki so namenjene predvsem šolarjem oddaljenih šol, ki imajo za obisk muzeja majhne možnosti. Doslej so tako obiskali šole v Holmcu, Lešah, Šentanelu, Črni, Kapli in Remšniku... Podobne ure pa so pripravili tudi za mlade obiskovalce muzeja in so jih vgradili v celostno

podobo obiska muzeja NOB.

Bera letošnjih devetih mesecev kaže, da so se z vodstvi po muzeju posvetili 25 odraslim skupinam obiskovalcev in kar 72 šolskim razredom. Vseh skupaj je bilo več kot 3000. Mnoge med njimi so muzejski delavci popeljali tudi h Pučkovim partizanskim bolnišnicam na severovzhodni del Pohorja, pa na Poljano in v nekdanje gestapovske zapore v Dravograd.

Z naštetim pa tega dela muzejske dejavnosti v Slovenj Gradcu še ni konec. Sodelovali so z mladinsko pohodno enoto, ki hodi po poteh 14. divizije, skupaj z odborom aktivistov šaleško-mislinskega okrožja so pripravili besedilo zahvale krajanom Šmiklavža, Graške gore in Razborja za njihov prispevek v NOV. V sodelovanju s KS Slovenj

Gradec so organizirali okroglo mizo o partizanski tehniki in tisku, pri tem delu pa so sodelovali tudi nekdanji partizanski tiskarji in učenci zgodovinskih krožkov osnovnih šol iz Mislinjske doline. Omenimo lahko še pripravo treh člankov za zbornik o NOB v Mežiški dolini in končno – vrsto nalog s področja znanstvenoraziskovalnega dela. Tako je pripravljeno končno besedilo za natis knjige o mladinskem gibanju na Koroškem v letih 1939–1945 (avtor Marjan Linasi) in še vrsta koroških strokovnih besedil, ki so sestavni deli potujočih razstav, zbornikov, monografij... Kljub vsemu temu pa ostaja zadnja resnica še vedno pri denarju. Tega v muzeju kronično primanjkuje in številne težave ter zapleti so posledica prav tega dejstva.

Drago Miklavc

IZ DELA BORČEVSKIH ORGANIZACIJ

IZ DELA BORČEVSKIH ORGANIZACIJ IZ DELA BORČEVSKIH ORGANIZACIJ IZ DELA BORČEVSKIH ORGANIZACIJ IZ DELA BORČEVSKIH ORGANIZACIJ IZ DELA BORČEVSKIH ORGANIZACIJ

Dravograd – Obiskali so jih nekdanji soosvoboditelji

Pred dnevi se je v Dravogradu pri občinskem odboru ZZB NOV mudila delegacija borcev iz Vojvodine. Gre za pripadnike 6. in 12. vojvodinske brigade, katerih pripadniki so se bojevali v zaključnih bojih, pri osvoboditvi Dravograda in Podklanca. Prva enota ima svoj domičil v Zemunu, druga pa v Pančevu. Nekaj teh borcev je padlo tudi na koroških bojiščih.

Ob takih srečanjih preživeli borci obiščejo nekdanje bojne položaje in grobišče padlih borcev, v neposredni bližini poslopja občine, kjer so pokopane tudi žrtve fašističnega nasilja. Potem si ogledajo že nekdanjo zloglasno dravograjsko gestapovsko mučilnico in ob tem jim gostitelji razlagajo, kaj vse se je tukaj dogajalo.

Poleg stikov med borci, so sodelovanje razširili še med obe mladinski organizaciji. Tako na neposreden način prenašajo revolucionarne in bojne tradicije narodnoosvobodilnega boja, hkrati pa krepijo bratstvo in enakopravnost med narodi ter narodnostmi Jugoslavije.

Kljub gospodarskim težavam in varčevanju finančnih sredstev, si bodo eni in drugi borci prizadevali, da bodo medsebojne stike, ki trajajo že vrsto let, ne le ohranjali, ampak še poglobljali.

Zdaj je na vrsti dravograjska delegacija borcev in mladine, da Vojvodincem vrne obisk. Kot že doslej, jih bodo zagotovo sprejeli s tisto čudovito neposrednostjo, ki je značilna.

D. M.

IZ DELA BORČEVSKIH ORGANIZACIJ

Vaja je potrdila zagnanost

Vaja, s katero so pokarali prenos protipožarne vode od prečrpališča na Gornjem trgu do Komunalnega podjetja, tozdr Rast v Ljubljani, je v večernih urah v torek 28. oktobra znova dokazala, da so pripadniki Ljubljanske poklicne gasilske brigade tudi tej nalogi kos.

Točno ob 16.30 uri so po mestu začele odzvanjati gasilske sirene, toda mimoidoči so kaj kmalu spoznali, da gre zgolj za vajo, ki so jo pripravili pripadniki Ljubljanske gasilske brigade. Preizkusili so namreč možnosti gašenja morebitnega požara na Trgu revolucije, v Cankarjevem domu in Ljubljanski banki ter v podvozu na Erjavčevi cesti.

V mestu, kakršna je Ljubljana, smo zgradili 17 novih črpališč vode za potrebe gasilcev, a je polurni namišljeni požar vseeno pokazal, da še kako potrebujemo posebno gasilsko vozilo, ki v enem

zamahu lahko položi 2.400 metrov gasilskih cevi. To posebno vozilo imamo v Ljubljani že tretje leto. Vaja pa je tudi pokazala, ali je možen sorazmerno normalen promet ob morebitnem požaru ob izpostavljenih objektih kot so na primer Iskra, Ljubljanska banka, Cankarjev

dom in drugi, v našem primeru pa tudi v podvozih.

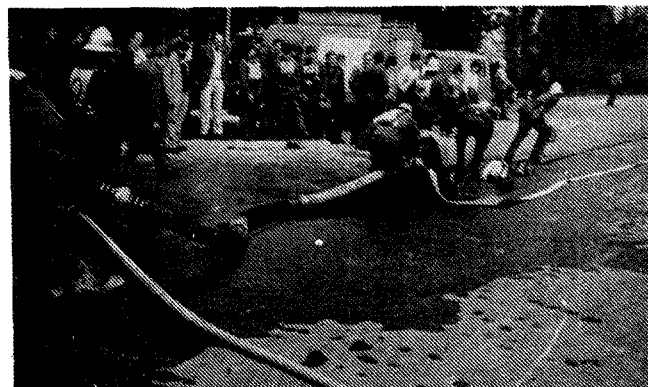
Minula vaja Ljubljanske gasilske brigade je bila ena od sklepnih v mesecu požarne varnosti. Dva dni kasneje je bila še ena akcija, tokrat ob reki Ljubljani in ob njej. Pet potapljačev ljubljanskih gasilcev je z akcijo na deroči,

motni in dokaj hladni Ljubljanci vzbudilo precej pozornosti. Mimoidoči so se namreč med opazovanjem njihovega dela skrbno zavijali v plašče – potapljači pa kot da se niso zmenili za mraz.

Akcijo je Gasilska brigada tokrat namenoma pripravila v času, ko vodne razmere niso najbolj ugodne, vendar so bili potapljači ljubljanskih gasilcev zadovoljni z rezultati reševalne akcije. Obe vaji Ljubljanske gasilske brigade so si ogledali tudi številni strokovnjaki iz vrst industrijskih in teritorialnih gasilskih društev ter gasilskih enot civilne zaščite.

... Ljubljana ima staro vodovodno omrežje. Razmere so se po izgradnji 17 črpališč in prečrpališč sicer izboljšale, še vedno pa niso najboljše, smo med drugim slišali od odgovornih pri Ljubljanski gasilski brigadi. Sicer pa so s torkovo vajo želeli dokazati, da je možno v pičlih tridesetih minutah postaviti kompletni sistem, ki bi omogočal gašenje namišljenega požara.

Jože Čurin

Od črpališča na Gornjem trgu do Komunalnega podjetja tozdr Rast so gasilci položili dva tisoč štiristo metrov cevi...

... na vseh križiščih in mestih, kjer so jih položili čez ceste, so jih zavarovali in tako zavarovali pred poškodbami ter omogočili nemoten promet.

Graničarji ne poznajo počitka

Življenje v enotah jugoslovanske ljudske armade je naporno in od vsakega vojaka in starešine zahteva dobro telesno in psihično pripravljenost. Še posebej naporno pa je delo na meji, saj ta poteka po hribih, gorah in vodah, to je predvsem tam, kjer so slabe poti in ceste. Kljub temu pa naši graničarji zelo vestno opravljajo svojo častno nalogo. V večini primerov so jim vzor njihovi komandirji, ki že leta in leta opravljajo to delo.

Pred dnevi smo obiskali karavlo »22. julij«, ki ji poveljuje starešina Ljubo Popović. Za seboj ima že štiriindvajset let obmejne službe. Lahko bi rekli, da je vsa njegova delovna doba stkana iz

vojaškega poklica in družinja z mejo.

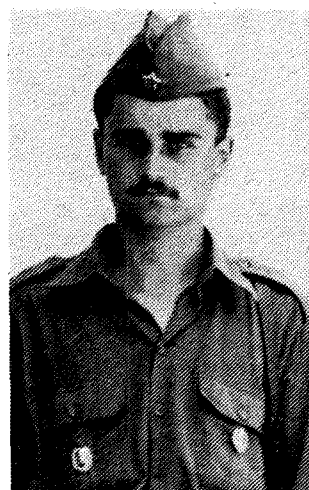
»Rad ima te kraje in nič mi ni težko opravljati te naloge. Poleti je tu zelo vroče, spomladi, jeseni in pozimi pa imamo veliko padavin, tako da so pogoji dela zelo težki. Graničarji prehodimo veliko kilometrov, toda sam sem se že tako navadil na te poti, da nisem utrujen, čeprav prehodim več kilometrov skupaj,« pravi starešina Ljubo.

Karavla, ki ji poveljuje, je že dolga leta med najboljšimi vojaškimi kolektivi na tistem delu naše meje. Prav gotovo ima velike zasluge za to prav Ljubo Popović. »Z ljudmi je treba veliko delati. Ključ uspeha pa je po mojem

mnenju v dobrem razumevanju drug drugega. Skušam

Ljubo Popović

Janez Grah

spoznati vsakega vojaka posebej in ga motivirati za dobro delo. Do zdaj mi je vedno uspelo, da smo za naše razmere ustvarili dobre delovne

pogoje, predvsem pa dobro delovno ozračje.

Pogovoru so se pridružili tudi graničarji, ki so bili prosti, ali pa so počivali po naporni obmejni službi. »Pri nas ne gre drugače, kakor da smo enotni,« je dejal vojak Basri Velić, ki je doma v Milju pri Učcinju. »Ko sem kot mlad graničar prišel na karavlo, so me vsi pristrčno sprejeli in mi pomagali, da sem se znašel in hitro vključil v delo. Samo z medsebojnim zaupanjem in tovarštvom lahko dobro opravljamo svoje naloge.«

»Za opravljanje takšnega dela, kot je varovanje državne meje, je zelo pomembno tudi takojšnje in sprotno obveščanje. Pri nas delamo to vsak dan, če je potrebno, pa tudi večkrat. Najpogosteje

pripravlja informiranje komandir, pa tudi kdo od nas, vojakov. Prejemamo tudi časopise v vseh jezikih narodov in narodnosti, pravi vojak Janez Grah, ki mu poleg graničarske značke prsi krasi tudi značka »zgodnega vojaka«.

»Pogoji dela so tudi pripevali, da je na karavli takšno veliko tovarštvu. Vsak ve, kaj je njegovo delo in vsak se trudi, da bi ga opravil po svojih najboljših močeh. Vsi naši napor in odredkanja pa so bila vsaj delno povrnjena ob dnevu graničarjev, ko nas je poveljnik ljubljanskega armadnega območja pohvalil za naše delo,« je ob koncu našega obiska pristavil desetar Nenad Popović.

Mile Gojković

Še povečati obrambno pripravljenost

Pokrajinski odbor in Pokrajinski komite za SLO in DS vzhodnoštajerske pokrajine sta na seji, ki se je udeležil tudi član predsedstva SR Slovenije Lojze Briški, obravnavala organiziranost pokrajinskih organov in organizacij v miru in v vojnih razmerah ter o organiziranosti teritorialne obrambe v tem delu naše republike. Obravnavali in sprejeli so predlog ocene vojaškopoličnih, gospodarskih in drugih razmer v vzhodnoštajerski pokrajini, ki so jo dopolnili z nekaterimi najnovejšimi podatki in ugotovitvami. Menili so, da bo ta ocena dobra in ustrezna podlaga za podrobnejše ocene razmer na vseh področjih delovanja in za izdelavo ter dopolnitev obrambnih načrtov. Po njihovem mnenju bodo morali v vseh okoljih storiti več za usposabljanje vseh struktur SLO in DS za delo v izrednih ali vojnih razmerah. Podprli so prizadevanja za organizacijsko in kakovostno okrepitev enot in štabov TO ter za zagotavljanje denarja za nakup opreme za TO.

Na seji so sprejeli delovni program za izdelavo obrambnih načrtov vzhodnoštajerske pokrajine in predlog odloka o organizaciji in delovanju sistema opazovanja in obveščanja na njihovem območju. Skupščini

nam družbenopolitičnih skupnosti pa so predlagali, naj ta odlok sprejmejo.

Zaradi upokojitve so na njegovo željo razrešili dolžnosti namestnika sekretarja Pokrajinskega odbora Alojza Poženela in se mu zahvalili za njegovo trinajstletno uspešno, vestno in požrtvovalno delo na področju SLO in DS.

Po besedah predstavnika pokrajinskega odbora je Alojz Poženel veliko prispeval k uresničevanju zasnove SLO in DS. S svojimi bogatimi izkušnjami je aktivno sodeloval pri pripravah in izvedbi nekaterih pomembnih vojaških vaj v pokrajini. Omenil je tudi njegove izredne človeške vrline, skromnost, strokovnost in poznavanje problemov. Za svoje bogato delo je Alojz Poženel prejel vrsto visokih odlikovanj in priznanj za delovanje na področju SLO in DS. Pred dvema letoma pa je dobil plaketo mesta Maribor za delo na tem področju.

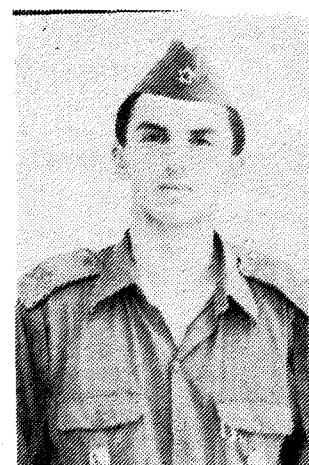
Za novega namestnika sekretarja pokrajinskega odbora za Vzhodnoštajersko pokrajino so imenovali Stanika Budjo.

Pokrajinski odbor in pokrajinski komite za SLO in DS sta obravnavala tudi informacijo o organiziranosti in zasnovi vaje Kozjak 86.

M. K.

Basri Velić

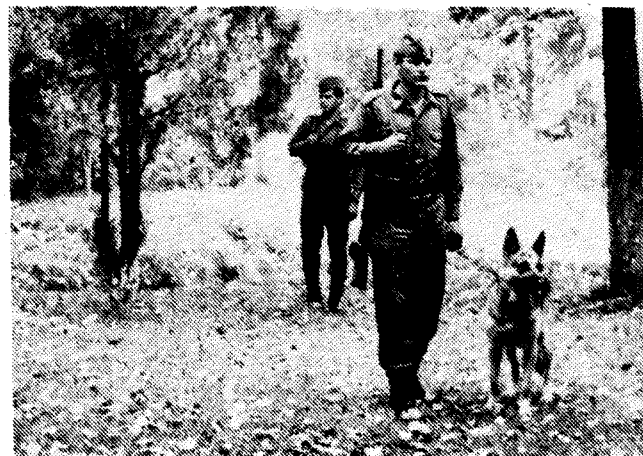
Nenad Popović

Udeležba bi bila lahko boljša

Občinska konferenca ZRVS Slovenska Bistrica je pred dnevi pripravila vsakoletno tekmovanje štiričlanskih ekip ZRVS, združeno s preverjanjem znanja. Zaradi slabšega vremena in poznejšega terminja letos to ni bil nočni taktično-orientacijski pohod, kot vsa leta doslej, pač pa so ga izvedli podnevi. Sodelovale so ekipe iz vseh krajevnih organizacij ZRVS v občini, udeležba je bila 80 odstotna, vendar bi bila še večja, če rezervni vojaški starešine ne bi imeli na dan tekmovanja še nekaj obveznosti kot so orožne vaje in osrednja vaja civilne zaščite v občini.

Pohod je potekal na zahtevni osem kilometrov dolgi trasi na vznožju Pohorja. Čas so imele ekipe omejen na 90 minut. Pred začetkom so vsi še reševali teste z dvajsetimi vprašanji, potem pa so na podlagi podatkov morali vrisati na karto traso pohoda. Taktična naloga je zajemala vsebino letošnje teme, ki so jo obravnavali rezervni vojaški starešine v okviru vojaškostrokovnega usposabljanja. Letos je bilo to oviranje. Na pohodni trasi so morali reševati še nekaj nalog iz topografije, pomerili pa so se tudi v streljanju s pištolo iz treh strelskih položajev, tekmovanje pa so sklenili z metanjem bombe v cilj.

Tekmovali so predvsem mladi rezervni starešine, doseženi rezultati pa so bili dobri, ker kaže na dobro usposoblje-

Obmejna patrulja iz karavle »22. julij« med opravljanjem naloge

nost rezervnih vojaških starešin, hkrati pa dokazuje, da so tudi telesno dobro pripravljeni. Prve tri ekipe so dobile tudi prehodne pokale in pokale v trajno last, podelil pa jim jih je predsednik Republiške konference ZRVS Slovenije Stane Kotnik.

BK

Tekmovanje ob dnevu enote

Pripadniki enote JLA, ki ji poveljuje starešina Gojko Vujič, so se ob sedmem novembru – dnevu svoje enote – pomerili v vsakoletnem vojaškem mnogoboju.

Ob otvoritvi je tekmovalce pozdravil starešina Anton Rački, ki jim je zaželel veliko športnih uspehov. Med dvodnevno tekmovanje so člani šestih ekip, vojaki in starešine, pokazali zelo dobro telesno pripravljenost, kar potrjujejo tudi doseženi rezultati.

Slovesno proglasitev zmagovalcev so opravili v vojašnici v Ilirski Bistrici, pokale in diplome pa je najboljšim podelil starešina Svetislav Smiljanić. Med posamezniki so prva tri mesta zasedli: Kotnik, Vukelić in Pavlović. Ekipa pa so se uvrstile tako: Trsat, Ilirska Bistrica I, Ilirska Bistrica II, Trnovo, Ilirska Bistrica III in Klana.

P. Nikolić

Jesen v Prekmurju

Po okupaciji Jugoslavije leta 1941 so Prekmurje 6. aprila zasedli Nemci in ga potem predali Madžarom. Jugoslovanska vlada je narod prepustila sovražnikom ter se umaknila na varno v London. Toda KPJ je pozvala vse narode Jugoslavije k oboroženemu uporju proti okupatorjem. Poziv k vstaji je prišel k nam v Prekmurje že v začetku junija 1941 in začeli smo z različnimi oblikami upora. Po napadu fašistične Nemčije na Sovjetsko zvezo 22. junija 1941 je CK KPJ izdal proglas narodom Jugoslavije, kjer med drugim poudarja: »V boj proti fašistični okupatorski tolpi, ki hoče iztrebiti ne samo najboljše borce naroda, temveč Slované na Balkanu sploh, ki hoče podjarmiti ves svet, ki hoče sprovesti najstrašnejšo vladavino nad narodi, kar jih zgodovina pomni. V boj, ker je zdaj prišla ura, da odvržemo okupatorski fašistični jarem!«

Predhodne priprave, napad na prvo deželo socializma Sovjetsko zvezo in ta poziv ter veliki organizator med nami Štefan Kovač so v srcih napredne študentske mladine, naprednih kmetov in delavcev, prav tako naprednih slovenskih duhovnikov obeh veroizpovedi vzbudili simpatije do upora. Največ aktivnih udeležencev upora na našem območju je bilo med naprednimi študenti iz Kluba prekmurskih akademikov, ki so se odzvali klicu Osvobodilne fronte slovenskega naroda, ki je bila ustanovljena že 27. aprila 1941.

Po prvih strogih ukrepih okupatorja se je največ sicer naprednih tovarišev, z različnimi obrazložitvami umaknilo. Nekateri so se umaknili s tega območja, nekateri pa ostali pasivni doma v Prekmurju.

Da se je NOG le začelo in doseglo zadovoljive uspehe v prvi fazi, je zasluga Štefana Kovača, resničnega voditelja upora, narodnega heroja.

Delo in akcije udeležencev NOG v letu 1941 v Prekmurju dovolj jasno pojasnjuje poročilo takratnega madžarskega poročevalca generalštabu madžarske vojske v Budimpešti, ki je poročal o komunističnem gibanju na zasedenih jugoslovanskih ozemljih v Madžarski. V sed-

mih točkah poročila o Prekmurju govori o sabotažnih akcijah, kot so: rezanje telefonskih in telegrafskih žic, zažiganje večjih količin slame rakičanski grofici, razbijanje oznak z madžarskimi krajevnimi imeni, širjenje, »Slovenskega poročevalca«, glasila OF slovenskega naroda in drugih v Prekmurju razmnoženih letakov. Obveščevalec pravi dalje, da je OF slovenskega naroda nabavila zažigalna sredstva za izvajanje sabotažnih akcij in dala napotke za požiganje in rušenje posameznih izbranih objektov.

Štefan Kovač je bil posleden in nepopustljiv borec v odporu proti madžarskemu okupatorju. On je doumel nujnost oboroženega upora in je znal temu odporu položiti temelje.

Narodnoosvobodilni boj v Prekmurju ne bi dosegel take razsežnosti, če ne bi bilo tega velikega borca in organizatorja, ki je znal s svojo organizacijsko sposobnostjo in pogumom doseči to, da je NOB v Prekmurju šel v korak z bojem v drugih slovenskih pokrajinah in sploh v Jugoslaviji. Bil je izredno pogumen, iznajdljiv, strog in obenem človeško preprost.

To je vplivalo na nas, na njegove sorce v Prekmurju, kakor tudi na razvoj NOG v Međimurju in Slovenskih

goricah. Niso imeli prav oni, ki so v tistih usodnih časih govorili, da je oborožen upor pri nas in v Jugoslaviji prežgoden in da treba počakati na zmago velikih zaveznikov nad našimi sovražniki.

V organizaciji upora se je prepozno opazilo, da ni bilo organizirane obveščevalne službe, kakršno je imel okupator. Kovač je padel pod streljo okupatorja ob izdajstvu 18. oktobra 1941 v Kržančevem hrastju v Gančanih.

27. septembra 1941 so začeli madžarski okupatorji množično aretirati. Aretiranih je bilo kakih 60 ljudi in pripeljano v soboški Szaparijev grad. Po surovih zasliševanjih in mučenjih se je 28. oktobra 1941 začela sodna obravnava pred izrednim vojaškim sodiščem ali »štartirijumom«. Izdvojen je bilo 7 obtožencev od velike skupine aretiranih v obdobju od 27. septembra. Nekateri so po pretepanju pustili domov.

Po teži krivde proti zakonom svete madžarske krone so takole ocenili krivdo in vsakemu dali zaporedno številko. Takole so nas ocenili: 1. Koloman Cigüt, 2. Evgen Kardoš, 3. Štefan Cvetko, 4. Bojan Gabrijelčič, 5. Koloman Flisar, 6. Stanko Šerbec in 7. Rudi Zrinski. Prvi trije smo bili obsojeni »magyar szent korona nevében« ali po naše »v imenu svete madžarske krone«. Uradni pravni izraz je Na smrt z obešanjem z vrvoj.

31. oktobra 1941 so na predpisani »svečani način« usmrtili Štefana Cvetka in Evgena Kardoša. Jaz sem slučajno ostal med živimi. Obsojen sem bil le na do smrtne ječo. Večkrat v življenju človeka odloča slučajni dogodek. Moja žena je bila takrat noseča. Madžarski žandarji, ob katerih sem se

del na zatožni klopi, so mi na uho povedali: »To te je rešilo, ker imaš nosečo ženo«. Ostali obtoženci so dobili časovne kazni od 10 do 15 let.

Takrat je bilo najpomembnejše, da si ostal živ, saj je vsak med nami verjel, da se bo vojna kmalu končala. Vendar se je zavlekla dolga 4 leta. Menda tudi madžarski okupatorski sodniki niso

Koloman Cigüt je bil govornik na slovesnosti ob odkritju spominske plošče v hodniku murskosoboškega gradu, 18. oktobra letos.

verjeli, da bodo ti obsojenci ostali 10 in več let po ječah svetošefanske Madžarske. Te obsojence, pozneje pa še druge po procesu v Vaczu, so konec leta 1942 Madžari poslali na sovjetsko-madžarsko fronto blizu Voronježa kot »bunteto munkas szazad«, kar pomeni »kazensko delavska stotnja«. Tam so v težkem fizičnem delu ob kopanju strelskih jarkov dočakali v začetku 1943 stalinograjsko ofenzivo. Eni so takoj pobegnili k Rdeči armadi, jaz med njimi, druge pa so Rusi zajeli skupno z Madžari, vsi skupaj pa smo se znašli v sovjetskem ujetniškem taborišču Hrenovoje, oziroma v bolnici Možga v

Udmurtski avtonomni socialistični republiki na Uralu. Mnogi so tam pustili svoja mlada življenja. Zelo malo nas je prispelo v prvo jugoslovansko brigado, ki je bila ustanovljena v SZ, a še manj je ostalo živih. Jaz sem edini med preživelimi, ki so bili obsojeni v M. Soboti leta 1941.

Ostali aktivisti NOG iz leta 1941 iz Kovačeve skupine so se umaknili preko Mure in se priključili partizanskim odredom v Sloveniji. Zvesti spremljevalec Štefana Kovača, prav tako narodni heroj, Vinko Megla je junaško padel pri Sv. Tomažu v Slovenskih goricah 26. januarja 1942.

Če je osvobodilni boj v Prekmurju imel tako tragične posledice, moramo vedeti, da so to bili začetki, prav tako kot so bili leta 1941 drugod po ostalih slovenskih pokrajinah. Tudi tam so se dogajale podobne tragedije. Izredno neugodni geografski položaj v takratni okupirani Evropi in obenem oddaljenost od slovenskih področij, kjer se je gibanje usešneje razvijalo, pa je v Prekmurju onemogočilo takojšnje napredovanje upora. Tudi druge so prve krvave izkušnje dale pobude za nadaljnji boj.

Tovariš Kardelj je v svojem pismu tovarišu Titu, dne 14. decembra 1942 takole poročal o stanju v Prekmurju: »V Prekmurju ne vemo kako stvari stojijo. Naš stari aktiv so Madžari tam deloma obesili, poubijali, ali poslali na robije. Ako je ostalo nekaj nižjih kadrov, nam ni znano, če so sploh pokazali kakšno aktivnost. Dokler mi ne dvignemo Štajerske, nam bo zelo težko održavati zveze s Prekmurjem. Zato nismo podvzemali nekih večjih akcij, da bi se povezali.«

Čprav je bil plamen NOB leta 1941 s smrtjo Štefana Kovača 18. oktobra ugašen, se je ohranilo dovolj žerjavi-

ce za kasnejše akcije v letu 1944 in 1945, ko se je boj spet razširil na naše območje.

17. oktobra 1944 je z bojem v Soboti ponovno vzplamtel plamen upora na naši prekmurski zemlji. Skupina partizanov, ki jo je vodil narodni heroj Dane Šumenjak-Miran, kateri je tudi leta 1941 sodeloval v NOG v Prekmurju, je sprejela neenak boj v Soboti, se umakala preko Črnskih meja in Rankovec na Vanečo, kjer je 20. oktobra 1944 po usodnem naključju prispela v zgrešeno Kirbiševo zidanico, kjer jih je izdal izdajalec. V strahovitem in neenakem boju med soldatesko in malo skupino pogumnih partizanov je bila skupina razbita. Posledice boja v Soboti 17. oktobra 1944 so spet bile tragične. Po neuspelem poskusu kapitulacije Horthyja in prihodu »njilašev« na oblast so veliko število naprednih in zavednih ljudi aretirali in odgnali v nemška koncentracijska taborišča, odkoder so se le redki vrnili. V spomin na ta 17. oktober 1944, ko je počila prva partizanska puška v sami Soboti, občina Murska Sobota praznuje svoj občinski praznik.

Toda težnja prekmurskega ljudstva po svobodi je bila tako močna, da okupator več ni mogel zadušiti volje tega ljudstva po svobodi. Ustanavljale so se nove skupine partizanskih borcev s pomočjo tovarišev: tistih, ki so se vrnili in ki so nekoč sodelovali v dneh upora 1941, tistih iz osrednje Slovenije in seveda s pomočjo naših domačih rodoljubov. Ustanovljena je bila 1. prekmurska četa. Po prihodu borcev zavezniške Rdeče armade v začetku aprila 1945 pa je bila ustanovljena 1. prekmurska brigada, ki je sodelovala v zaključnih bojih do 15. maja 1945, ko je okupator končno kapituliral na našem ozemlju.

Koloman Cigüt

Razstava pomnikov, literature in tiska in okrogla miza na tematično sta bila osrednja dogodka ob letošnjem ruškem občinskem prazniku

Skrbeti za spomenik, pomeni skrbeti (tudi) za ohranjanje in razvijanje revolucionarnih izročil

»Ruški delavec« – skozi obdobje polpretekle zgodovine na območju ruške občine

Letošnji praznik občine Maribor Ruše, ki ga Rušani slavijo 17. septembra v spomin na bitko Pohorske čete na Klopnem vrhu, ki je na ta dan leta 1941 prvič zmagala proti nemškimi zavojevalcem – so povezali skupaj z obletnico, ko so delavci Tovarne dušika prevzeli upravljanje v svoje roke.

Uredniški odbor RUŠKEGA DELAVCA, glasila Tovarne dušika, je ob tej priložnosti skupaj z svetom za tradicije in spomeniško varstvo pri OK SZDL Ruše, občinskem odborom ZZB NOV in avtorji prispevkov (zlasti Milena in Maks Gašparič, prof. Gena Pen, Fridrih Stvarnik in mag. Ljotje Vrečko) izdal posebno, praznično številno glasilo.

Vsebina je naravnana na osrednja dogodka in predstavlja zaokroženo predstavitev dogodkov in aktivnosti skozi obdobje polpretekle zgodovine na območju občine Maribor Ruše. Posebej skrbno je zbrano dokumentarno gradivo: spomeniki in spominska obeležja in poimenzki sezname (po krajevnih skupnostih) pod skupnim naslovom: ŽRTVE FAŠISTIČNEGA NASILJA. Tu so predstavljeni tudi vsi borci, prostovoljci za severno mejo – Maistrovi borci z območja ruške občine.

Čprav je vse skupaj prikazano statistično z zapisovanjem imen, saj je takšno informacijo težko prikazati drugače, pa so se sestavljali in oblikovali pri glasilu izredno potrudili in vso stvar uredili v prikupno in privlačno tehnično celoto. Objavljeno gradivo bo lahko trajno služilo mladim kot vodnik po sledovih narodnoosvobodilnega boja in naše socialistične revolucije.

Iz muzeja NOB:

POMNIKI SO VEZ MED LJUDMI, KI PRIHAJAJO, IN TISTIMI, KI JIH NI VEČ IN SO ŽIVELI KOT TVORCI ZGODOVINE

24. septembra so v muzeju NOB v Rušah odprli zanimivo razstavo fotografij spomenikov in plošč, posvečenih pomembnim dogodkom in osebnostim iz narodnoosvobodilnega boja in predvojne-

ga delavskega gibanja na območju te občine. Razstava zajema fotografije vseh spomenikov in spominskih obeležij, ki jih je v občini kar 55, vključno s spomenikom v Gradcu, kjer so pokopani borci 1. pohorskega bataljona, spomenikom talcev v Mariboru, bojiščem 1. pohorskega bataljona in drugi. Komisija, ki jo je za pripravo razstave imenoval predsedstvo Obč. odbora ZZB NOV

ruške občine, je k delu pritegnila še prof. Aleša Ariha, zgodovinarja in samostojnega svetovalec pri Zavodu za spomeniško varstvo in kustos muzeja NOB v Mariboru Tilko Slemnik, ki sta delo strokovno vodila. V razstavo so vključena tudi dela likovnih kolonij v Rušah, izdelana na tematično NOB. Razstava zajema celotno območje ruške občine in je urejena po krajevnih skupnostih.

Bogat prikaz literature in tiska na tematično predvojnega revolucionarnega dela in NOB

Izredno zanimiv je tudi ta del razstave, ki zajema ogromno besedilnega gradiva o dogajanjih v ruški občini pred drugo svetovno vojno, med njo in po osvoboditvi. Poleg številne literature zgodovinarjev, prispevkov VEČERA, TV-15 in drugih informacijskih sredstev, je na to tematično prispevalo veliko obsežnih informacij lokalno časopisje kot so ZVEN JEKLA, RUŠKI DELAVEC, UTRINKI (šolsko glasilo OŠ Ruše) in druga. Razstavo je vzorno uredila ruška pedagoginja prof. Gena Pen. Otgoritve obeh razstav so se udeležili številni Rušani in ugledni gostje ruškega in mariborskega političnega življenja ter seveda mnogi borci in aktivisti NOB.

Pozdravil jih je predsednik Sveta za tradicije in spomeniško varstvo pri obč. konferenci SZDL Ruše Maks Gašparič, predsednik predsedstva obč. odbora ZZB NOV Ruše Albin Žunko, predsednik MO ZZB NOV Jože Berce, ki je za služnim organizatorjem in urejevalcem razstave podelil še skromne knjižne nagrade. Pristrčen uvodni del sta pripravili prof. Cvetka Remšak s partizansko harmoniko in prof. Gena Pen z izbranim recitalom. Ko je navzoče

Rušani in gostje pred muzejem NOB v Rušah

pozdravil še predsednik SO Maribor-Ruše Beno Košat, je tovarišica Penova na kratko obrazložila razstavo literature in tiska tov. Tilka Slemnik pa razstavo spomeniki in spominska obeležja, sta vse povabili na ogled.

Obe razstavi so zelo ugodno ocenili tudi člani sveta za tradicije delavskega gibanja pri Republiškem svetu ZSS. Zatem so se vsi napotili v gasilski dom Alfonza Šarha na Smolniku, kjer so se udeležili okrogle mize na to tematično.

Iz okrogle mize o spomeniškem varstvu:

NOBEN SPOMENIK NE ZAŽIVI, ČE GA LJUDJE NE SPREJMEJO ZA SVOJE

Udeležba je bila izredna. Preko sto udeležencev in razpravljalcev je napolnilo

smolniško dvorano. Udeležence je v imenu pokrovitelja – Občinskega sveta ZSS Maribor-Ruše, pozdravil sekretar tov. Marjan Ferčec. Referate na temo ohranjanja in razvijanja revolucionarnih izročil so pripravili: Maks Gašparič, predsednik sveta za tradicije in spomeniško varstvo pri OK SZDL Ruše, prof. Aleš Arih, samostojni svetovalec za zgodovinske spomenike v zavodu za spomeniško varstvo v Mariboru in magister zgodovine Marjan Žnidarič.

V razpravi so sodelovali: Dr. Milan Zevart, zgodovinar, prof. Ljubica Suligoj, član komisije za zgodovino KPS pri CK KPS, Borislava Vičar iz OŠ »Slavko Šlander« Maribor, prof. Peter Macuh iz OŠ »Lackovega odreda« Brezno-Podvelka, Dušan Fornaci iz OŠ »Sergerjeve brigade« Lovrenc na

Književniki, udeleženci NOB

Mile Pavlin

Ob 60-letnici rojstva

Letalski častnik, novinar in pisatelj Mile Pavlin je Gorenc: luč sveta je zagledal 30. oktobra 1926 v Bitnjah pri Bohinju v družini železničarja. V osnovno šolo je hodil v Zabreznici pri Žirovnici, zaradi preselelitve jo je nadaljeval v Sentvidu pri Ljubljani. Po osnovni šoli se je vpisal na realno gimnazijo v Ljubljani. Šolanje je prekinil zaradi odhoda v partizane konec marca 1943 (podatke o tem najdemo v avtobiografskem romanu Spomladanski mraz in v delu Iz šolskih klopi k partizanom). V osvobodilno fronto se je vključil že na šoli oktobra 1941. Organizacijo OF na šoli je vodil tedaj Bogo Gorjan, dijak šestega razreda gimnazije. Kasneje se je povezal na terenu v Šiški in bil marca 1942 sprejet v vrste SKOJ.

Po prihodu iz zaporja je odšel v partizane: pri roški četi nad Poljanami je čakal na razporeditev. Sprva so ga določili za terenskega aktivista, proti koncu maja 1943 je postal sekretar podkrožnega komiteja SKOJ in odbora Zveze slovenske mladine za Dolenjske Toplice v novomeškem okrožju, pozneje je prevzel kulturniški sektor. Od tam so ga poslali v Vzhodnodolenjski odred, kjer je postal politdelegat prvega voda prve čete in sekretar SKOJ prve čete in prvega bataljona.

Novembra istega leta je bil sprejet v Komunistično partijo, malo kasneje je postal politdelegat in četni sekretar SKOJ. Februarja 1944 so ga poslali na divizijski tritedenski partijski tečaj, po njem pa imenovali za namestnika komisarja četrte čete drugega bataljona 15. minometalske brigade. Namestnik komisarja je ostal do uspešnega napada na Kriško vas pri Višnji gori sredi junija 1944, kjer se je ranil z ročno bombom pri čiščenju bunkerjev in dalj časa prebil v divizijski bolnišnici petnajste divizije. Ob vrnitvi so ga določili za namestnika komisarja četrtega bataljona. Septembra 1944 je postal pomočnik komisarja prištavnih enot 15. brigade, konec oktobra pa komisar brigadne minometalske baterije.

Je. Tu je ostal do odhoda v južno četo 15. divizije, kjer je nadomeščal komisarja, nato pa je januarja 1945 postal pomočnik komisarja.

V začetku marca 1945 se je prijavil kot kandidat za šolanje v letalski šoli. Aprila 1945 je odletel z letalom v Beograd, kjer so ga izbrali za letalsko šolanje v Sovjetski zvezi. Šolo s triletnim programom v mestu Engels je končal v tridesetih mesecih brez dopusta in počitnic z odličnim uspehom novembra 1947. S činom kapetana prvega razreda je postal pilot bombnika jugoslovanskega vojnega letalstva. Zaradi očesne poškodbe, ki jo je staknil pri napadu na Kriško vas, je bil konec leta 1948 premeščen na šolska letala Po-2, kjer je bil sprva komandir oddelka, nato pa komandir eskadrile. Oktobra 1949 pa so mu odkrili pri zdravniškem pregledu v glavi štiri drobce granate in z njegovim pilotiranjem je bilo konec. Služboval je v kadrovskega oddelka letalske vojne akademije kot referent za pilote-učence, nato se je s šolo vred preselil v Mostar. Od tam so ga leta 1952 poslali v letalsko oficirsko šolo, junija 1952 je na lastno željo sselkel vojaško suknjo. Ob prihodu v Ljubljano se je zaposlil na notranji upravi kot pristav v kriminalistični stroki in kasneje kot referent. Hkrati je začel pisati v časnike in revije z izkušnjami partizanskega novinarja. Leta 1957 je zamenjal službo in postal pomočnik urednika revije Borec, nato pa vse do upokojitve 1973 novinar pri tedniku »TV-15-Naš tovariš«. V društvo slovenskih pisateljev so ga sprejeli po izidu njegovih leposlovnih knjig leta 1967.

Prvi Pavlinov zapis je bil objavljen med NOB v Naši vojski leta 1944, objavljaj pa je še v Novicah, Ljudski pravici in Slovenskem poročevalcu. Po vojni je leta 1953 izšla v Borcu kronika 15. brigade, veliko je pisal v Invalidski vestnik in v številne druge časnike in revije.

Slovenska literarna zgodovina ga obravnava kot pisatelja, ki v svojih povestih, novelah,

črticah in romanih posega v predvojno delavsko gibanje in vojni čas, pisatelja, ki piše tudi dokumentarne reportaže, biografije, mladinska dela, monografije o enotah narodnoosvobodilne vojske in prevaja rusko vojno literaturo.

Doslej so izšla naslednja njegova dela v knjigah: Najhuje je biti sam (Roman 1962), Jurišni bataljon (izbor črtic), Titovci (izbor črtic), V ognju in snegu monografija-tragedija III. bataljona Prešernove brigade na Pokljuki, Čigav si? (slikanica), Pomladanski mraz (roman) do leta 1965, romana Sošolci, Skrivnost Simonove smrti leta 1971, nato pa še monografija Življenje in delo Adolfa Jakhla (1977), biografija Kraški junak Stjenka izbor črtic, Titovi piloti (1978), monografija Slovenske lučonoše (1979/slikanica), Uporno mesto (1979), monografija Zdravstvo med našim narodnoosvobodilnim bojem (1989), spomin Iz šolske klopi k partizanom (1982) in Spomini črnogledga humorista (Olega Križanovskega 1982, 1984).

Prevedel je (skupaj z D. Železnikom) iz rusčine romane Ivana Stepanoviča - Konjeva Leto petinštirideseto in Vasilija Jemeljanka roman V surovem zraku vojne.

Za zbirko Jurišni bataljon je prejel leta 1962 Kajuhovo nagrado, isto nagrado sta prejela skupaj s Križanovskim leta 1983 za Spomine črnogledga humorista, to leto pa je prejel za svoje literarno delo tudi nagrado Vstaje slovenskega naroda.

Leta 1962 je založba Lipa izdala njegov roman-prvenec Najhuje je biti sam, ki je po mnenju literarnega zgodovi-

narja Matjaža Kmecla tipična realizacija dramsko bogate fabule iz sistema enigmatično zastavljenih in reševalnih situacij. Ustvarjanju tovrstne napetosti je v dobršni meri podrejena preostala sestava dela. Njegov drugi roman Spomladanski mraz obravnava ljubljansko ilegalo, pravzaprav samo eno osebo, ki se sredi ljubljanskih policijskih mučilnic zaplete v klesče obtožb, izdajstva in dokazov.

Najboljša Pavlinova proza pa je tista, ki se je po naravi svoje oblike izognila poglavitnim pomanjkljivostim (predvsem negospodarnosti z besedjem), ki izvirajo iz navedene pisateljske zasnove. To je predvsem ciklus anekdotično karakterno zasnovanih novelet o manjšem, dokaj izjemnem partizanskem kolektivu, v zbirki Jurišni bataljon izšla leta 1964. Snov je izbrana in urejena po humornem in dramskem kriteriju. Tragika boja je zrinjena ob stran in obstaja le v kontekstu, nadomešča pa jo silni, moški realizem borcev, ki jih opajajo pogum, glas in ne nazadnje svojevrsten avanturistični navdih. Lik partizanskega komandanta Tajfuna je avtor upodobil najprej kot komičnega posebnega, ki pa se sčasoma prelevi v udarnega in sposobnega partizanskega voditelja.

V celoti velja za Pavlinovo pisanje Kmeclova ocena, da je tekoče in spretno oblikovano. Poleg tega mu ceno dopolnjuje nesentimentalna avtentičnost številnih opisov iz partizanskega življenja, pa tudi nakazovanje notranjih nasprotij, ki so se porajala med partizani in oblikovala pogosto tragične in usodne razsežnosti njihovega sožitja.

Na Pavlinovi pisalni mizi je tretji del Zbornika Letalstvo in Slovenci, romansirane zgodbe o Koroški, predelani spomini Jožeta Gričarja-Metoda. Skratka za proslavljanje šestdesetletnice je bolj malo časa, literarni in publicistični načrti so zanj pomembnejši. Po razgibanju in vijugavi partizanski poti in po večletni vojaški in novinarski službi je zanj končno nastopilo obdobje, ko se lahko docela posveti svojemu pisateljevanju, ki je že dozdevno rodilo mnogo zlatih sadov. Ob tem mu iz srca želimo še mnogo uspehov!

Dušan Mevija

Partizanski znaki in medalje Idrijsko-tolminski odred

Stab 32. divizije je Idrijsko-tolminski odred ustanovil v drugi polovici decembra 1943, povelje o ustanovitvi odreda je dal štab 9. korpusa 27. januarja 1944, odred pa je bil ustanovljen 1. februarja na Lokovcu pri Čepovanu. Sprva je bil številčno skromen, kmalu pa so njegove vrste izpopolnili fantje in dekleta predvsem z Banjske planote in okolice Idrije. Odred je imel tri čete na Banjski planoti in dve četi na Tolminskem. Uspešno se je boril med sovražno ofenzivo februarja 1944. Napadal je prometne zveze v Soški dolini in Baški grapi. Maja 1944 je bil preoblikovan. Imel je dva bataljona, minersko-sabotažni vod, zaščitni vod, vod za zveze in štab. Ves se je premaknil na Tolminsko in tam začel opravljati pomembne naloge v boju proti Nemcem in domobrancem. Junija 1944 je odred na območju Krna zavrnil v hudih bojih sovražno ofenzivo in sam prešel v protinapad. Borci so na-

padli postojanke v Tolminu. V bojih v začetku julija 1944 je zajel 100 italijanskih vojakov, 10. julija pa zavzel postojanke Kamno in zaplenil precej orožja, tudi en težki in dva lahka minometa. Julija je odred pomagal pri košnji sena in tudi na ta način ustvarjal vezi med vojsko in ljudstvom. Od 20. do 24. avgusta je sodeloval v bojih, ko je sovražnik na Krnu napadel Gregorčičevo brigado. Idrijsko-tolminski odred je bil ukinjen 8. septembra 1944, saj so nastopile drugačne razmere. Njegovi bataljoni so okrepili Gregorčičevo in Kosovelovo brigado.

Žal je spominska medalja borcev Idrijsko-tolminskega odreda ena izmed tistih redkih slovenskih partizanskih medalj, ki je ni v knjigi o naših partizanskih medaljah in znakih. Na okrogli bakrenorjavi medalji je upodobljen vrh Krna in pod njim idrijske rudniške naprave, okoli teče napis Idrijsko-tolminski odred 37 let 1943-1980. Trak v slovenskih narodnih barvah je zložen v obliki pentlje.

Medaljo je oblikoval Rudi Šturm iz Kamnega, skupno 200 medalj pa izdelal Marjan Erbežnik v Ljubljani. Večina medalj je bila podeljena leta 1980 na zboru borcev odreda na Vrsnem. Svoji pridli in umrli borci medalj niso dobili. Borci odreda, ki medalje morebiti niso dobili, naj se obrnejo na Občinski odbor ZZB NOV Tolmin.

Janez J. Švajncer

Spominska medalja borcev Idrijsko-tolminskega odreda

Pohorju, Marija Serdoner iz sveta za tradicije pri RK SZDL, Jože Gašparič, predsednik OK ZRVS Ruše, inž. Pavle Zaucer in Andrina Zaucer, predstavnik predsedstva RK ZSMS ter Janez Švajncer ml., pisatelj in novinar. Med udeleženci so bili še naslednji predvojni revolucionarji in borci ter vidnejši gostje družbenopolitičnega življenja iz ruske in drugih občin: Jože Berce, predsednik MO ZZB NOV Maribor in sekretar Bojan Škerbinjek, Albin Žunko, predsednik obč. odbora ZZB NOV Maribor-Ruše, Vili Šenet, predvojni revolucionar, tovariš Vizovšek, sekretar MK SZDL Maribor, Jasna Baloh, sekretar sveta za tradicije pri MK SZDL Maribor, Mirko Fajdiga, zgodovinar, Francka Varl, ZZB NOV Rotovž, predsednik SO Maribor-Ruše ter predstavnik DPO iz Ruš in sosednjih občin, predstavniki tiska in številni drugi.

Tovariš Maks Gašparič je v uvodnem referatu orisal dosedanje aktivnosti sveta za tradicije pri obč. konferenci SZDL Ruše in med drugim dejal: »Do ustanovitve nove občine smo imeli na našem območju 30 spomenikov in spominskih obeležij NOB ter predvojnega revolucionarnega gibanja, danes jih imamo 55. Sprejeli smo sklep, da ne bomo financirali nobenega obeležja iz proračunskih sredstev občine ali KS. S tem smo dosegli pri vseh akcijah obeleževanja in

vseh proslavah množično sodelovanje, množično mobilizacijo ljudi, prostovoljno delo v zelo širokem obsegu, tudi širše sofinanciranje obeležja ter tudi samofinanciranje določenih struktur občanov in mladine. To pa je tisti dragoceni politični kapital, ki mu pravimo podružbljanje naših izročil in obeležij.« Nato je razčlenil posamezne akcije in poudaril konkretne primere množičnosti sodelovanja kot n.pr. pri odkrivanju spominskega obeležja na najvišje ležeči planinski kmetiji na Smolniku pri Grižoldovih, kjer je zabeležena rekordna udeležba preko 2000 krajanov. Izredno je sodelovanje s šolami, med katerimi je izjemen primer OŠ Slavko Šlander iz Maribora. Ta šola je uredila in prevzela v varstvo spominsko obeležje drvarski družini Vranjek. S posebnim vlakom se je na otvoritev pripeljalo 1600 učencev. O tem dogodku so izdali celo posebno številko svojega šolskega glasila. Enako plodno sodelovanje je s šolami v občini Ruše in Maribor.

Veliko časa posvečajo zgodovinskim uram in pohodom po poteh Ruške in Pohorske čete in partizanskih domačij. Tu pritegnejo študentsko in osnovnošolsko mladino domala iz celotne dravske doline in celo iz ptujskega območja. Množično se udeležujejo te oblike podružbljanja, saj je prav tu podan močan poudarek na moralne vrednote borcev in

aktivistov NOB. V svojem referatu tovariš Gašparič vprašuje, zakaj v naši družbi ni oblike za posebna priznanja aktivistom, ki tako požrtvovalno delajo na podružbljanju izročil NOB, ko pa vemo, da je tovrstna vzgoja mladega rodu najpomembnejša naloga naše družbe.

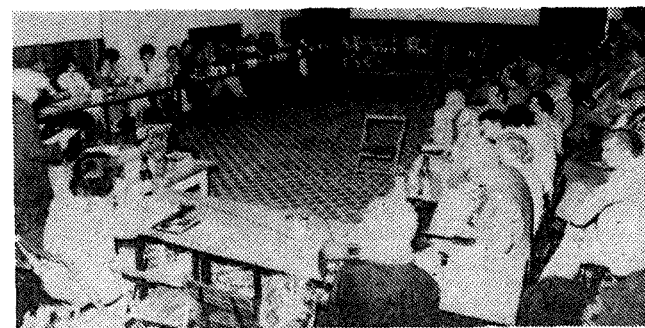
Drugi referat je imel tovariš Aleš Arih, ki je govoril o vrednotenju in podružbljanju spomenikov v vidika spominskega varstva in o zgodovinskih območjih kot posebnih kategorijah kulturne zgodovinske dediščine in posegih vanjo.

Veliko misli je namenil mladi generaciji, njihovem odnosu do tradicij NOB in naše revolucije in dejal: »Mladim je treba na nevsiljiv način vgraditi v zavest spoznanje, da je revolucijo izbojevala mlada generacija, takšna, kot so danes sami. Ob konkretnih vzgledih tistih, ki skrbijo za prenašanje

revolucionarnih izročil, morajo graditi svoj odnos do življenja tako, kot so njihovi vrstniki v vojni izkazovali svoj odnos do svobode. Po udaril je še, da noben spomenik ne zaživi, če ga ljudje ne sprejmejo za svojega, če ne postane sestavni del kraja in če se krajani tega ne zavedajo z vso odgovornostjo.

Magister Marjan Znidarič pa se je v svojem referatu osredotočil predvsem na vlogo družbenopolitičnih organizacij pri ohranjanju in razvijanju revolucionarnih izročil. Dejal je, da je negovanje in razvijanje revolucionarnih izročil premalo vključeno v redno politično delo, ampak le v izredne politične aktivnosti, kar velja tudi za SZDL, ki bi morala biti nosilec najširših družbenih interesov - torej tudi v tovrstni dejavnosti.

Mnogo je političnih funkcionarjev v občinah in dru-

Izredna udeležba na okrogli mizi, je dala pečat pomembnosti podružbljanju in negovanju naših revolucionarnih izročil

god, ki ne poznajo niti naloge in razvoja lastne DPO, kaj šele revolucionarne preteklosti okolja, v katerem delajo in živijo. Sila redki so politiki, na primer v Zvezi komunistov, ki resnično poznajo razvoj naprednega delavskega gibanja. Zaradi nezadostne povezanosti DPO pri obravnavi te tematike in slabe koordinacije teles, ki se ukvarjajo z ohranjanjem revolucionarnih izročil, izgubljamo moči, kader in sredstva.

ZZB NOV - borčevska organizacija, je edina, ki si vsa leta po osvoboditvi resnično iskreno prizadeva krepiti in podružbljati revolucionarna izročila - žal pa ostaja sama, včasih tudi nemočna. Pomembna resnična frontna zasnova OF bi se morala še posebej zavedati ZK kot avantgarda vseh naprednih in demokratičnih sil. ZK se ni dala nobenega napotila ali pobude, da bi o različnih vidikih negovanja revolucionarnih izročil razpravljale tudi osnovne organizacije ZK. To bi namreč bil tudi del marksističnega izobraževanja, je menil tovariš Znidarič.

Zelo stvarna, kritična in plodna je bila tudi razprava ostalih številnih razpravljalcev - predvsem šolnikov, ki na področju te tematike z mladimi zelo zavzeto delajo, zato so uspehi vidni. Razprava je bila dolga, vendar zelo pestra in zanimiva, zato je težko v nekaj stavkih nanizati njeno vsebino. Izluščil sem le nekaj misli razpravljalcev te tematike.

Med razpravo smo lahko videli zelo zanimive diapozitive s področja uspešnih akcij podružbljanja izročil NOB. Prizadevni aktivist iz Smolnika Franc Hribernik je prikazal postojanke s krožne poti Pohorske in Ruške čete in jih tudi sam komentiral. Mag. Franc Jakl pa je prikazal otvoritev spominskega obeležja - padlim Lobničanom na Apnici na Pohorju, katerega so s samofinanciranjem postavili člani ZRVS občine Maribor-Rotovž in ga tudi sprejeli v svoje varstvo.

Da pa smo za to zanimivo razpravo, ki se je zavlekla v pozne popoldanske ure, imeli tudi dovolj telesne zmogljivosti, so poskrbele skrbne in pridne članice KO ZZB NOV Smolnik-Fala, ki so ob dobrem partizanskem golažu pripravile še nekaj izvrstnih specialitet iz svojih domačih kuhinj.

Naj strnem ta prispevek z zaključnimi mislimi prof. Ljubice Šuligoj: »Od razstave do okrogle mize so posamezni Rušani (aktivisti - predvsem Milena Gašparičeva in prof. Genia Pen veliko storili, saj ti ljudje delajo navdušeno, s srcem in dušo zato, da bi ta revolucionarna preteklost zaživela v življenju mladih rodov. Če bi povsod tako delali, če bi vse družbenopolitične organizacije tako podpisale in če bi vsi komunisti bili takšni, kot so bili nekoč, bi bil napredek skupnosti dosti hitrejši.

Ivan Bučak

Cvetke iz oktobrskih dni leta 1941

Partizane je pozdravil s »Heil Hitler!«

Janez Koderman iz Dol pri Moravčah je v temi s kolesom hitel proti domu. Cesta je bila prazna, vrata hiš zaprta, okna zastrta. Tedaj pa je zaslišal korake – dohitel je kolono vojakov. Mislil je, da so Nemci, pa je vljudno vzkliknil: »Heil Hitler!«, ko je dohitel zadnjega v koloni. Za vse nadalje vemo iz ohranjenega poročila voditelja krajevne organizacije Koroške ljudske zveze:

»11. oktobra 1941 ob 14. uri se je pri meni zgledal Janez Koderman iz Dol pri Moravčah št. 35 in naznanil naslednje:

Sinoči ob osmih zvečer sem srečal na poti proti domu iz Domžal na cesti med Sv. Andrejem in Selom oboroženo komunistično tolpo, ki je štela približno 15 mož. Na moj pozdrav Heil Hitler sem dobil od enega komuniste tako močno klofuto, da sem padel s kolesa, se zakotalil štiri metre proti cestnemu robu in tam obležal. Komunisti so mi ukazali, naj pri priči izginem s Hitlerjem vred. Ker se je kolo pri padcu poškodovalo, sem moral peš domov.«

Janez Koderman je imel manjšo kmetijo. Njegov sin Franc je bil kasneje zagrozen belogarist. Družina je bila sovražno razpoložena proti partizanom. Iz strahu pred njimi je gospodar Janez (imel je tudi sina Janeza, oba sta že mrtva) odšel na delo na Koroško, od koder se je vrnil po vojni.

Na Kamniškem je premalo vohunov

Ohranjena nemška orožniška in policijska poročila si nasprotujejo glede tega, kako je prebivalstvo sodelovalo z Nemci.

Poveljnik kamniškega

okrožja je 29. avgusta 1941 v poročilu šefu civilne uprave na Bledu med drugim zapisal:

»Pretežni del prebivalstva se vede lojalno. Ne varčuje s prijavi in dokazi o početju banditov ter celo samo pomaga pri isledovanju. Omeniti moramo tudi jugoslovanske orožnike, ki so vedno pogumno in neustrašeno na razpolago. Prebivalstvo, zlasti podeželsko, se boji ropanja in napadov na življenje in lastnino...«

Poveljnik orožniške postaje v Moravčah stražmojster Innerkofler je bil pri obhodu na področju svoje postaje 6. avgusta 1941 okoli 21. ure ranjen v zadnjico. Orožniškega podčastnika Wennigerja z orožniške postaje Domžale so 6. avgusta 1941 okoli 23. ure, ko je bil z vozačem, podčastnikom Viktorjem Theuermannom, v predhodnici motorizirane orožniške in gestapovske patrulje, banditi obstrelili in ranili v nadlaket pri cestni oviri, ki so jo postavili v bližini Doba. Motorno kolo se je prevrnilo...

Hajke orožništva ob sodelovanju izpostave gestapa v Kamniku in kasneje 171. rezervnega policijskega bataljona so imele v tem času le delni uspeh. Banditov nismo mogli v nobenem primeru zajeti, pač pa smo našli taborišča in zaloge živila...

Neki pripadnik zaščitne policije je na obhodu dobil kroglo v glavo; drugi, ki se je sprehajal v Mengšu, pa v vrat. Tretji policist je stražil pri smodnišnici v Kamniku, ko so ga napadli in podrli na tla...

17. septembra 1941 je major zaščitne policije Völker sodelovanje prebivalstva v kamniškem okrožju ocenil drgače:

»...Doselej ni bilo mogoče doseči, da bi prebivalstvo so-

delovalo v boju proti tolпам, največ zaradi tega, ker se boji represalij. Število razpoložljivih konfidentov (ovaduhov) je vse premajhno. Ustrahujejo jih z grozljivimi pismi. Iz strahu za življenje naglo prenehajo sodelovati s policijo...«

Čimbolj se je razrašal upor, tembolj so tako Nemci kot Italijani potrebovali ovaduska poročila. Zato je šef civilne uprave Kutschera septembra z lepaki obljubil nagrado v znesku do 10.000 RM vsakomur, ki bi dal policiji ali orožništvu kakršne koli podatke o partizanih in organizaciji OF. Čeprav je bilo na lepaku jasno napisano, da bo višina nagrade odvisna od tega, »kako se da naznanilo uporabiti in po uspehu«, so si nekateri stremuški izdajalci napačno tolmačili objavo. Mislili so, da bodo za vsako poročilo dobili 10.000 RM.

Toda tako gestapovci kot italijanska obveščevalna služba sta skoparili z denarjem. Za primer naj povem, da je mežnar z Golčaja nad Blagovico v domžalski občini, ki je oktobra 1941. leta izdal štab kamniškega bataljona in Radomeljsko četo, dobil na roko samo 2000 RM. Po mežnarjevi »zaslugi« pa so Nemci v boju na Golčaju ubili deset borcev in štiri zajeli, od teh pa so tri ustrelili v Dragi pri Begunjah. O tej nagradi mežnarju so ohranjeni nemški dokumenti.

Gošar in kmet

Kako je marsikdo zabredel v težave, kaže naslednji primer: povzetek iz poročila orožniške postaje Škofja Loka.

Kmet Košir s Črnega vrha nad Polhovim Gradcem, se pravi, iz gorske vasi ob nekdanji nemško-italijanski meji, je oktobra 1941 pripravljali

steljo za živino. Na obronku gozda blizu domačije je grabil listje, ko se mu približa strojnica oborožen moški s peterokrako zvezdo na klobuku. Neznanec sprašuje kmeta, kako je v vasi, kje je nemška orožniška postaja, koliko mož je v nemških orožniških patruljah ipd. Kmet je vesel pogovora z gošarjem, kakor smo na Gorenjskem pravili partizanom. Dal mu je svoj malico in povedal, kar je pač vedel.

O mraku se je Košir vrnil domov in med večerjo je družini pripovedoval, da se je prvič pogovarjal z oboroženim gošarjem. Pri Koširjevih je bila tedaj dvanajstletna deklica iz neke sosednje hiše in novico dneva hitro povedala starejši vaščanki, le-ta pa je zjutraj odhitela na orožniško postajo. V mislih je imela nagrado.

Iz orožniškega poročila ni razvidno, kaj se je kmetu zgodilo, ker ni prijavil neznanca – partizana. Vaščani pa pravijo, da se oni tega več ne spominjajo, v vasi sta se dva kmeta pisala Košir, pri dveh pa se po domače reče Pri Koširju, vsi ti štirje gospodarji pa so že umrli.

Proglas slovenskih izgnancev

Na pobudo tovariša Edvarda Kardelja je bila oktobra 1941. leta v Užicah (zdaj Titovo Užice) konferenca slovenskih izgnancev v Srbiji. Tovariš Kardelj je v svojem govoru orisal razvoj NOB v Sloveniji in pozval prisotne, naj se aktivno vključijo v NOB v Srbiji. Na tej konferenci so sklenili, da bodo ustanovili slovensko četo, kar se je tudi zgodilo, sprejeli pa so tudi razglas, ki ga je sestavil tovariš E. Kardelj. V uvodu razglasa je zapisano:

»V trenutku, ko se je podli bes nemškega nacizma z vse-

mi sredstvi svoje rabeljske obrti pognal na Sovjetsko zvezo, se je slovenski narod v polni meri zavedal, da je prišla ura odločitve. Slovenci so spoznali, da je udarec

proti Sovjetski zvezi udarec v hrbtenico vsega slovanstva. Enotni kakor malokdaj v svoji zgodovini so Slovenci prišli za orožje in se dvignili proti tlačiteljem...«

Odlok o slovenskem narodnem prazniku

Slovenski poročevalec je 24. oktobra 1941. leta objavil Odlok izvršnega odbora OF o slovenskem narodnem prazniku, ki glasi:

SLOVENC!

Dne 29. oktobra poteče 23 let, kar smo se Slovenci hkrati s Hrvati in Srbi rešili avstroogrskega jarma.

Letos, ko so nas nemški, italijanski in madžarski osvajalci znova zasužnjili in razkosali, moramo Slovenci praznovati 29. oktober v znamenju borbenega odpora proti okupaciji in tlačiteljem. Zato Osvobodilna fronta slovenskega naroda

odloča,

da je 29. oktober slovenski narodni praznik, slovenski dan našega borbenega protesta proti naši sužnosti.

Slovinci!

V znak našega odpora proti fašističnim zatiralcem, v znak naše sloge in enotnosti z drugimi narodi Jugoslavije, v znak naše globoke solidarnosti s herojsko borbo sovjetskih narodov – ne sme biti 29. oktobra med 7. in 8. uro zvečer noben Slovenec niti na ulici niti v javnem lokalni niti v gledališču niti v kinu. Kdor bi ta odlok prekršil, tega bo slovenski narod smatral za izdajalca.

Slovinci!

Hkrati mora biti 29. oktober dan, ko bomo svoje osvobodilne napore še prav posebno povečali. 29. oktobra moramo s podvojeno vnemo nabirati in podpisovati Posojilo svobode, plačevati narodni davek, zbirati zimске potrebščine za partizane, nabirati prostovoljce za partizane. Slovenec! Slovenka!

Izpolni dne 19. oktobra svojo narodno dolžnost! povej svojim prijateljem in znancem, ki morda še niso obveščeni, kaj je 29. oktobra njihova dolžnost!

Živela enotnost in borbena disciplina slovenskega naroda!

Smrt Fašizmu – Svoboda narodu!

Osvobodilna fronta

podatke zbral in zapisal Jože Vidic

Nesrečnike je bilo slišati celo na Olševo

Ko so Nemci začeli podtikati ogenj v Solčavi in okoliških kmetijah, je najprej zagorelo na Ramšiji in pri Ravničarju. Tistikrat so bili doma Ušovnikova mati Elizabeta, hčerka Pavla, služkinja Ivanka Klemenšek, po domače Johanova, sedemletna Dorica Resnik, Prodinkova in Janez Hribernik, partizan, doma iz Prevalj. Možakar ni bil ravno mlad, zato ga je komanda mesta Solčave dodelila Ušovnikovim v pomoč – ljudi, ki bi lahko poprijeli za delo, ni bilo, razstopili so se po svetu...

Sin Rudolf je bil takrat pri partizanih, kamor je odšel v začetku leta, bratje Janez, Rok in Jože pa so čemeli v taborišču Strnišče pri Ptuj, kamor jih je okupator odpeljal 24. februarja istega leta zaradi sodelovanja z odporiškim gibanjem. Jože je oktobra težko zbolel in še isti mesec umrl v ptujski bolnišnici. Brata Rok in Janez sta izkoristila priložnost, ko so bombe padle nad mestom, in pobegnili. V Rečici ob Savinji sta vstopila v Tomšičevo brigado. Roka je znova zasledovala zla sreča: v decembrski ofenzivi so ga Nemci ujeli in odpeljali v Dachau. Z močno ozeblimi nogami ni zmogel ničesar, delati pa še

najmanj, zato so ga Nemci izločili iz delovne skupine in bržčas usmrtili. Iz taborišča se je oglašil le enkrat samkrat. Podobno usodo je doživel tudi zadnji brat, Janez. Zaradi izčrpanosti in naporov v brigadi je hudo zbolel in decembra istega leta umrl v Slatini na Ajdornici pri Celju, pri kmetu Mihaelu Polhu. Nemci niso prizanesli niti najmlajšemu, Lojzu, petnajstletnemu fantiču, ki so ga 20. avgusta odgnali v taborišče Vojsperg...

Ko so domači zvečer 24. oktobra opazili, da se iz Ramšakove in Ravničarjeve domačije dvigujejo zublji, je mati Ušovnikova takoj postavila lonce za večerjo. Ko je bila jed nared, je velela Ivanka, naj jo odnese še Hriberniku, ki se je skrival na Ušovnikovi pustoti, nato pa naj se poda še k sosedu Maccesniku, da bi izvedela še kaj več o požigalcih.

Ivanka je bilo, kot da bi jo polili z mrzlo vodo: pri Maccesniku so bili Nemci. Poti nazaj ni bilo. Ivanko so zadržali, jo zaprli v zgornjo sobo, kjer se je v strahu stiskala za nekaj domačih.

Dogodka se spominja tudi Milka Stifter, Maccesnikova: »Kakšen dan pred požigom sem šla v Kaplo. V doli-

ni, pri Kupcu, sem srečala Nemce, ki so se odpravljali proti Solčavi. Ljudje iz Kaple, ki so sodelovali s partizani ali jim bili naklonjeni, so zaskrbлено opazovali premikanje nemške vojske – slutili so, da se pripravlja nekaj hudega.

Tisto noč sem prespala pri Repelnovih, ki so mi na vse pretege branili, da bi se sploh vrnila, vendar sem naslednji dan odšla. Pri Rogarjevih sem presenečena obstala: mati Rogarjeva je okoli oglov škropila z žegnano vodo in vzdihovala. Ko sem prišla domov, so bili Nemci tudi pri nas. V terek so Nemci vsakogar, ki je prišel k nam, zadržali in ga zaprli v zgornjo sobo. V njej so bili že vsi Strgarjevi. Pridržali so tudi Johanovo Ivanko, ki je prišla k nam od Ušovnika...

Pri Maccesniku so Nemci ostali tri dni in odšli v temi. Poklali so jim nekaj prašičev in ko je eden vojakov brusil nož, ga je Milka radovedno vprašala, kaj počne in zakaj. Odgovoril ji je, da bodo zaklali prašiče. »Če jih ne bomo mi, jih bodo banditi,« ji je zabrusil.

Ivanko ni in ni hotelo biti nazaj. Z doma sta se odpravili še Ušovnikova mati in hči

Pavla in s seboj odpeljali tudi malo Dorico. Za vsak primer sta si na hrbet zadeli dve odeji in pod roko dva hleba kruha. Začeli sta se vzpenjati v strmino Olševo. V bližini Rujave peti sta se stisnili v zavetje košate smreke. Bila je ena najtežjih noči v njunem življenju. V dolini in pri njihovih sosedih na Citriji je gorelo in veličastni plameni so oblizovali temo, v kateri so se skrivali savinjski mogotci, že s snegom pokriti. V pepel so odhajali, v ničnost se spreminjali domovi njunih dedov in pradedov. Semkaj od Solčave se je slišalo kričanje in zmerjanje zavojevalcev, ki ga je spremljal obupan jok mater in otrok, ki so jih izganjali iz domačij. Na verigah so se trgali psi, ki so slutili nevarnost in besno bevskali v vojake. Apokaliptičnemu vzdušju se je pridružilo še mukanje živine, ki so jo izganjali iz hlevov, jo divje in neusmiljeno pretepali, ker ni hotela zapustiti svojih domov. Tudi žival je slutila smrt nad glavo... Tu in tam je na kratko počilo – vneli so se za partizane skriti naboji in nehote izdajali misli prebivalstva.

Vse živine ni bilo mogoče odpeljati, zato so jo nekaj Nemci enostavno – postreli-

li. Da ne bi prišla v roke banditom!

Navsezgodaj naslednjega dne je Ušovnikova mati vsa prezeblja skupaj s Pavlo in sosedovo malo Dorico zlezla izpod zelenega baldahina. Znova so se podale v strmino. Samo naprej, jim je ključevalo v mislih. Na Olševo, v višave, stran od dima, ki se je ves gost valil po dolini. Ogenj še ni pojenjal.

Na severnem pobočju Olševe so zagazile v sneg, gosta in mrzla megla se je podila po vrhovih. Včasih si videl le za ped pred seboj. Zabredle so med ruševje in v skalnato strmino, sledile človeškim sledem in stopinjam psa. Da niso morda tudi tukaj bili Nemci, se je s strahom vprašala Ušovnikova mati.

Naposled so izgubile še to sled, megla se je namreč vse bolj spuščala. Ženski po bočje Olševe dobro poznali, megli pa vendarle nista bili kos. Začeli so se znova spuščati navzdol.

Še eno noč je premražena trojica prebila pod milim nebom, ne vedoč, kaj se dogaja v dolini. V petek so prišle domov.

Pri Ušovniku, Maccesniku in Strgarju niso požgali! Pustili so si oporišča za prihodnje hajke na partizane.

Doma so našli Hribernikovega in Kuharjevega Franca, ki so ga domačini klicali tudi za »Smrekega«. Prišla sta z

Ušovnikove pustote, kamor je zvečer pribežal tudi Franc od Martinca in prespal nad pustoto v gozdu.

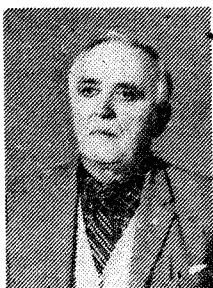
Tistikrat, je zbral misli in vtise Hribernikov, ko mu je Ivanka prinesla večerjo, se je globoko zaril v seno in sploh ni opazil, da so v bližini Nemci. Zjutraj je zlezal, ves krmežljiv, izpod sena... V nos mu je udaril duh po ožganem, ki se je tihotapil iz doline, povsod naokoli. Odšel je k Ušovniku. Hiša je bila prazna. Žive duše nikjer. Najprej ni vedel, kaj storiti. Odšel je v hišo, nato v hlev. Živina je bila še tam. Spustil jo je na njivo, ovce odgnal v gozd. Na Ušovnikovi gorici ga je ustavila nemška izvidnica.

»Ženete ovce na pašo, oča?«

Hribernik je bil oblečen kmečko in tudi nemško je znal in je v brado momljat tiste »ja, ja, ja«, potem pa jo je skupaj z ovčami na hitro udaril proti Olševi. Nemci, ki so prišli od Maccesnika, so odšli proti Stifterju.

Ničkaj dosti več niso povedale ženske, saj se pod Olševo kaj prida tudi zgodilo ni, le da jih je zeblo do kosti. Le to so povedale, da so videle ogenj, da so se izgubile v megli in da se jim je med potjo na Olševo za nekaj časa pridružilo pet izgubljenih ovac. Ena je imela celo zvonček!

Anton Ikovic

Ivan Goljat

Zadnje dni julija smo se na pokopališču v Škofji Loki poslovili od borca in vojaškega vodje bolnišnice Frana Ivana Goljata. Rodil se je na Muljavi na Dolenjskem. V NOV se je vključil leta 1943. Iz Prešernove brigade se je v Novakih pridružil maloštevilnemu osebju, ki je pričelo graditi bolnišnico Franja. Kmalu je bil imenovan za vojaškega vodjo bolnišnice, ki je skrbel in vodil gradnjo barak, obrambnih bunkerjev in skrbel za splošno obrambo. Po vojni je aktivno sodeloval z restavracijskim zavodom SRS in idrijskim muzejem pri vzdrževanju in obnovi objektov bolnišnice Franja. Za medvojno in povojno delo je bil večkrat odlikovan.

Ferdinand Kompara

V Ljubljani smo se avgusta poslovili od Ferdinanda Kompara, majorja JLA, rojenega 1926. leta na Lokavcu pri Ajdovščini. Kot 17-letni je odšel v NOV 1943. leta. Bil je kurir pri Maksu Percu v VOS-u, kasneje pri KNOJ-u 13. divizije. Kot oficir JLA je služboval v obmejnih brigadi na karavli ob bolgarski meji. Po upokojitvi se je preselil v Ljubljano in se takoj vključil v delo DPO. Prejel je številna odlikovanja in priznanja.

Katarina Ilenič

Konec avgusta smo se na Rakeku poslovili od partizanske matere - 93-letne Katarine Ilenič. Z NOB je delala od jeseni 1941 do konca vojne. Njena hiša v Beli krajini, kjer je takrat živel, je bila odprta vsem borcev in tudi njeni štirje otroci so bili udeleženci NOB.

Jožefa Rus

Lani je umrla zavedna aktivistka NOG in po vojni večletna odbornica ZB NOV Šmarje Jožefa Rus. Rodila se je 1912. leta.

Andrej Bavdaž

Zadnji dan julija smo se poslovili od Andreja Bavdaža, rojenega pred 87. leti na Kontradi v Kanalu. Tudi njemu ni vojna prizanesla. Kot mnoge druge vojne osumljence so tudi njega Italijani zaprli, kjer je bil vse do razpada Italije. Avgusta 1944. pa so ga zaprli Nemci, vendar so ga po dveh mesecih zaradi pomanjkanja dokazov izpustili.

Francka Razboršek

Aprila smo se v Šentgotardu poslovili od Francke Razboršek, rojene 1906. leta iz Polšine pri Trojanah. Že 1942. je bil mož Nande zaradi sodelovanja z NOG ujet in ustreljen v Mariboru. Kmalu za tem pa je okupator izselil tudi njo s petimi otroki. Iz Celja je bila odpeljana v taborišče v Auschwitz, otroke pa je doletela usoda ukradenih otrok. Po vojni se je z otroki vrnila domov in začela trd boj za preživetje in sodelovala v družbenopolitičnih organizacijah. Prejela je več družbenih priznanj.

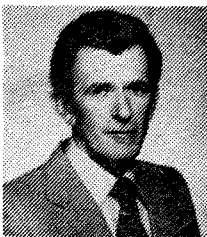

Lucija Kern

Junija je umrla Lucija Kern, rojena 1905. leta. Bila je terenska aktivistka od 1942. leta in odlikovana z medaljo zaslug za narod. Od nje smo se poslovili v Kovorju pri Trzinu.

Cilka Ramšak

V Piranu smo se poslovili od borke Cilke Ramšak, rojene 1920. leta v Libojah. Že v začetku 1942. se je povezala z NOG, aktivno pa se je vključila v NOV julija 1943. Bila je bolničarka na reledni liniji Zalec, ki se je nahajala na Pohorju. Nekaj časa je bila tudi internirana v Nemčiji. Po vojni je bila do upokojitve višja medicinska sestra v piranski bolnišnici.

Anton Kocjan

Na koprskem pokopališču smo se septembra poslovili od Antona Kocjana, borca NOV. Rodil se je 1923. leta v Poljanah v sežanski občini. Že njegov oče je bil predvojni komunist in njegovim stopinjam je sledil tudi on. Ko mu je bilo 19 let, je bil vpoklican v italijansko vojsko v posebno kazensko enoto na Sicilijo, kjer je bil do julija 1943. Že na Siciliji je zahteval, da mu zavezniki omogočijo vstop v NOV, toda poslali so ga v Severno Afriko v taborišče Suhi Kenis, kjer je bil sprejet v zavezniško vojsko. Tam je začel delati za cilje NOG. Tesno je bil povezan z enimi od glavnih organizatorjev na tem področju Francem Gerželjem, Marjanom Pečaričem in Renatom Vilerjem. Zadolžen je bil za pridobivanje pripadnikov NOV zlasti za ljudi iz Brkinov in Čičarije. V Jugoslavijo je prišel z 2. tankovsko brigado, potem je bil poslan na šest mesečni tečaj tankistov v Sovjetsko zvezo, od koder se je vrnil s tankovsko brigado na sremsko fronto. Iz vojske se je vrnil 1946. leta na svoj dom v Poljane. Nato se je zaposlil v Luki Koper in 1980. leta upokojil. Za služe v NOV in po njej je bil večkrat odlikovan.

Jože Rotar

Na pokopališču na Blejski Dobravi smo se poslovili od Jožeta Rotarja z Jesenic. Rodil se je 1896. leta na Madžarskem. Delal je v rudniku v Trbovljah in bil strojevodja v železarni na Jesenicah. Udeležil se je predvojne stavke v Trbovljah. Zaradi delovanja z NOB so ga Nemci internirali. Ker je železarna potrebovala strojevodje, se je iz taborišča vrnil in tako vključil v trojko OF, nato stopil v NOV v jeseniško-bohinjski odred.

Tone Hostar

Rodil se je pred 72-imi leti v Zabukovju pri Krškem. Takoj po okupaciji so izselili očeta, sam pa se je vključil v NOB. Delal je kot aktivist in obveščevalec. Odlikovan je bil z ordenom zaslug za narod s srebrno zvezdo.

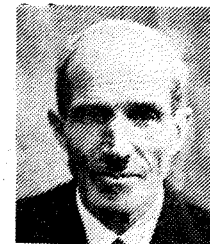
Janez Ule

Junija smo se na pokopališču na Babnem polju poslovili od Janeza Uleta, rojenega pred 71-imi leti na Notranjskem. Leta 1942 so ga Italijani aretirali in vojaško sodišče ga je obsodilo na 24 let ječe. Ko so po kapitulaciji Italije Nemci hoteli preprečiti zapornike v koncentracijska taborišča v Nemčijo, mu je v Pivki uspelo pobegniti iz vlaka. Odšel je med partizane. Deloval je pri notranjskem okrožju. Leta 1945 pa je bil v zaščitni četi pri oficirski šoli v Metliki. Prejel je več odlikovanj.

Franc Kušar

Aprila je umrl Franc Kušar - Smrekarjev France iz Vesce pri Vodicah pod Rašico. Od julija 1943 je bil aktivist OF. Mimo njegove in v njegovi hiši so bile mnoge partizanske in kurirske poti, ki so vodile na Rašico. Zaradi sodelovanja z OF ga je okupator odpeljal v zapore najprej v Kamnik, nato v Begunje in v Mauthausen. Po vojni se je vrnil domov in bil aktiven v družbenopolitičnih organizacijah.

Jože Boštar

Na pokopališču na Suhi pri Predosljah smo se poslovili od Bilbanovega Jožeta, rojenega 1905. Že zelo zgodaj se je vključil v delo OF, zbiral je hrano in drugo potrebno ter bil obveščevalec. Novembra 1943 je bil odpeljan v Begunje in v Dachau. Za svoje delo je bil večkrat odlikovan.

Avguštin Pečarič

Avgusta smo se na dekanskem pokopališču poslovili od Avgušтина Pečariča, rojenega 1980. leta. V partizane je odšel 1944. leta in bil borec Istrskega odreda. Odlikovan je bil z medaljo zaslug za narod.

Kristina Radej

Kristina Radej se je rodila 1905. leta na Dovškem in se izsolala za učiteljico. Po prihodu okupatorja je začela sodelovati z OF. V poletju 1944. je odšla v partizane. Že avgusta je bila podobnica za ustanovitev prve partizanske šole v Gorenjem Leskovcu pri Antonu. Omenjena šola je obstajala skoraj šest mesecev. Po osvoboditvi se je Kristina vrnila na Senovo, kjer je poučevala in bila ravnateljica na osnovni šoli vse do upokojitve. Prejela je vrsto priznanj in diplom iz področja prosvetnega delovanja in medaljo zaslug za narod.

Avgustina Strašek

Septembra smo se na pokopališču v Laškem poslovili od Avgustine Strašek, rojene 1911. leta v Grosupljem. Zaradi sodelovanja z NOB je bila izseljena že julija 1941. leta z vso družino in poslana v Srbijo, kjer je do konca vojne aktivno sodelovala. Leta 1945 se je vrnila v svoj kraj in se zaposlila. Za njeno aktivno delo med NOB in po vojni je bila odlikovana z medaljo zaslug za narod.

Ivan Kovač

V začetku leta je umrl Ivan Kovač iz Izlake pri Zagorju. Rodil se je v rudarski družini 1908. leta. Med okupacijo je bil prisilno dodeljen rudniški straži, zato se je odločil 1944. leta zapustiti stražarsko mesto in odšel v NOB. Dodeljen je bil 9. brigadi. Odlikovan je bil z medaljo zaslug za narod in z medaljo za hrabrost. Od njega smo se poslovili na zagorskem pokopališču.

Ivana Dornik

V 90. letu je avgusta umrla dolgoletna članica VVI Ivana Dornik, vdova po vojaškem vojnem invalidu 1. svetovne vojne. Od nje smo se poslovili na trziškem pokopališču.

Marija Antolič

Avgusta smo se v Celju poslovili od 87-letne Marije Antolič. Kot rojena Celjanka je že v stari Jugoslaviji veliko prispevala k utrjevanju slovanstva v takrat nemškotarskem mestu ob Savinji. V tem duhu je vzgajala tudi svoje otroke. Vsa družina je sodelovala z NOG. Leta 1944 je sin Mirko padel pri Zagradcu. Za sodelovanje v NOV je prejela medaljo zaslug za narod.

Tone Ponikvar

Na ljubljanskih Žalah smo se poslovili od aktivista in borca Toneta Ponikvarja, rojenega pred 67. leti v Mali vasi pri Dobrem polju. Leta 1942 je bil ujet in poslan v taborišče na Rab. Po kapitulaciji Italije je odšel v Rabsko brigado in nato v Tomšičevo. Ponovno je bil ujet in poslan v Dachau.

Ana Murko

Na ljubljanskih Žalah smo se poslovili od 70-letne Ane Murko. Med vojno je sodelovala z NOV v Mariboru. Po vojni se je preselila v Nove Jarše, kjer je kot profesorica aktivno sodelovala v vseh družbenopolitičnih organizacijah.

Anton Kern

Na pokopališču v Kovorju pri Trzinu smo se marca poslovili od Antona Kerna, rojenega 1906. leta. Bil je borec Prešernove brigade. Maja 1944. je bil v Poljanah ranjen in odlikovan z medaljo za hrabrost.

Ob življenjskem jubileju Franceta Slane

V nekdanji opatijski cerkvi v kostanjeviškem gradu je te dni odprta retrospektivna razstava oljnih podob akademskega slikarja Franceta Slane. S to veliko razstavo so v Kostanjevici na Krki obeležili šestdeseto obletnico rojstva tega našega mojstra palete in čopiča.

Umetnostni zgodovinar Janez Mesesnel je o avtorju in njegovem delu med drugim zapisal: »Slikarski opus akademskega slikarja Franceta Slane, pripadnika prve generacije študentov ljubljanske likovne akademije-udeležencev NOB – sestavlja mnogo prvin; nekatere so spontane, kot likovna nadarjenost, druge so sad okoliščin, kot življenjska izkušnja iz narodnoosvobodilnega boja, tretje pa so pridobljene z delom, učenjem in umetniško izkušnjo. Vse pa se v umetnikovi zreli dobi zlivajo v dokaj harmonično celoto, v opus, ki te

sestavine še odmeva, a jih hkrati že vtke v tkivo enotne likovnoizpovedne strukture...

Slana je slikar lepega, a ne v banalnem pomenu pristajanja na obrabljene kanone, ampak v višjem pomenu prenašanja človeških razumskih in čustvenih spoznanj v jezik slikarske estetike. V svoj poklic vnaša močne prvine svojega temperameta in svoje osnovne človeške naravnosti, polne čustva in optimizma, ki se prelivata v likovne, estetske formulacije organsko in na videz brez napora, v resnici pa so končne oblike sad dolgega zorenja in trdega dela.

Poleg občinske kulturne skupnosti Krško in Kulturne skupnosti Slovenije so to razstavo omogočile tudi Beograjska banka, temeljna banka Ljubljana, tovarna zdravil Krka iz Novega mesta in tovarna celuloze in papirja Djuro Salaj iz Krškega.

B. K.

Borec št. 10

Oktobrska številka revije Borec prinaša na začetnih straneh že sedmi prispevek na temo: Romansirana zgodovina – da ali ne. Tokrat se oglašja dr. France Bernik in razčlenjuje naslovno alternativo. V nasprotju z nekaterimi predhodniki, ki so se lotili predmeta kar preveč učenjaško ter mestoma postregli z zelo drznimi ugotovitvami, Bernik piše izjemno tehtno ter razvidno tudi za teoretično manj podkovane bralce.

Tematsko jedro številke – 35 strani – je prispevala Vera Hutař. Temeljito je obdelala delovanje odvetnikov v okupirani Ljubljani v letih 1941–1945. Ob obilici vkomponiranega dokumentarnega gradiva je tako opravljen še en zgodovinopisni primanjkljaj glede naše narodnoosvobodilne vojne.

Zanimivo je tudi kratko spominsko pričevanje Emila Freliha Na prelomu. Pripoved sega v zgodnje obdobje »države v državi.«

Cvetko Zagorski objavlja delo: Odmevi socialističnih idej v leposlovju samoukov v prvih obdobjih delavskega gibanja na Slovenskem. To pripoved velja šteti za pomemben prispevek k slovenski literarni zgodovini, hkrati pa k zgodovini slovenskih narodnih in razrednih bojev.

V rubriki Ocenjujemo mag. Boris Mlakar priobča historiat in vsebinske težnje Vestnika koroških partizanov, dr. Pavla Jerina–Lah pa objavlja recenzijo knjige Koroško partizansko zdravstvo, ki sta jo napisala Anton Ikovic in Marjan Linassi.

Številko zaključuje pismo, v katerem se predstavlja Američan slovenskega rodu Ciril Bergles, avtor pesniške zbirke Ellis Island. Nekaj pesmi iz te zbirke je Borec prinesel v predzadnji številki.

Z. K.

Po Borštnikovem srečanju v Mariboru

Prelomen vstop v tretje desetletje

Letošnje Borštnikovo srečanje v Mariboru se bo vtisnilo v spomin ne le po tem, da je bilo prvo v tretjem desetletju njegovega delovanja, marveč tudi po menjavi vodstva. Čeprav je odbor zaradi nekatere organizacijskih nedorečenosti za zdaj še začasen, je dokončno: odslej bo predsednik dr. Matjaž Kmecl, ki je zamenjal dr. Bratka Krefta. Slednji je nataknil Borštnikov prstan že mnogim velikim igralcem in s svojim ugledom utrdil ugled srečanju.

Letos je bil proglašen za častnega občana Maribora tudi zaradi svojih 60 let oblikovanja kulturne podedbe Maribora.

Vseh prireditvev je bilo letos v desetih dneh kar 113. Dogajale so se na najrazličnejših prizoriščih, v 31 krajih po Sloveniji in v zamejstvu. Občinstvu se je predstavilo 14 gledališč. Rekorden je bil dan, ko se je od jutra do večera zvrstilo kar 13 manifestacij. Dogodki so bili razporejeni tako, da bi pokazali gledališče še komu zunaj mestnih središč.

Letos je bilo na ogled kar 68 predstav, od tega 10 tekmovalnih. Med njimi je bilo mogoče videti najboljšo predstavo letošnjega Sterijinega pozorja – Potujoče gledališče Šopalovič (v izvedbi jugoslovanskega dramskega gledališča iz Beograda), najboljšo delo s sarajevskega festivala malih odrov, ljubljansko predstavo Malomeščanska svatba (MGL), varaždinsko gledališče Avgust Cesarec, zagrebško gledališče v gosteh in ITD (z izbrano predstavo s festivala monodrame in pantomime v Zemu-

nu). Za posledek so zadnji večer »postregli« še z gosti iz Makedonije: ti so predstavili najboljšo predstavo letošnjega Ohridskega polletja.

Zadnji dan srečanja je bil, kot je že v navadi, v znamenju ljubiteljev gledališča iz vse Slovenije.

Živahno je bilo letos tudi ob obfestivalskih dogaja-

vem srečanju organiziral Marksistični center pri Univerzi v Mariboru – o družabnem življenju v Mariboru med obema vojnama. Zaiskril se je spomin številnim znamenitim Mariborčanom, ki so užili tiste razgibane čase v mestu ob Dravi, ko je bilo mogoče sedeti v kateri od sedmih mestnih kavarn in ob kavi brati svetovne časopise.

Zlatko Šugman, »zmagovalec« letošnjega mariborskega gledališkega »semnja«

njih: Odprli so tri razstave: gledališke karikature Boruta Pečarja, miniature Stojana Batiča na temo antičnih junakov in scenografijo Mete Hočevarjeve. Predstavili so tudi nove knjige o gledališču: izšel je zbornik ob 300. premieri v SLG Celje, predstavili so nam dve novi knjigi dramatika Toneta Partljiča...

Posebej je pritegnil simpozij, ki ga je ob Borštniko-

Že iz prejšnjih let utečeni pogovori s slovenskimi dramatikami so letos predstavili dva avtorja: Alenko Goljevškov (Pod Prešernovo glavo) in Daneta Zajca. V spremljevalnem sporedu se je Borštnikovo srečanje preselilo celo na mariborske ulice. Gledališče ljudske vstaje pod vodstvom Voje Soldatoviča pa je obredilo številne okoliške kasarne in karavle.

Dvema kulturno razgibanima pohorskima krajema je Borštnikovo srečanje podelilo doprsna kipa Otona Župančiča in Staneta Severja. Polde Bibič, lanski dobitnik Borštnikovega prstana, je prav na letošnjem srečanju predstavil svojo knjigo z naslovom Igralec. To je storil med ljudmi v Hošnici pri Laporju.

Gledališče je v teh borštnikovskih dneh seglo v najodročajše kraje, kjer vaški odri že dolgo samevajo, zato je prav to oživljanje velika vrednost srečanja. Škoda je le, da ta navdušenost za gledališče kaj kmalu po srečanju uplahne in da spet pozabimo na kraje po Dolenjskem, Beli Krajini in še kje, kamor gledališka gostovanja le redko zaidejo.

Vznemirljivo je bilo letos na simpoziju teatrologov. Razpravljali so o sodobni slovenski drami. Prišlo je, lahko bi temu tako rekli, do generacijskega preloma: Josipa Vidmarja je v njegovem odklonilnem odnosu do večine slovenske povojne dramatike, ki se mu je odločno uprla srednja generacija, podprl najmlajši rod teatrologov, kritikov in drugih.

Dobitnik letošnjega velikega Borštnikovega prstana je Zlatko Šugman, na-grade za najboljšo predstavo in najbolj dognan odski jezik niso podelili – so bile pač letos vse tekmujoče predstave izenačene. O tem se ne sprašuje nihče več. V spominu bodo ostale nekatere nepozabne vloge, pa še te bodo naslednje leto prekrile nove...

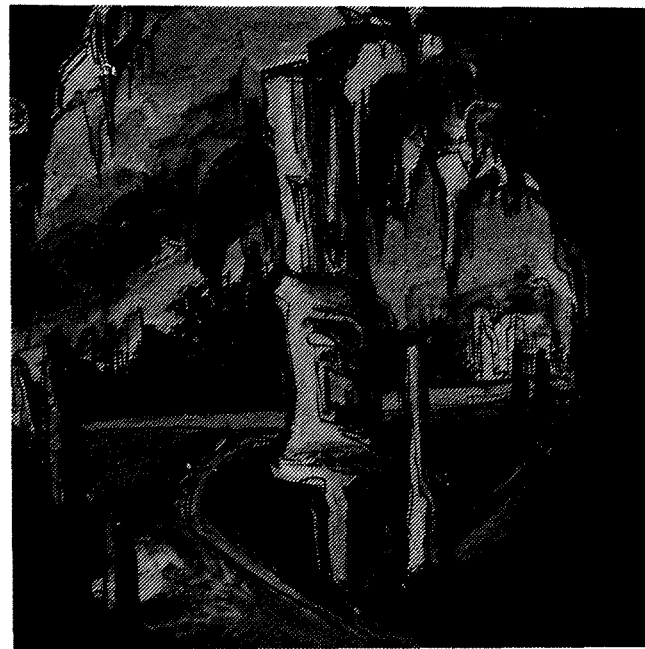
Kot ni vina brez sonca, tudi jesen brez Borštnikovega srečanja ni prava jesen, smo se strinjali vsi, ki smo uradno spremljali in živeli s tem slovenskim gledališkim praznikom.

Melita Forstnerič-Hajnshek

Mario L. Vilhar razstavlja v Postojni

Za nami je 16. srečanje rezervnih vojaških starešin Jugoslavije v Kranju, katerega grafični oblikovalec je bil slikar in kipar Mario L. Vilhar. Bil je tudi avtor plakete ZRVS mesta Ljubljane, spominske medalje Notranjskega odreda, občinskega priznanja ZB NOV Ljubljana-Ši-

akvarelov. Osrednja tema razstave je, kot vedno, Postojnska jama. O njegovem umetniškem ustvarjanju pravi umetnostni kritik dr. Ivan Sedej: »Vilharja zanima stvarni svet in se nikoli ne prepušča fantaziji – zato je tudi izsek iz Postojnske jame upodobil tako, da ga na prvi

ška in številnih drugih uspešnih rešitev, ki jih je ustvaril v 40-ih letih svojega oblikovalskega delovanja. Kot kipar je tudi avtor 7 m visokega spomenika Prvi partizanski četi Slovenije v Ljubljani (v krajevni skupnosti Zadvor). Te dni pa v novoodprti galeriji pri Postojnski jami v Modrijanovem mlinu razstavlja že šestinsedemdesetih. To razstavo je posvetil obletnici smrti svojega očeta Leona Vilharja, znanega postojnskega slikarja in muzealca.

Mario L. Vilhar razstavlja dvajset oljnih slik in dvajset

pogled spoznamo. Vendar je dal tudi naravnim oblikam tudi nek višji pomen. Gre za način oblikovanja, s katerim je prosojne barve naravnih tvorbo ostro in skoraj agresivno občrtal zobato linijo. »Asociacija je nedvoumna – saj so se prvim obiskovalcem dozdevali ošiljeni kapniki kot grozljivi zobje v ustih velikanske pošasti.«

Vilharjevo razstavo sta odprla direktor TOZD Postojnska jama Miran Lapajna in predsednik skupščine občine Postojna Tomaž Tušar. Odprta bo do 9. novembra.

M. L.

Eno srečanje – sto zgodb

Dva pogleda

Zadnji dan smo se pionirji dopisniki iz cele Slovenije po svojem srečanju v Ljubljani napotili v Trubarjevo Raščico. Večina nas je bila prvič v kraju, kjer se je rodil oče naše književnosti. Z velikim zanimanjem sem pričakoval srečanje s Trubarjevo Raščico. Bilo nas je sedem avtobusov.

V Raščici nas je sprejelo mrzlo jesensko jutro. Prav tako pa so nas »mrzlo« sprejeli tudi ljudje. Vodič v Trubarjevem mlinu nam je že na začetku zelo neprijazno pojasnil, naj si ogledamo slike in naj gremo, češ da govoril ne bo ničesar, ker skupina pred nami ni bila tiho. Na željo tovarišic je povedal le nekaj skopih besed. Tudi krčma na Trubarjevem dvorišču ni gostoljubno sprejela naših mentorjev. Prišli smo namreč dve uri pred njenim delovnim časom.

Kdor hoče v Raščici popiti kavo, naj se ne pojavi v krčmi pred deseto, čeprav sta dva gostinska delavca že v njenih prostorih.

Najbolj pa je jezna na mlade obiskovalce v Raščici trgovka, ki nas sploh ni hotela videti in je stregla samo odrasle, kot da je naš denar manj vreden. Ko smo jo opozorili, da smo že na vrsti, nam je ljubeznivo pojasnila, naj kar čakamo, da ona tudi čaka, ko pride v Ljubljano. Mogoče pa ne ve, da nismo v Ljubljani trgovci mladoletniki! Skratka, Trubarjeva Raščica me je razočarala. Kmalu si je ne bom več zaželel.

Bi bil Trubar zadovoljen s takim ravnanjem? So mu sovaščani v ponos? Mogoče pa mi nismo imeli sreče, da smo naleteli na slab dan? Ko bi jih imeli ti ljudje le čim manj! Smo res turizem tudi ljudje?

DUŠAN ČANČER, 7. a
Nov. krožek, OŠ Artiče

Prav nič prijazno jutro naju je z Natašo spremljalo na srečanje mladih dopisnikov v Ljubljani. Avtobus je počasi drsel po mokri cesti in dež je z dreves otresal porumenelo listje. Tudi v Ljubljani vreme ni kazalo nič prijaznejšega lica.

Razdelili so nas gostiteljem in skupaj smo se odpravili iskati kino Bežigrad. Čeprav je bil oddaljen slabih tristo metrov, smo imeli precej težav, preden smo ga našli. Bilo nas je veliko in nekateri smo sedli kar na tla. Ni bilo udobno, bilo pa je toplo in suho. Zabavali smo se ob junakih znanega slovesnega filma Poletje v školjki in gotovo je marsikdo pomislil na prijetne dneve, ki jih je preživel na morju. Po filmu je sledil pogovor z režiserjem Tugom Stiglicem, s piscem scenarija Vitanom Malom in obema glavnima igralcema. Zvedeli smo mnogo zanimivih drobecov s snemanja.

Ko smo se pririli iz dvorane, je deževalo še močneje. Začeli smo iskati avtobusno postajo, pri čemer sem ugotovila, kako slabo poznajo Ljubljancani svoje mesto. Vsi premočeni smo končno ujeli pravi avtobus. Izstopili smo v Mostah in starša moje gostiteljice Veronike sta naju postregla z vročim čajem in palačinkami. Utrujeni sva se spravili spat in tako je bil končan moj prvi dan v Ljubljani.

Drugo jutro me je v Veronika odpeljala pred televizijsko hišo, kjer smo se sestali vsi, ki nas je na srečanje povabil radio Koper. Pogovarjali smo se o delu v dopisniških krožkih, nato pa so nam razdelili priznanja in darila, knjigo in kaseto. Ogledali smo si tudi televizijsko hišo. Videli smo studio, v katerem pripravljajo dnevnik in obzornik, pa studio, kjer so ravnokar postavljali kulise za oddajo Košnikova gostilna.

Popoldne so mi gostitelji razkazali Ljubljano, njene ozke ulice, Cankarjev dom in še in še. Zvečer pa smo zaplesali na osnovni šoli Ledine.

V soboto smo vstali zelo zgodaj in se z avtobusom odpeljali na Raščico. Na Trubarjevi domačiji smo si lahko ogledali knjige, ki nam jih je zapustil oče slovenske književnosti.

V Velikih Laščah smo se udeležili podelitve priznanj najboljšim šolskim glasilom, nato pa smo se vrnili v Ljubljano. Tako se je končalo še eno moje nepozabno doživetje.

PETRA KOSOVEK
7. b OŠ IX. KORPUS NOVJ
Nova Gorica

JESENSKI KOTIČEK ZA POEZIJO

JESEN

Jeseni grozdi dozoriijo,
jabolka, slive in še kaj.

Jesen je najlepša za
otroke,
ker jim prinese same
dobrote.

MATIČEK ŽUMER, 2. a
OŠ Matija Valjavca
Preddvor

KRAMLJANJE KRAMLJANJE KRAMLJANJE KRAMLJANJE KRAMLJANJE

Moj dom je kot prijazna, topla palača

Danes sem »ukradla« Kristinin naslov iz prispevka, ki govori o njenem domu, o hiši, kjer živi s družino. Pa ne zato, da bi ji ugovarjala, le k razmišljanju me je spodbudil njen prispevek in se nekako stopil z mislimi ob dnevu mrtvih ter bližajočih se drugih praznikih.

Kaj piše Kristina? Piše, da ima najraje na svetu domačo hišo, ki je sončna, prostorna, topla s lesom obita... Nekaj pa je naša dopisnica pozabila: da bi bila njena domača hiša mrzla kletka in pusta bajta, če ne bi v njej živeli ljudje, ki se imajo radi. Potem nam najbrž ne bi mogla napisati, da je njeno največje veselje zalivanje rož, kajti tudi rože rastejo navadno tam, kjer živijo dobri ljudje, ki se med seboj spoštujejo in eden z drugim lepo ravna.

In še nekaj me je gnalo k premišljevanju: prejšnji teden smo se s svečko na grobu spomnili naših mrtvih. Celi razredi so se tukaj v mestu drenjali pri spomenikih. Posebno majhnim otrokom pomeni ta obred bolj zabavo kot kaj drugega. Vendar, če dobro premislite, to spominjanje, ta svečka na grob, prazne oblečene družine, ki se vračajo v rojstne kraje na grobove svojih babic, dedkov... navsezadnje prav tako sodi h kulturi, k običajem in k tisti kiti dogajanju, ki pravzaprav sodijo med domače obrede – kot je dan republike, pa novo leto in rojstni dnevi, poroke in pogrebi...

Ste tudi vi prišli svečko komu v spomin? Jaz sem jo na Urhu pri Ljubljani, kjer je pokopan moj stric Bojan, borec Cankarjeve brigade.

Pozdrav, Bojana

Stanujem v Vipavi. Naša hiša se nahaja ob hudourniku Beli in blizu reke Vipave. Je zelo velika, kajti ima zelo veliko sob, dvojna vrata in veliko svetlih oken. Naša hiša je pokrita s rdečo streho, balkon in veliko dvorišče je narejeno iz marmorja. Veliko stvari imamo spravljanih na prostornem podstrešju, kjer se včasih zelo rada igram. Poleg vseh teh prostorov pa najdes pri nas doma še svetlo kuhinjo, hodnik je obit s lesom in popolnjen z omaro, obešalnikom, velikim ogledalom, v katerem se še jaz včasih rada pogledam. Vsepovsod se nahajajo rože. Zanje skrbim jaz.

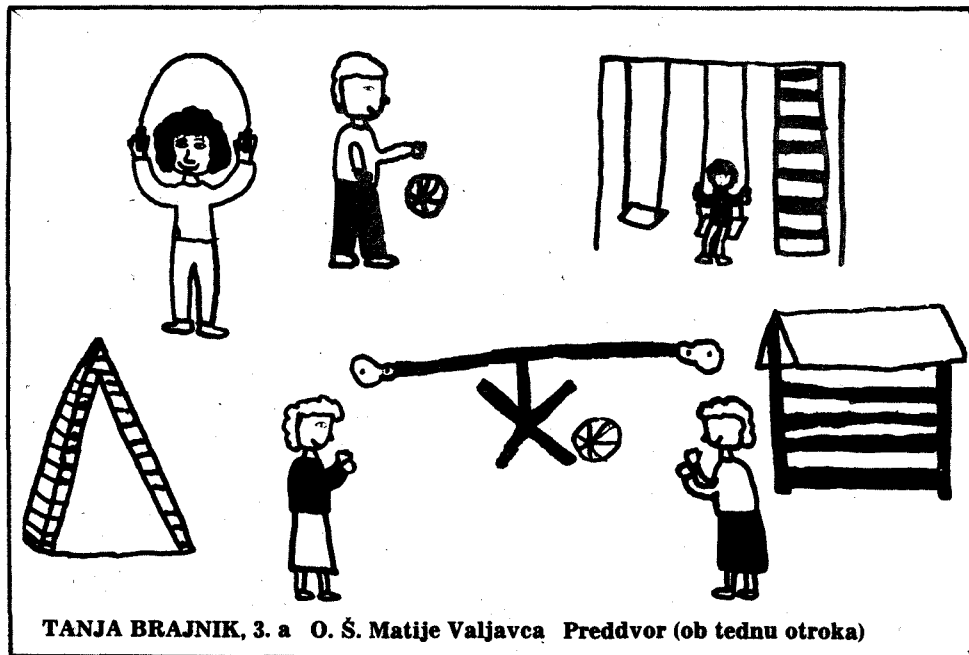
V kurilnici, delavnici in na vrtu ima glavno besedo očka.

Najraje pri naši hiši pa imam velika drevesa, rože in latnik, ki obdaja hišo.

Sedaj mi najbrž verjamete, da zame ni lepše hiše, kot je moj dom.

KRISTINA KRAŠNJA 3. a
O. Š. Drago Bajc Vipava

KRAMLJANJE KRAMLJANJE KRAMLJANJE KRAMLJANJE KRAMLJANJE

TANJA BRAJNIK, 3. a O. Š. Matije Valjavca Preddvor (ob tednu otroka)

Spet so začeli
z akcijo

Krajevna skupnost v Arti-
čah je sklenila, da bo v vasi
obnovila vodovodno omrež-
je. Akcija je že stekla. Na se-
stanku so se dogovorili, da
bo vsak krajan prispeval de-
nar in se udeležil delovnih
akcij. Sami bodo sodelovali
pri izkopu, zasutju in monta-
ži osrednjega cevovoda po
načrtu izvajalca del.

Kdor se ne bo udeležil akci-
je, bo neopravljene ure mor-
al plačati.

ANUŠKA MOTORE, 7. a
Nov. krožek, OŠ Artiče

Moje sanje o Gatkih

Potovanje na Mars

Nekega večera sem odpo-
tovala na oddaljeni planet v
našem sončnem sistemu –
na planet Mars. Vas zanima,
kako sem odpotovala. Z mo-
jim čarobnim uhanom. En-
krat ga zavrtim in že letiš
po zraku. Če pa hočeš prista-
ti, zakličeš tele čarobne bese-
de: »abcdehghijklmnoprs-
tuvz« Stoj! in že si na tleh.
Zelo hitro sem prispela na
Mars. Tam je bilo polno lu-
kenj in luknjic, toda nikjer
žive duše. Sprehajala sem se
sem ter tja, ko sem nanado-

ma zagledala hišice, velike
kot vžigalična škatlica. Kdo
bi si mislil, v njej je živila
družinica. Oče, mati, sin in
hči. Bili so tako majhni, da
sem jih lahko videla šele z
mikroskopom. Pogovarjali
smo se s težavo, saj so imeli
tako nežne glaske, da sem jih
komaj slišala. Najprej sem
jih vprašala, če imajo kaj
družbe. In, glej! Kot bi mig-
nil, se je prikazalo še veliko
drugih človečkov. Povedali
so mi, da se imenujejo Gatki.
Hotela sem priti v njihovo

družbo, vendar so rekli, da le
pod pogojem, če izračunam
kilometrski račun, ki so mi
ga zastavili. Dolgo sem se
mučila, da sem ga izračuna-
la. Potem so me sprejeli
medse. Dobila sem novo
ime: Gatek. Tudi oni so imeli
šolo, majhne učilnice, klopi
dolge kot vžigalica in stole
majhne kot najmanjša radir-
ka. Mineval je čas in stožilo

se mi je po domu in Zemlji.
Gatkom sem obljubila, da jih
še obiščem. Ravno sem hote-
la zavrteti uhan, ko...

»Vstani, šolo boš zamudi-
la!« me je prebudil mamin
jezni glas. Bila sem besna na-
njo, ker me je prebudila iz
najlepših sanj.

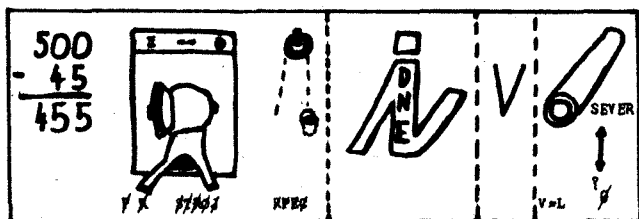
SIMONA CUDERMAN
OŠ Matija Valjevca
PREDDVOR.

V šoli

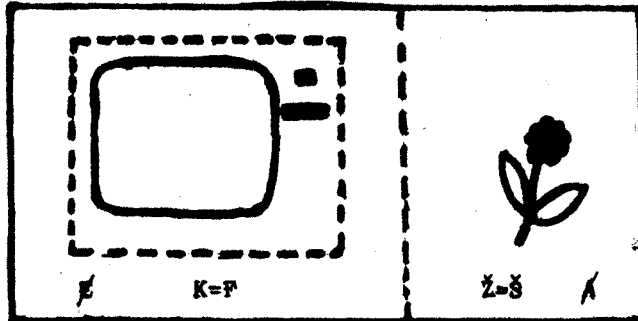
Pri biologiji je tovarišica spraševala o slonu. Špela Trobec je
klepetala. Tovarišica je vprašala malo slabšega učenca. Ker ni
znal veliko, mu je hotela pomagati. Vprašala ga je, kaj ima slon
spredaj. Ker ni znal, je rekla: »Trobec, vendar.« Špela, ki ni
poslušala, je vstala in rekla: »Ja, tovarišica.« Ves razred se je
nasmejaj.

JAN VRABEC, 5. c
OŠ Janko Premrl-Vojko
KOPER

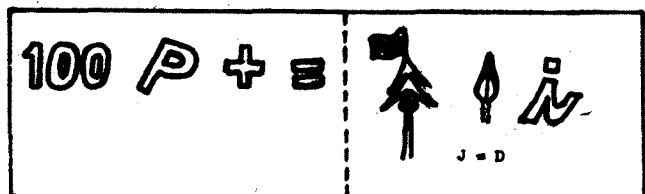
REBUSI

Štiri besede

Dve besedi

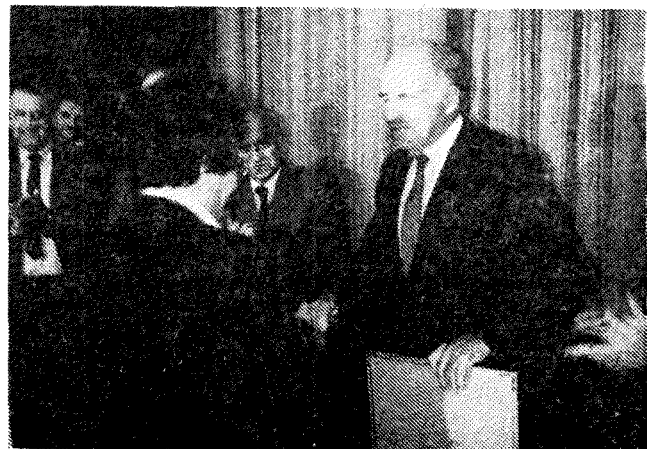

Dve besedi

Rešitve:
1. Računalniški dnevi v Celju
2. Fran Roš
3. Stopinje mladosti

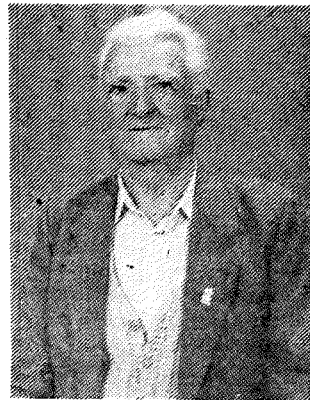
Ob življenjskih jubilejih

V prostorih republiške konference SZDL so v ponedeljek, 27. oktobra na obisku pri Jožetu Smoletu, predsedniku republiške konference SZDL Slovenije, skromno proslavili svoje življenjske jubileje slavljenici Tone Bole, Franc Poglajen, Drago Benčina in Drago Seliger. Med uglednimi družbenopolitičnimi delavci so poleg Jožeta Smoleta, ki je izrekel voščila slavlencem, bila tudi France Popit in Mitja Ribičič.

Franc Poglajen sprejema priložnostno darilo iz rok Božene Ostrovršnik, podpredsednice republiške konference SZDL Slovenije.

Visok življenjski jubilej – 80-letnico je proslavil Jože Može, mož, ki ga poznajo mnogi ljudje na Postojnskem in Pivškem. Nemirnega duha je vedno bil v vrstah naprednih ljudi,

Jože Može

pa naj je šlo za čas italijanskega zatiranja Primorske, za njegovo sicer kratko bivanje v Argentini ali za njegov odziv na sklic k odporu proti okupatorju. Že septembra enainštiridesetega je stopil v OF, bil zato aretiran in okusil ne le italijanske, pač pa tudi nemške zapore – dachausko taborišče.

Po osvoboditvi je bil ves čas dejaven. S svojimi prizadevanji je veliko prispeval predvsem k oblikovanju družbene-

ga sektorja kmetijstva v postojnski občini. Do upokojitve v letu 1961 je bil direktor kmetijskega posestva Hrašče pri Postojni. Kljub visokim letom je še vedno aktiven v Skupnosti aktivistov in borcev Južnoprimskega okrožja.

BRANKO DOBRANIČ

Te dni je praznovala svoj osemdeseti rojstni dan čila in zdrava – Mara Šegula iz Moravč, dolgoletna marljiva tajnica tamkajšnjega društva upokojencev. Moravčani, še posebej »njeni« upokojenci so ji zaželeli še nadaljnja srečna leta.

JOŽE NOVAK

Mara Šegula

Praznovanja v teh dneh

Trideseti krajevni praznik v Podnartu

V spomin na prve volitve na območju sedanjih krajevnih skupnosti Podnart bodo letos, že trideseti slovesno praznovali svoj krajevni praznik. Sredi novembra v tretjem letu okupacije je OF sklicala prebivalce Podnarta in okoliških vasi k prvim ljudskim volitvam, ki so jih izvedli kljub okupaciji in fašističnemu nasilju in izvolili prve krajevne vaške odbore. Od takrat krajski krajevnih skupnosti Podnart sami odločajo o gospodarskih, kulturno-prosvetnih, političnih in drugih stvareh. V krajevni skupnosti Podnart so v času krajevnih samouprave po vojni, v glavnem s samoprispevki in prostovoljnim delom obnovili električno omrežje, zgradili so vodovod, dom kulture, dom AMD, poslovilne vežice, vse krajevne mostove, asfaltirali so nad 20 km cest, zgradili telefonsko omrežje v vseh osem vasi itd. Prav zato so tudi letos, kakor vsako leto, zadovoljni in ponosni, ko bodo praznovali svoj krajevni praznik z novimi delovnimi uspehi. V skladu z srednjeročnim planom

razvoja so letos na Češnjici zgradili protipožarni bazen, v katerem bo 90 m³ vode. V Podnartu je v gradnji večnamenska stavba, v kateri bo 19 stanovanj, samopostrežba in gostilna. Načrtujejo dela za razmočvirjenje v Podnartu. Še predvsem pa so zadovoljni, da se nenehno modernizirajo sosednje tovarne, v katerih delajo krajani.

Tudi letos bodo praznovali krajevnega praznika in 29. novembra zaključili s kulturno prireditvijo, ki bo v soboto, 29. novembra ob 18. uri v domu kulture v Podnartu. Sodelovali bodo: moški komorni zbor DPD Svoboda Podnart, pionirski pionskega odreda Alojz Rakovec iz Ovsih in recitatorji OO ZSMS Podnart. Slavnostni govornik bo predsednik skupščine KS. Cicibani bodo sprejeti v pionirsko organizacijo. Podeljeno bo krajevo priznanje in priznanja najboljšim športnikom na tekmovalnih in v čast krajevnega praznika v mesecu novembru.

Ciril Rozman

Srečanje mladine ob 45-letnici boja na Mohorju pri Moravčah

Ob spominu na 45-letnico boja Mengeško-moravske čete z Nemci na Mohorju se vsako leto dobimo in spominimo uspešne bitke partizanov, saj je 21. septembra 1941. leta okrepili 171. policijski bataljon napadel 12 slabo oboroženih borcev pod vodstvom komandirja Janka Bizjaka. V dve urnem boju so Nemci zadrževali partizane v obroču in pri tem imeli večje izgube, saj je padel tudi njihov komandant. Zato je nemške vojske zagrabila panika, tako da so začeli bežati in se umikati proti Moravčam. Po uspešnem preboju pa je padel tudi borec Tinče Kmetič iz Trzina. Ta boj pomeni največji uspeh Mengeško-moravske čete v letu 1941. S temi mislimi je tudi

sklenil svoj govor član krajevnega organizacije ZB NOV Moravče tovariš Lado Urbanija.

O uspehih in bojih Radomeljske čete pa je spregovoril narodni heroj, tovariš Franc-Lojko Avbelj. Povedal je, da je četa avgusta 1941 uspešno napadla nemško motorizirano kolono na Zelodniku pri Dobu, kjer je 10 borcev uničilo nemško predhodnico na motorjih s prikolico. Zaradi tega so Nemci, na Hrastovcu pri Dobu, organizirali napad na partizansko taborišče Radomeljske čete. Borci so bili pravočasno obveščeni, zato so se dobro pripravili za boj. Desetkrat močnejšega sovražnika so borci prsenetili in mu prizadejali nekaj izgub, sami pa

so se umaknili brez žrtev. Ko so Nemci videli, da je bil njihov napad neuspešen, so besni, v zapuščenem taborišču streljali v kotel, v katerem se je kuhala hrana. Teh dogodkov ne smemo pozabiti.

Na proslavi je sodelovala Moravska godba, moški in dekliški pevski zbor, recitatorji Osn. šole Jurij Vega iz Moravč in recitatorke KUD Tinče Kos. Še posebej razveseljivo je, da je na proslavi bilo približno 230 mladih iz

OŠ Jurij Vega in delegacija osnovne šole Edvard Kardelj iz Trzina.

Kulturni program je bil enkrat, zato se v imenu občinskega odbora ZZB NOV Domžale iskreno zahvaljujem vsem nastopajočim. Hvala tudi vodstvu OŠ Jurij Vega in vsem navzočim borcem ter drugim udeležencem. Menim, da bomo le tako lahko nadaljevali revolucionarne tradicije našega boja.

Alfonz Avbelj

Slovesnosti v soboški občini

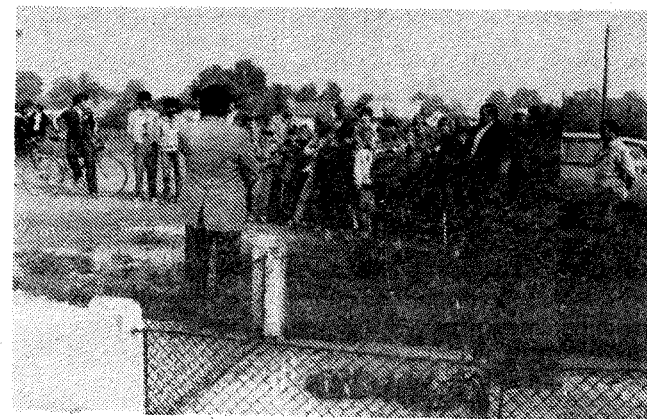
V počastitev letošnjega praznika murskosoboške občine so bile številne prireditve. V soboto, 11. oktobra je bil na igriščih TVD Partizan turnir v malem nogometu, ki ga je pripravil Klub mladih iz Murske Sobote in se ga udeležilo 7 ekip. Zmagovalec je bila ekipa »Panonska« iz Murske Sobote.

V nedeljo je soboško planinsko društvo »Matica« organiziralo kolesarjenje do Gančan, kjer je 18. oktobra 1941 pod streli okupatorja padel narodni heroj Štefan Kovač-Marko. Pri spomeni-

ja. V štafnetem teku so imeli največ uspeha mladi atleti iz Beltincev.

18. oktobra je bilo slavnostno zasedanje zborov občinske skupščine Murska Sobota, ki so se ga udeležile delegacije pobratene občine Paračin (SR Srbija), obmejnega avstrijskega okraja Feldbach in madžarske občine Koermend. Podeljene so bile občinske nagrade.

Istega dne je bila slovesnost na dvorišču murskosoboške gradu ob odkritju spominske plošče mučenim in obešenim iz leta 1941. Govornik je bil eden udeležencev procesa, Koloman Cigut.

ku v Gančanih je kulturni program izvedla skupina mladih kulturnikov OŠ »17. oktober« iz Beltincev, 17. oktobra, na dan občinskega praznika, je bil 8. ulični tek v Murski Soboti v organizaciji AK »Pomurje«. Sodelovalo je več kot 190 atletov in atletinj iz vse Slovenije, iz avstrijskega Jenersdorfa ter iz madžarskega Szombathelya.

V prazničnih dneh so odprli mednarodno likovno razstavo »Panonia 86«. Na njej razstavljajo dela umetnikov iz Avstrije, Madžarske in Slovenije. Koncert in nastop je imel akademski pevski zbor Tone Tomšič iz Ljubljane. V Rogašovcih so odprli novo pošto, v Krogu pa novo trgovino.

Filip Matko

Iz dopisniške mape

KRŠKO

Srečanje borcev 2. bataljona 3. brigade VDV

Odbor skupnosti borcev 2. bataljona 3. brigade VDV je 18. oktobra letos sklical zbor borcev svoje enote v Delavskem kulturnem domu Edvard Kardelj v Krškem.

Pokrovitelj in gostitelj zbora je bila Tovarna celuloze in papirja Djuro Salaj Krško. Na to srečanje so bili poleg predstavnikov družbenopolitičnih organizacij šestih domicilnih občin tega bataljona in živčnih borcev povabljeni tudi bližnji svojci padlih in po vojni umrlih borcev.

Po sprejetem dnevnem redu zbora je bila ob 9. uri v mali dvorani podelitev spominskih medalj brigade predstavnikom skupščin domicilnih občin Brežice, Krško, Sevnica in Šmarje pri Jelšah, nato občinski konferenci ZKS Krško, Tovarni CP Djuro Salaj Krško, Papirkonfekciji Krško in aktivu ZZB pri TPC Djuro Salaj Krško. Sledila je podelitev knjig Staneta Rychlyja Spomini borcev 2. bataljona 3. brigade VDV in priložnostnih značk za ta zbor (izdelek borca Antona Oreška), najprej svojcem padlih in umrlih, nato pa še živečim borcem.

V predzvečer Doma je tovariš Marjan Seliškar v lepih obrisih predstavil podarjeno knjigo Spomini borcev 2. bataljona 3. brigade VDV in desetletno skrbno delo ob njej: Knjiga poleg besedila na 192 straneh vsebuje 147 fotografij ter 17 zemljevidnih skic.

Nato se je zvrstil kulturni program z recitacijami, nastopal je tudi Sentjernejski oktet.

Da je knjiga zagledala beli dan gre zasluga tudi osebam, ki so s svojo prizadevanostjo pomagali pri izdajanju knjige. To so: aktiv ZZB pri TPC Djuro Salaj Krško – predsednik tovariš Božič ter člani bataljonske skupnosti Franc

Zorko, Albin Simončič in predsednik bataljonske skupnosti borcev Ivo Suša.

Tovarna celuloze in papirja Djuro Salaj ter njen predstavnik tovariš Silvo Gorenc sta pripravljena pomagati pri izdaji omenjene knjige. Priznanje gre tudi Papirkonfekciji – tiskarni Krško, njenemu predstavniku tovarišu Preskarju in grafičnim strokovnjakom tovarišema Janezu Prelovski in Igorju Kranjcu in drugim. Moralna zasluga za realizacijo tiska knjige Spominov pa gre predvsem občinskemu sekretarju ZKS Krško tovarišu Jožetu Habincu.

Po pogostitvi v menzi TPC Krško so borci z veseljem obujali spomine iz preteklosti.

STANE RYCHLY

STREHOVCI

Zidanica je ostala v prvotni obliki

V idiličnih Strehovskih gorah stoji Trajberjeva klet, kjer je bila ob 18. do 21. decembra 1944. leta konferenca simpatizerjev in bodočih aktivistov NOB. V Strehovskih gorah so bili v drugi svetovni vojni zavedni domačini. Tako so se tudi v Trajberjevi zidanici od leta 1944 do 1945 vrstili sestanki in seminarji OF za Prekmurje. V zidanici Franca Trajberja pa je bila leta 1944 konferenca prekmurskih aktivistov, ki jo je vodila Ela Letonja-Atena. Tod je 3. marca leta 1945 malo pred osvoboditvijo padel v boju z okupatorji Vinko Puklavce-Srečko. Zidanica je bila kot pomemben spomenik NOB, hkrati pa tudi etnografski spomenik, ohranjena vse do letos poletja. Takrat je namreč v zidanico, ki je bila s slamo krita, udarila strela. Zidanica je pogorela. Lastnik zidanice je namesto nje hotel zgraditi novo, vendar si je premislil. V akciji za obnovo spomenika NOB, v katero so se vključile DPO, zlasti socialistična zveza, je bilo rečeno, da se naj zidanica postavi, vendar v prvotni obliki, takšna, kot je bila pred požarom. Danes zidanica stoji, vendar je pokrita z žgano strešno opeko, na pomlad pa bodo našli krovca ter streho pokrili s slamo. V ureditev se je vključil tudi

Zavod za spomeniško varstvo. Z deli pa so tudi pomagali delavci INE-Nafte iz Lendave, kajti ta delovna organizacija je pokrovitelj.

JOŽE ŽERDIN

ČRETA

Proslava planincev iz Vranskega

Ob 45-letnici znane bitke na Čreti so planinci PD Vransko pripravili proslavo pred svojim planinskim domom, poimenovali pa so jo po I. Stajerskem bataljonu. Pred kočo so razvili svoj planinski prapor. V uvodnem govoru je predsednik društva tov. Sitar poudaril, da so društvo ustanovili pred 17 leti, da so zgradili svoj planinski dom in da upravljajo s 35 km planinskih poti, ki v glavnem vodijo na Dobrovlje.

Po svečanem razvrtju prapora in po pripetju travkov je spregovoril predstavnik planinskih društev Savinjske doline. Med drugim je poudaril, da lepo urejena in označena planinska pota popeljejo planince po Dobrovljah, vodijo ga od spomenika NOB do spomenika NOB in s tem so planinstvu in vsem, ki ljubijo lepo naravo in spoštujejo slovensko zgodovino približali Dobrovlje, ki so bile med drugim zibelka stajerskih partizanov, in sedež vojaškega in političnega vodstva NOG. Med drugim je dejal: »Samo skromno pogledimo, kaj vse skrivajo ti dobroveljski gozdovi. Marsikateri spomenik stoji na njihovih tleh, nedaleč od tu je Tiha dolina, kjer stoji spomin Bračičeve brigade, malo dalje je veličasten spomenik padlim partizanom na Dobrovljah, tu, nad nami, je spomenik neznanemu kurirju, tu nad nami je planota, kjer se je bila prva frontalna bitka na Slovenskem, oktobra 1941, tu nad nami je tudi planota, kjer okupatorjev vojak ni mogel prebiti partizanske položaje in se je moral umakniti...«

Povezanost borčevske in planinske organizacije izpričuje tudi dejstvo, da je bila KO ZZB Vransko med redkimi organizacijami, ki je pripevala trak za planinski prapor.

FRANC JEŽOVNIK

Vabili

Odbor jurišnega bataljona 15. divizije vabi svoje borce na pohod po poteh bataljona dne 12. novembra 1986. Odhod z avtobusi bo ob 8. uri izpred OŠ Fran Levstik na Levstikovem trgu v Ljubljani. Prihod v Stavčico vas bo ob 9. uri. Od tam bo kolona s pionirskim odredom Jurišnega bataljona 15. divizije krenila na Vinkov vrh in Smuko. Vrnitev v Ljubljano bo ob 15. uri.

Odbor

Borce Notranjskega odreda vseh sestav, vključno z borci Slivniškega bataljona in SVBP »SNEŽNIK«, obveščamo, da bo redni letni zbor borcev v soboto, 8. novembra letos, ob 10. uri, v Domu JLA v Ljubljani. Pred zborom bo na ogled priložnostna razstava o delu in aktivnostih naše skupnosti. Dnevni red bo običajen. Tisti, ki še niste sprejeli Spominskih medalj NO, jih boste lahko sprejeli na zboru. Po njem pa bo še dovolj časa za toliko zaželeno medsebojno srečanje in pogovore.

Tisti, ki imate doma morda še kakšne zapise, podatke, kakršnekolik dokumente ali stvari, ki se nanašajo na obstoj, delovanje in boj Notranjskega odreda, prinesite jih s seboj. Člani ustreznih komisij jih bodo pregledali in morebiti prevzeli v zbirko zgodovinskega gradiva – za muzej in monografijo.

Obvestite o tem, prosimo, tudi tiste tovariše, ki tega časopisa morda nimajo naročenega. Po stari partizanski navadi pa si medsebojno pomagajte tudi pri prevozu in na potovanju tako, da ne bo nihče od borcev, ki želi priti na zbor in to še zmore, ostal doma.

Posebnih vabil ne bo. Stroške prihoda nosi vsak sam.

Odbor skupnosti borcev NOV Notranjskega odreda

Prenos na mlade

Imamo vrsto prireditev, proslav in drugih oblik družbenega dogajanja. Toda skozi štiri desetletja so se le malo spremenili programi, stili takih javnih prireditev. Skoraj standardna je godba, govor in le še za dodatek se iščejo dopolnilne točke programa. In kar je ob tem opazno, vse manj je mladih, marsikje se takih prireditev udeležujejo le starejši, večinoma borci.

Tako so ugotavljali na zadnji seji komisije za razvoj tradicij pri Občinskem odboru ZZB v Kranju. Res pa je, da so se mladi marsikje skazali. Učenci osnovne šole L. Seljaka iz Strazišča na primer, so večkrat zelo uspešno sestavili in tudi sami izvedli kulturni program na vsakoletnih prireditvah na Planici. Kranjski gimnazijci so prav tako pokazali na nekaj primerih, kaj so sposobni. In kar je pri tem važno – kadar in kjer so nastopali mladi, je bila tudi udeležba mladih večja.

Toda z naše, starejše, tudi borčevske strani, je potem vedno vrsta pripomb. Smo pretirano občutljivi za vse okrog partizanstva, revolucije in družbenega dogajanja? Mladi pa, danes že v drugem, tretjem kolenu, v drugačnih pogojih in okoljih, čisto po svoje ocenjujejo in vidijo vse to.

Prav tu pa bi morali mi, starejši, smejeje prepuščati mladini, jim zaupati in razumeti. Pač se sprijazniti s časom. Včasih to moti, je težko, toda neizbežno.

Domenili so se, da bodo obiskali posamezne, zlasti srednje šole in druge mladiške organizacije ter ob sodelovanju s SZDL, Zavodom za šolstvo in drugimi dejavniki poskušali pospešiti uveljavljanje mladih v splošnem družbenem in kulturnem življenju.

KAREL MAKUC

Za točnost podatkov

V 41. številki TV-15 Naš tovariš (dne 16. oktobra t. l.) je bil objavljen del mojega govora na proslavi krajevnega praznika v Sidražu pod Krvavcem.

Na enem mestu sem napačno navedel partizansko ime Ludvika Jerovška – Zajc namesto Boris. Zajc je bilo ime Francu Sajevidu; oba pa sta bila usodnega večera, ko so belogardisti iz Cerkelj napadli kurije v Avžekarjevi hiši,

pri sosedu Jeranu in priči tragičnih dogodkov.

Na drug napačen podatek sta me opozorila domačina (borca Miha Grilc z Apna in Janez Zamlen s Šenturške gore). Pri napadu nista bila težko ranjena partizana Čimžar in Goričnik, kot je napačno navedeno v knjigi »Pomniki NOB v občini Kranj« iz leta 1975, iz katere sem vzel ta podatek. Gre namreč za težko ranjenega borca Franca Čimžarja, po domače Goričnekovega Francija z bližnje Štefanje gore.

Ta podatek bo treba upoštevati tudi pri morebitni novi izdaji opisa pomnikov narodno osvobodilnega boja.

DANE ROBIDA

Na Gorenjskem ni bilo štaba Črne roke

TV-15 – Naš tovariš je dne 2. oktobra objavil prispevek J. Kuharja pod naslovom Praznovanje pod Krvavcem, v katerem je v uvodu zapisano:

»Prebivalci krajevnih skupnosti Cerklje, Brnik, Zalog, Poženik in Šenturška gora so izbrali 4. oktober za praznični dan. Tega dne 1944. leta je drugi bataljon Šlandrove brigade v Bolkovi hiši v Zalogu uničil štab Črne roke za Gorenjsko in izdajalcev domovine in slovenskega naroda. Partizani so poslopje minirali, pri tem pa je bilo ubitih devet najpomembnejših organizatorjev Črne roke na Gorenjskem...«

Isto vest istega dopisnika je objavil tudi Ljubljanski Dnevnik. In to se ponavlja iz leta v leto. Na Gorenjskem nikoli ni bilo štaba Črne roke. V Zalog sta hkrati s Šlandrovo brigado (istega dne) prišla Dolenjski in Gorenjski četniški odred. Komandant te združene četniške enote podpolkovnik Bitenc je po vojni v preiskavi izjavil, da je bilo tam skupno 60 četnikov.

Res so po vojni na Bolkovo hišo vzdali spominsko ploščo na kateri je bilo (ali pa je še) zapisano, da so tam uničili štab Črne roke. Toda kasneje je dogodka v tisti noči (napad Šlandrove brigade na domobransko postojanko v Lahovčah, demonstrativna napada na postojanki v Cerkljah in na Brniku ter zaplet in razplet v Bolkovi hiši) dr. Miroslav Stiplovšek opisal v knjigi Šlandrova brigada, za njim jaz v knjigi Po sledovih črne roke in nato še pisatelj Ivan Jan-Srečko v drugi knjigi Kokrški odred.

Tovariš Kuhar ima torej na voljo dovolj gradiva, da ne bo še naprej ponavljal isto napako. Če pa je na Bolkovi hiši še tista spominska plošča, jo je treba zamenjati.

JOŽE VIDIC

Zoper pretiravanje

Tudi jaz ne bi zagovarjal izjemnih pokojnin in previsokih plač, ker toliko denarja glede na naš sedanji gospodarski in družbeni položaj nihče ne potrebuje. Če pomislimo, da je v Jugoslaviji že vsak osmi brez dela, ne bi smeli pričakovati, da bo to ostalo brez posledic, saj že pogovor pravi, da blišč in beda ne moreta hoditi skupaj.

Poglejmo, kako je pravzaprav z našimi že malo boljšimi pokojninami, na primer tistimi od deset tisoč dinarjev navzgor. Tako, denimo, je pri nas: takoj po prvem v mesecu se začnejo oglašati pri meni moji dragi, rekoč: »Očka, ti si star, saj ne rabiš toliko denarja.« Res sem že star in bolan, zato jim ga tudi dam, čeprav vem, da ga ne znajo prav pametno porabiti. Vem pa tudi za druge, katerih otroci na račun svojih staršev z dobro pokojnino prav lepo živijo.

TINE MULEJ, Jesenice

Izredne pokojnine – kako je v resnici

Prosim, da objavite moje pripombe k navedbam v članku, ki ga je 2. 10. 1986 pod naslovom »Nekaterim je do hude krvi, zakaj« objavil nepodpisani KV. V delu jugoslovanskega tiska so se razvnele srbskosti glede takoimenovanih izrednih pokojnin, ki jih posebne komisije, ustanovljene pri republiških skupščinah, dodeljujejo najvidnejšim borcem naše revolucije. Konkretno: v SRS je to uzakonjeno z zakonom o izjemnem priznanju in odmeri pokojnin starostnim osebam, ki imajo posebne zasluge (objavljen v Ur. listu SRS št. 18/74).

Pisec prispevka KV navaja, da teh ni neizmerno veliko število. V Sloveniji naj bi segalo le nekaj prek številke tisoč; v velikanski večini naj bi šlo pri tem za borce iz vrst kmetov. Trditve pisca, češ da dobivajo kmetje-borci izjemne pokojnine, so neresnične.

Resnici na ljubo bom navedel, kako se je dejansko reševalo gmotno stanje ostarelih kmetov borcev, saj sem bil več mandatnih dob tajnik KO ZB. Živim na podeželju, kjer je bilo vsesplošno sodelovanje ljudi z NOV in ima večina kmetov priznано posebno delovno dobo v dvojnem šteju za čas pred 9. 9. oz. 13. 10. 1943. Pred sprejetjem zakona o socialnem zavarovanju kmetov je bil sprejet družbeni dogovor, da se kmetom borcem NOV dodeljujejo priznavalnine, ki pa so bile zelo minimalne. Z zakonom o socialnem zavarovanju so kmetje pridobili svoj pokojninski status. Trenutno znaša pokojnina kmetov-borcev šest do sedem starih milijonov. Kmetov borcev, ki prejemajo kmečke borčevske pokojnine po ZSZK, je zelo malo, saj je večina izkoristila ugodne pogoje, da so si kot kmetje dokupili leta pokojninske dobe ter si z 20 leti pokojninske dobe in dopolnjenimi 55 leti starosti pridobili pravico do starostne borčevske pokojnine po določilih SPiZ-SRS, katere osnova je povprečni osebni dohodek zaposlenih v SRS, ta pa je bistveno večja od pokojnine kmeta borca. V kraju mojega bivanja ni nobenega kmeta borca NOV, ki bi prejemal izjemno pokojnino kot oseba s posebnimi zaslugami.

Globoko prepričan sem, da med občani ni hude krvi na račun spomeničarjev in narodnih herojev. Toliko več hude krvi je zaradi določenih kategorij borcev, ki so jim bile pokojnine izjemno povečane – kot osebam s posebnimi zaslugami.

ALBIN ŽIVEC, Kostanjevica na Krasi

Dan mrtvih...

Spoštljiva oddolžitev ali donosnega trženja semenj?

KRIŽANKA ZA RAZVEDRILO

HOLMIJ	OHISJE	BOLOGNA FR. FILO- ZOF (HIP- POLYTE)	TEHNECIJ
OSLOV GLAS	AMER. DRUŽABNI PLES	SLIKAR PILON	TELUR
MILJE, AMBIENT	ZDRA- VILNA RASTLINA	SLAST, APETIT	NEZNANKA V MATE- MATIKI
OSLOV GLAS	AMER. DRUŽABNI PLES	SLIKAR PILON	TELUR
MILJE, AMBIENT	ZDRA- VILNA RASTLINA	SLAST, APETIT	NEZNANKA V MATE- MATIKI
OSLOV GLAS	AMER. DRUŽABNI PLES	SLIKAR PILON	TELUR
MILJE, AMBIENT	ZDRA- VILNA RASTLINA	SLAST, APETIT	NEZNANKA V MATE- MATIKI
OSLOV GLAS	AMER. DRUŽABNI PLES	SLIKAR PILON	TELUR
MILJE, AMBIENT	ZDRA- VILNA RASTLINA	SLAST, APETIT	NEZNANKA V MATE- MATIKI
OSLOV GLAS	AMER. DRUŽABNI PLES	SLIKAR PILON	TELUR
MILJE, AMBIENT	ZDRA- VILNA RASTLINA	SLAST, APETIT	NEZNANKA V MATE- MATIKI
OSLOV GLAS	AMER. DRUŽABNI PLES	SLIKAR PILON	TELUR
MILJE, AMBIENT	ZDRA- VILNA RASTLINA	SLAST, APETIT	NEZNANKA V MATE- MATIKI
OSLOV GLAS	AMER. DRUŽABNI PLES	SLIKAR PILON	TELUR
MILJE, AMBIENT	ZDRA- VILNA RASTLINA	SLAST, APETIT	NEZNANKA V MATE- MATIKI
OSLOV GLAS	AMER. DRUŽABNI PLES	SLIKAR PILON	TELUR
MILJE, AMBIENT	ZDRA- VILNA RASTLINA	SLAST, APETIT	NEZNANKA V MATE- MATIKI
OSLOV GLAS	AMER. DRUŽABNI PLES	SLIKAR PILON	TELUR
MILJE, AMBIENT	ZDRA- VILNA RASTLINA	SLAST, APETIT	NEZNANKA V MATE- MATIKI
OSLOV GLAS	AMER. DRUŽABNI PLES	SLIKAR PILON	TELUR
MILJE, AMBIENT	ZDRA- VILNA RASTLINA	SLAST, APETIT	NEZNANKA V MATE- MATIKI
OSLOV GLAS	AMER. DRUŽABNI PLES	SLIKAR PILON	TELUR
MILJE, AMBIENT	ZDRA- VILNA RASTLINA	SLAST, APETIT	NEZNANKA V MATE- MATIKI
OSLOV GLAS	AMER. DRUŽABNI PLES	SLIKAR PILON	TELUR
MILJE, AMBIENT	ZDRA- VILNA RASTLINA	SLAST, APETIT	NEZNANKA V MATE- MATIKI
OSLOV GLAS	AMER. DRUŽABNI PLES	SLIKAR PILON	TELUR
MILJE, AMBIENT	ZDRA- VILNA RASTLINA	SLAST, APETIT	NEZNANKA V MATE- MATIKI
OSLOV GLAS	AMER. DRUŽABNI PLES	SLIKAR PILON	TELUR
MILJE, AMBIENT	ZDRA- VILNA RASTLINA	SLAST, APETIT	NEZNANKA V MATE- MATIKI
OSLOV GLAS	AMER. DRUŽABNI PLES	SLIKAR PILON	TELUR
MILJE, AMBIENT	ZDRA- VILNA RASTLINA	SLAST, APETIT	NEZNANKA V MATE- MATIKI
OSLOV GLAS	AMER. DRUŽABNI PLES	SLIKAR PILON	TELUR
MILJE, AMBIENT	ZDRA- VILNA RASTLINA	SLAST, APETIT	NEZNANKA V MATE- MATIKI
OSLOV GLAS	AMER. DRUŽABNI PLES	SLIKAR PILON	TELUR
MILJE, AMBIENT	ZDRA- VILNA RASTLINA	SLAST, APETIT	NEZNANKA V MATE- MATIKI
OSLOV GLAS	AMER. DRUŽABNI PLES	SLIKAR PILON	TELUR
MILJE, AMBIENT	ZDRA- VILNA RASTLINA	SLAST, APETIT	NEZNANKA V MATE- MATIKI
OSLOV GLAS	AMER. DRUŽABNI PLES	SLIKAR PILON	TELUR
MILJE, AMBIENT	ZDRA- VILNA RASTLINA	SLAST, APETIT	NEZNANKA V MATE- MATIKI
OSLOV GLAS	AMER. DRUŽABNI PLES	SLIKAR PILON	TELUR
MILJE, AMBIENT	ZDRA- VILNA RASTLINA	SLAST, APETIT	NEZNANKA V MATE- MATIKI
OSLOV GLAS	AMER. DRUŽABNI PLES	SLIKAR PILON	TELUR
MILJE, AMBIENT	ZDRA- VILNA RASTLINA	SLAST, APETIT	NEZNANKA V MATE- MATIKI
OSLOV GLAS	AMER. DRUŽABNI PLES	SLIKAR PILON	TELUR
MILJE, AMBIENT	ZDRA- VILNA RASTLINA	SLAST, APETIT	NEZNANKA V MATE- MATIKI
OSLOV GLAS	AMER. DRUŽABNI PLES	SLIKAR PILON	TELUR
MILJE, AMBIENT	ZDRA- VILNA RASTLINA	SLAST, APETIT	NEZNANKA V MATE- MATIKI
OSLOV GLAS	AMER. DRUŽABNI PLES	SLIKAR PILON	TELUR
MILJE, AMBIENT	ZDRA- VILNA RASTLINA	SLAST, APETIT	NEZNANKA V MATE- MATIKI
OSLOV GLAS	AMER. DRUŽABNI PLES	SLIKAR PILON	TELUR
MILJE, AMBIENT	ZDRA- VILNA RASTLINA	SLAST, APETIT	NEZNANKA V MATE- MATIKI
OSLOV GLAS	AMER. DRUŽABNI PLES	SLIKAR PILON	TELUR
MILJE, AMBIENT	ZDRA- VILNA RASTLINA	SLAST, APETIT	NEZNANKA V MATE- MATIKI
OSLOV GLAS	AMER. DRUŽABNI PLES	SLIKAR PILON	TELUR
MILJE, AMBIENT	ZDRA- VILNA RASTLINA	SLAST, APETIT	NEZNANKA V MATE- MATIKI
OSLOV GLAS	AMER. DRUŽABNI PLES	SLIKAR PILON	TELUR
MILJE, AMBIENT	ZDRA- VILNA RASTLINA	SLAST, APETIT	NEZNANKA V MATE- MATIKI
OSLOV GLAS	AMER. DRUŽABNI PLES	SLIKAR PILON	TELUR
MILJE, AMBIENT	ZDRA- VILNA RASTLINA	SLAST, APETIT	NEZNANKA V MATE- MATIKI
OSLOV GLAS	AMER. DRUŽABNI PLES	SLIKAR PILON	TELUR
MILJE, AMBIENT	ZDRA- VILNA RASTLINA	SLAST, APETIT	NEZNANKA V MATE- MATIKI
OSLOV GLAS	AMER. DRUŽABNI PLES	SLIKAR PILON	TELUR
MILJE, AMBIENT	ZDRA- VILNA RASTLINA	SLAST, APETIT	NEZNANKA V MATE- MATIKI
OSLOV GLAS	AMER. DRUŽABNI PLES	SLIKAR PILON	TELUR
MILJE, AMBIENT	ZDRA- VILNA RASTLINA	SLAST, APETIT	NEZNANKA V MATE- MATIKI
OSLOV GLAS	AMER. DRUŽABNI PLES	SLIKAR PILON	TELUR
MILJE, AMBIENT	ZDRA- VILNA RASTLINA	SLAST, APETIT	NEZNANKA V MATE- MATIKI
OSLOV GLAS	AMER. DRUŽABNI PLES	SLIKAR PILON	TELUR
MILJE, AMBIENT	ZDRA- VILNA RASTLINA	SLAST, APETIT	NEZNANKA V MATE- MATIKI
OSLOV GLAS	AMER. DRUŽABNI PLES	SLIKAR PILON	TELUR
MILJE, AMBIENT	ZDRA- VILNA RASTLINA	SLAST, APETIT	NEZNANKA V MATE- MATIKI
OSLOV GLAS	AMER. DRUŽABNI PLES	SLIKAR PILON	TELUR
MILJE, AMBIENT	ZDRA- VILNA RASTLINA	SLAST, APETIT	NEZNANKA V MATE- MATIKI
OSLOV GLAS	AMER. DRUŽABNI PLES	SLIKAR PILON	TELUR
MILJE, AMBIENT	ZDRA- VILNA RASTLINA	SLAST, APETIT	NEZNANKA V MATE- MATIKI
OSLOV GLAS	AMER. DRUŽABNI PLES	SLIKAR PILON	TELUR
MILJE, AMBIENT	ZDRA- VILNA RASTLINA	SLAST, APETIT	NEZNANKA V MATE- MATIKI
OSLOV GLAS	AMER. DRUŽABNI PLES	SLIKAR PILON	TELUR
MILJE, AMBIENT	ZDRA- VILNA RASTLINA	SLAST, APETIT	NEZNANKA V MATE- MATIKI
OSLOV GLAS	AMER. DRUŽABNI PLES	SLIKAR PILON	TELUR
MILJE, AMBIENT	ZDRA- VILNA RASTLINA	SLAST, APETIT	NEZNANKA V MATE- MATIKI
OSLOV GLAS	AMER. DRUŽABNI PLES	SLIKAR PILON	TELUR
MILJE, AMBIENT	ZDRA- VILNA RASTLINA	SLAST, APETIT	NEZNANKA V MATE- MATIKI
OSLOV GLAS	AMER. DRUŽABNI PLES	SLIKAR PILON	TELUR
MILJE, AMBIENT	ZDRA- VILNA RASTLINA	SLAST, APETIT	NEZNANKA V MATE- MATIKI
OSLOV GLAS	AMER. DRUŽABNI PLES	SLIKAR PILON	TELUR
MILJE, AMBIENT	ZDRA- VILNA RASTLINA	SLAST, APETIT	NEZNANKA V MATE- MATIKI
OSLOV GLAS	AMER. DRUŽABNI PLES	SLIKAR PILON	TELUR
MILJE, AMBIENT	ZDRA- VILNA RASTLINA	SLAST, APETIT	NEZNANKA V MATE- MATIKI
OSLOV GLAS	AMER. DRUŽABNI PLES	SLIKAR PILON	TELUR
MILJE, AMBIENT	ZDRA- VILNA RASTLINA	SLAST, APETIT	NEZNANKA V MATE- MATIKI
OSLOV GLAS	AMER. DRUŽABNI PLES	SLIKAR PILON	TELUR
MILJE, AMBIENT	ZDRA- VILNA RASTLINA	SLAST, APETIT	NEZNANKA V MATE- MATIKI
OSLOV GLAS	AMER. DRUŽABNI PLES	SLIKAR PILON	TELUR
MILJE, AMBIENT	ZDRA- VILNA RASTLINA	SLAST, APETIT	NEZNANKA V MATE- MATIKI
OSLOV GLAS	AMER. DRUŽABNI PLES	SLIKAR PILON	TELUR
MILJE, AMBIENT	ZDRA- VILNA RASTLINA	SLAST, APETIT	NEZNANKA V MATE- MATIKI
OSLOV GLAS	AMER. DRUŽABNI PLES	SLIKAR PILON	TELUR
MILJE, AMBIENT	ZDRA- VILNA RASTLINA	SLAST, APETIT	NEZNANKA V MATE- MATIKI
OSLOV GLAS	AMER. DRUŽABNI PLES	SLIKAR PILON	TELUR
MILJE, AMBIENT	ZDRA- VILNA RASTLINA	SLAST, APETIT	NEZNANKA V MATE- MATIKI
OSLOV GLAS	AMER. DRUŽABNI PLES	SLIKAR PILON	TELUR
MILJE, AMBIENT	ZDRA- VILNA RASTLINA	SLAST, APETIT	NEZNANKA V MATE- MATIKI
OSLOV GLAS	AMER. DRUŽABNI PLES	SLIKAR PILON	TELUR
MILJE, AMBIENT	ZDRA- VILNA RASTLINA	SLAST, APETIT	NEZNANKA V MATE- MATIKI
OSLOV GLAS	AMER. DRUŽABNI PLES	SLIKAR PILON	TELUR
MILJE, AMBIENT	ZDRA- VILNA RASTLINA	SLAST, APETIT	NEZNANKA V MATE- MATIKI
OSLOV GLAS	AMER. DRUŽABNI PLES	SLIKAR PILON	TELUR
MILJE, AMBIENT	ZDRA- VILNA RASTLINA	SLAST, APETIT	NEZNANKA V MATE- MATIKI
OSLOV GLAS	AMER. DRUŽABNI PLES	SLIKAR PILON	TELUR
MILJE, AMBIENT	ZDRA- VILNA RASTLINA	SLAST, APETIT	NEZNANKA V MATE- MATIKI
OSLOV GLAS	AMER. DRUŽABNI PLES	SLIKAR PILON	TELUR
MILJE, AMBIENT	ZDRA- VILNA RASTLINA	SLAST, APETIT	NEZNANKA V MATE- MATIKI
OSLOV GLAS	AMER. DRUŽABNI PLES	SLIKAR PILON	TELUR
MILJE, AMBIENT	ZDRA- VILNA RASTLINA	SLAST, APETIT	NEZNANKA V MATE- MATIKI
OSLOV GLAS	AMER. DRUŽABNI PLES	SLIKAR PILON	TELUR
MILJE, AMBIENT	ZDRA- VILNA RASTLINA	SLAST, APETIT	NEZNANKA V MATE- MATIKI
OSLOV GLAS	AMER. DRUŽABNI PLES	SLIKAR PILON	TELUR
MILJE, AMBIENT	ZDRA- VILNA RASTLINA	SLAST, APETIT	NEZNANKA V MATE- MATIKI
OSLOV GLAS	AMER. DRU		

Slovenci v Italiji

Gospodarstvo kot politika

Gospodarska dejavnost je temeljna sestavina tudi za obstoj in razvoj narodnostne skupnosti. To je bil nekaj vodilni motiv slovesnega zbora Slovenskega deželne- ga gospodarskega združenja v Trstu, na katerem so se dni proslavili 40 obletnico te organizacije. Združenju so temelje položili novembra 1946 leta v času, ko je bila v Trstu (medtem ko je bila v Gorici in Vidmu že italijanska oblast), še anglo-ameriška vojaška uprava, ki je bila pristojna za tedanje takomenovano cono A Svobodnega tržaškega ozemlja.

Ustanovnih je bilo 22, danes pa je aktivnih članov nad tisoč članov. Predstavljajo dejansko vse gospodarske veje, skupaj z nekaterimi, ki sodijo v visoko tehnološko sfero. Prav tako bistveno pa je, so poudarjali na zboru, da je ta največja gospodarska organizacija Slovencev v Italiji pomembna le ne za Slovence, pač pa tudi za vse deželno gospodarstvo Furlanije-Juljske krajine, v katerem si slovenski gospodarski dejavniki v Italiji brez

pomislov prizadevajo imeti kar najbolj aktivno ter seveda enakopravno vlogo.

Pomen gospodarske razvisti, s katero se lahko predstavlja narodnostna skupnost, je v svoji izjavi pred začetkom zbora poudaril tudi predsednik deželnega odbora Furlanije-Juljske krajine Adriano Biasutti, ki je rekel, »da se preko gospodarstva brez dvoma ščitijo tudi pravice in razvojne možnosti na območjih, na katerih živi manjšina«. Toda Slovenci v Italiji menijo, da to ni dovolj. Ključ mirnega in dolgoročnega razvoja skupnosti v Italiji je namreč zakon o globalni zaščiti Slovencev, o katerem so se dni spet začeli razpravljati v italijanskem senatu, potem ko je vlada skozi vrsto protislovnih trditvev dala naposled vedeti, da ne bo pripravila »svojega« osnutka zakona.

Vemo, da ima italijanski parlament na razpolago pet osnutkov zakona, o katerih je krščansko-demokratski najbolj restriktiven. Primer na pa sta, po sodbi sloven-

skih organizacij, osnutka komunistov in socialistov tudi zategadelj, ker vključujeta postavko o tem, da bi bilo treba posebej zagotoviti tudi gospodarski napredek manjšine. In to je bilo prav tako poudarjeno na slovesnosti ob 40-letnici Slovenskega gospodarskega združenja.

Na zboru so ugotovile o uspehih združenja in njegovih članov kajpak spremljale tudi pripombe na račun ovir, objektivnih in seveda subjektivnih, ki preprečujejo nadaljnje sproščanje slovenskega gospodarstva v Italiji. Tako na primer slovenske organizacije niso dovolj zastopane v raznih organiziranih dežele Furlanije-Juljske krajine, ki se ukvarjajo z gospodarskimi problemi (od teles Trgovinskih zbornic do drugih ustanov), še zlasti pa je ta odsotnost opazna, ko gre na primer za odločanje o tem, kam usmeriti naložbe in druga sredstva. Seveda ne gre le za sredstva, ki bodo, kot kaže, namenjena izrecno za napredek Slovencev, pač pa tudi za tista, ki zadevajo deželo v celoti.

Slovenci v Italiji namreč poudarjajo, da bi to bil najbolj neposreden in resničen izraz enakopravnega odnosa do manjšine. V vsakem primeru pa velja ob tem slovesnem zboru poudariti, da je Združenje nekaj dni pred proslavo 40 obletnice, kajpak ob soglasju z ustreznimi organi, ustanovilo svojo organizacijo tudi za videmsko pokrajino, s sedežem v Vidmu. Vemo, da žive Slovenci videmske pokrajine v Beneški Sloveniji, Reziji, in Kanalski dolini.

Ustanovitve nekakšne »podružnice« Združenja v Vidmu je pomembna tudi zategadelj, ker je bilo prav v tej pokrajini v zadnjih letih ustanovljenih največ podjetij z mešanim kapitalom. Res je, da gre za manjše delovne organizacije (skupaj jih je pet), vendar je njihov razvoj dragocena potrditev tudi širšega gospodarskega sodelovanja med Slovenijo ter Furlanijo-Juljsko krajino in, zakaj ne, med Jugoslavijo in Italijo. Ta podjetja so hkrati odsev naporov za uveljavljanje takomenovanih višjih oblik gospodarskega sodelovanja.

Blagovna menjava med dvema deželama sicer ne teče gladko, zastoji pa so žal na obmejnem področju, čeprav je obojestranska želja za po-

glabljanje gospodarskih stikov nesporna. Coklo namreč predstavljajo predpisi takó na eni kot na drugi strani (pri nas je del ustrezne zakonodaje v marsičem še nedorečen – na primer pri jamstvih v primeru vlaganja tujega kapitala), ki v bistvu še zmeraj izražajo prej težnjo za preprečevanje kot pa za sproščanje.

Posledice zaenkrat neuspešnega iskanja izhoda iz našega gospodarskega zakonodajnega labirinta so še kako vidne; na primer pri rezultatih obmejne blagovne menjave v prvih devetih mesecih letos. Dejansko niso spodbudni. Z našega obmejnega območja smo izvozili blaga za okrog 240 milijard lir, kar je komaj okrog 16 odstotkov vsega našega izvoza v Italijo. Uvozili pa smo blaga za okrog 170 milijard, kar predstavlja komaj 13,2 uvoza iz Italije. Skratka, obmejni blagovni promet (v katerem sicer sodeluje tudi veliko delovnih organizacij iz notranjosti, po zadnjih podatkih blizu 550) je do konca septembra padel za nadaljnjih 28 odstotkov v primerjavi z lanskim. Kako neprijeten je ta podatek, nam potrjuje statistika o obmejni blagovni menjavi med dvema deželama pred šestimi leti, ko je

celotno menjavo presegala celo za 30 odstotkov.

Razumljivo je, da bo treba to popraviti: takó z italijanske kot z naše strani. Navsezadnje je krepitev gospodarskih stikov med dvema sosednima deželama za nas najbolj preprost in obenem prepričljiv dokaz, kako se resnično vključujemo v mednarodno delitev.

Glede Slovencev v Italiji pa ne smemo zapostaviti še podatka, da se trudijo tudi pri vzgoji novih gospodarskih kadrov, ki so kajpak hrbtenica gospodarskega potenciala. Skupnost ima nad 100 visokošolskih izobražencev. Kadri so v vsakem primeru jamstvo nadaljnega učinkovitega gospodarskega udejstvovanja, ki je obrnjeno v tri smeri: za krepitev lastne narodnostne identitete, za še večje enakopravno sodelovanje v deželi Furlaniji-Juljski krajini ter za utrjevanje gospodarskega mostu med dvema sosednjima deželama. Čimveč prometa bo po njem, toliko uspešnejši bodo odnosi med Jugoslavijo in Italijo.

Gospodarska dejavnost je, kot so v bistvu navajali na zboru, torej po svoje tudi dragocen politični vzgon v vzajemnih odnosih.

Miro Kocjan

Usmerjanje mladih v vojaške in obrambne poklice

V Sloveniji smo dosegli še najboljše rezultate

Osrednji temi pogovora predsednikov koordinacijskega odbora za usmerjanje mladih v vojaške in obrambne poklice pri predsedstvih gorenjskih, primorskih, notranjskih in dolenskih ter ljubljanskih občinskih konferenc SZDL, ki je bil sredi prejšnjega tedna v Ljubljani, sta bili namenjeni letošnjemu vpisu na te šole in rezultatom raziskave, ki je poskušala ugotoviti, kakšen je odnos naše mladine do teh poklicev.

Podatki o letošnjem vpisu na srednje vojaške šole in akademije kažejo, da se zanimajo za te poklice. V naši republici je bilo letos šestnajst odstotkov manj kandidatov kot lani. Presenečajo pa podatki o številu kandidatov za vojaške šole in akademije v drugih republikah in pokrajinah, kjer je bilo letos celo petindvajset odstotkov manj prijavljenih. Lahko bi rekli, da je Slovenija dosegla najboljše rezultate pri usmerjanju, saj smo po-

slali v srednje vojaške šole in vojaške akademije toliko kandidatov, da smo z njimi petinsemdešetodstotno pokrili svoj delež.

Od vseh mladih, ki so se iz Slovenije prijavljali za šolanje na srednjih vojaških šolah in vojaških akademijah, je bilo osemdešet odstotkov Slovencev, poleg njih pa so se prijavili tudi Hrvati, Jugoslovani, Srbi, Madžari, Muslimani, Makedonci in Albanci. To tudi dokazuje, da so povsem odveč očitki, da v naši republici stremimo za tem, da bi se v te šole prijavljali samo Slovenci.

Še vedno pa ne moremo biti zadovoljni z učenim uspehom prijavljenih. Tako je bilo odličnih učencev samo osemnajst odstotkov, prav dobrih je bilo štirideset odstotkov, prav toliko pa je bilo dobrih učencev. Zadostnih učencev pa je bilo za dva odstotka.

Kritično pa so spregovorili o vpisu na študij obramboslovja na katedri za SLO in

DS pri Fakulteti za sociologijo, politologijo in novinarstvo v Ljubljani.

Število vpisanih kandidatov se je letos v primerjavi z lani zmanjšalo za dobrih trideset odstotkov. Statistike tudi kažejo, da je bilo v letih 1981 do 1984 število kandidatov približno enako, lani se je to število zmanjšalo, letos pa je nizko. Toda to ne pomeni, da se bo število diplomantov te študijske smeri bistveno zmanjšalo. Tako tega leta diplomiral trideset študentov, s katerimi bi bilo v naši republici sto dvajset diplomiranih obramboslovcev.

Udeleženci pogovora so menili, da bi morali težave pri tem študiju reševati z ustrezno štipendijsko politiko, kar pomeni, da bi morali v prosveti, organih uprave in združenem delu, kjer dela največ obramboslovcev, najti denar za njihovo šolanje.

Večji del pogovora pa so namenili rezultatom raziska-

ve o odnosu mladih do vojaških in obrambnih poklicev. Predvsem so jih zanimali odgovori na številna vprašanja, ki se bodo pojavila na terenu. V ospredju je bilo vprašanje osipa na vojaških šolah. Toda odstotek osipa ni nič večji, kot je na vseh srednjih šolah in fakultetah v civilstvu. Zato ne moremo govoriti o nekakšnih izrednih pojavih. Ravno tako je pri izstopanju starešin iz JLA. Vse to moramo gledati s stališča civilnega življenja. Tudi najboljši strokovnjaki in delavci menjajo delovna mesta. To je povsem normalno, ko pa se to zgodi v JLA, se vsi sprašujemo, zakaj.

Po mnenju razpravljalcev bodo rezultati te ankete veliko pripomogli k njihovem boljšemu delu na terenu. Predlagali pa so, da bi med teme pri obrambnem usposabljanju prebivalstva uvrstili tudi temo o vojaških in obrambnih poklicih. Tako naj bi to problematiko predstavili najširši javnosti.

B. K.

popravljenom prinaša večjo škodo na samih spomenikih in večje finančne izdatke.

28. oktobra 1986 je ob navzočnosti predstavnikov občine Rab delegacija izbrala prostor na območju nekdanjega taborišča za ženske, otroke, starčke in invalide, kjer bo v septembru 1988 odkrit skromen spomenik. Vso potrebno dokumentacijo bodo pripravili v upravnih organih občine Rab, denarna sredstva za spomenik pa zbiramo v Sloveniji.

Herman Janež

Posebna številka revije Il territorio

V Rimu so minuli torek na sedežu dežele Furlanije-Juljske krajine predstavili posebno številko revije Il territorio, ki je tokrat v celoti posvečena kulturnemu življenju in širšemu družbenemu ustvarjanju slovenske narodnostne skupnosti v Italiji. Publikacijo je izdal javni večnamenski center iz Ronk, ob njeni predstavitvi pa je bila tudi okrogla miza na kateri so skušali večstransko osvetliti položaj manjšine v Italiji. Poleg urednikov in drugih slovenskih udeležencev so se razprave udeležili tudi senatorja Castiglione in Pasquino, jezikoslovec De Mauro in drugi. Na omenjeni razpravi – predstavitvi je, tako poročajo, bilo spet zaznati, da bodo potrebni še novi napor, da bi večinski narod bolje spoznal kulturo in ustvarjalnost, pa tudi družbeno in zgodovinsko specifično slovenske narodnostne manjšine v Italiji.

B. J.

Po poteh NOB v južni Italiji:

»Vis–Bari«

Program potovanja z ladjo Slavija I, ki ga organizirajo DPO Skupnosti občin Dalmacije (Split), uredništva časopisov Slobodna Dalmacija (Split), Ljubljanski Dnevnik (Ljubljana), Pobjeda (Titograd), Novi list (Reka) – Glas Istre (Pulj) in Primorski dnevnik (Trst) ter turistična in gostinska delovna organizacija Kompas Jugoslavija (Ljubljana), ki bo organizirala celotno potovanje, bo naslednji:

Četrtek, 27. 11. Ob 17. uri izplovitev trajekta »Slavija I« z Reke proti Splitu.

Petek, 28. 11. Prihod trajekta v Split ob 6. uri in nato (zjutraj) izplovitev za Vis. Izlet z avtobusi po otoku Visu in obisk zgodovinskih krajev iz NOB. Popoldne nadaljevanje plovbe v Bari.

Sobota, 29. 11. Ob 8. uri prihod v luko Bari, ogled z avtobusi Barja in Carbonare in drugih pomembnih krajev iz NOB. Popoldne prosto. Zvečer bo na ladji Slavija I slavnostna akademija v počastitev dneva republike.

Nedelja, 30. 11. Celodnevni izlet z avtobusi po poteh NOB v južni Italiji: Bari–Tuturano–Santa Maria di Leuca–Monopoli–Bari.

Ponedeljek, 1. 12. Celodnevni izlet z avtobusi po poteh NOB v južni Italiji: Bari–Gravina–Grumo–Barletta–Bari.

Torek, 2. 12. Dopoldne prosto, popoldne izplovitev proti Splitu.

Sreda, 3. 12. Prihod trajekta Slavija I v luko Split (zjutraj), nato izplovitev proti Reki, kamor prispe zvečer.

Cena aranžmana po osebi je 107.600 dinarjev, če se potovanja začneja v Splitu. Kdor bo odpotoval iz Reke, bo moral doplačati 3.800 dinarjev. Potniki iz Trsta bodo za pot plačali 390.000 Lit. V aranžman sta vključena prevoz z ladjo in avtobusom ter za vse dneve namestitvev na ladji: kabina, zajtrk, kosilo in večerja.

Udeleženci vojnih dogodkov in Italiji in ožji člani njihovih družin imajo prednost pri prijavi.

Informacije in vplačila pri vseh poslovalnicah KOMPASA.

Albert Klun

Zgodovinska in nacionalna dolžnost

Največje grobišče iz druge svetovne vojne je zapustilo Slovincem italijansko koncentracijsko taborišče na Kamporskem polju na otoku Rabu. Čeprav čas neizprosno odmika te dogodke, ki postajajo že ne tako bližnji zgodovina, pa je stalna naloga Taboriščnega odbora za Rab pri RO ZZB NOV Slovenije, da vsako leto za dan mrtvih položi venec pri glavni obeliski na pokopališču žrtve. Tako je delegacija taboriščnega odbora pokopališče žrtve fašističnega nasilja obiskala 28. oktobra 1986 in položila venec v ime vseh Slovencev.

Člani delegacije pa so obisk izkoristili tudi za srečanje s predstavniki občine Rab in funkcionarji družbenopolitičnih organizacij. V pogovoru jim posredujejo svoje ugotovitve o stanju pokopališča in posameznih objektov na njem ter program dela odbora v naslednjem koledarskem letu. Ta srečanja so izrednega pomena ne

samo za taboriščni odbor, ki sproti ugotavlja, čemu mora nameniti posebno pozornost v naslednjem letu, pač pa tudi za predstavnike družbenopolitične skupnosti Rab, saj spoznajo, da je bdenje in izredna skrb članov odbora nad stanjem pokopališča stalna naloga. Ta sedanji spominski park je namreč poslednji dom tisočev naših sotrpinov iz strašnih dni, ki pa jim ni bilo dano, da bi dočakali svobodo in se vrnili na svoje domove.

Nad urejenostjo pokopališča – spominskega parka smo razočarani. V teh otožnih jesenskih dneh, ki nas nehoti opozarjajo na minljivost vsega živega, s posebno pozornostjo in pieteto skrbimo za stanje spomenikov in njihovega okolja, zlasti pa spomenikov, posvečenim dogodkom in žrtvam iz NOB. To zahteva od nas tudi naš narodni ponos in kultura. Podoba spominskega parka na Rabu je žalostna. Povsod je polno listja, suhih

odpadlih vej in zanemarjenega grmičevja. Kar se je posušilo v letu 1985, še sedaj ni odstranjeno. Če se zavedamo našega zgodovinskega in nacionalnega dolga do žrtve in do prihodnjih generacij, potem to, kar je sedaj v Kamporu, ne smemo dopustiti. Če je dan mrtvih naš republiški in nacionalni praznik, potem je naša dolžnost, da poskrbimo za urejenost tega spominskega parka. Kakor je urejeno grobišče talcev v Begunjah, tako mora biti urejeno pokopališče na Rabu, saj tam počiva skoraj 4.000 Slovencev, okrog 500 Hrvatov in 4 Židje. Nujno je, da se še v letu 1986 sistemsko ugotovi, kdo je dolžan skrbeti za stalno in primerno urejenost spominskega parka in kdo nosi stroške. Pravično in primerno je potrebno tudi razdeliti finančno breme. Enako je potrebno finančno ovrednotiti sanacijo posameznih spomenikov in določiti način zbiranja denarnih sredstev. Vsako odlašanje s

tv-15 naš TOVARIS

Za razvijanje vrednot narodnoosvobodilnega boja in revolucije je TV-15 prejel nagrado vstaje slovenskega naroda za leto 1978 – **Časopisni svet TV-15 naš tovaris**: MIRA SVETINA (predsednica); člani: DUŠAN BENKO, RASTKO BRADARSKA, MILAN FILIPOVIČ, TONE GOŠNIK, FRANC KONOBELJ, MARIJAN LAH, FRANJO MAROŠEK, IVO OREŠNIK, JOŽE OBLAK, ZORKA PERSIČ, IVAN REPINC, JOŠT ROLC, VANDA ŠKODNIK in delegati: LOJZE ERBEŽNIK, RK ŽRVS SLOVENIJE, VLADIMIR DEJAN, IS SKUPŠČINE SRS, MARINKA LEVIČNIK, SPIZ SRS

Glavni urednik: ZVONE KRŽIŠNIK; **Odgovorni urednik:** VIKTOR KONJAR; **Novinarji – uredniki:** ŽIVA DROLE – TV-15 za mladino; BOJAN KUNTARIČ – notranja politika; MILENKO STRAŠEK – reportaža; BOJANA ŽOKALJ-JESIŠ – naša organizacija; **Lektorsko-redaktorica:** MIRANDA MRČELA; **Tehnični urednik:** DRAGO SETNIČAR; **Tajnica uredništva:** MARA OKORN; **Vodja uprave:** BOJAN ZVONAR; **Telefon uredništva:** 327-780; **Telefon uprave:** 317-049 – **Uprava in naročniški oddelki:** Moše Piljade 24, p. p. 598, 61001 Ljubljana – **Letna naročnina 2.200 din**, posameznik 200 din, prosti prodaji 50 din – **Tekoči račun:** Založba Borec p. o. Ljubljana 50101-603-4572 – TV-15 izhaja vsak teden, izdaja ga Založba Borec, Ljubljana, Miklošičeva 28 – **Rokopisov in fotografij ne vračamo** – Po mnenju sekretariata za informacije IS SR Slovenije šteje 42/1-72 od 12. 4. 1974 se za TV-15 ne plačuje temeljni davek od prometa proizvodov – **Korekture in tisk:** CGP Delo, Ljubljana, Titova 35